

Opinnäytetyö (YAMK)

Yrittäjyys ja liiketoimintaosaaminen

2015

Rami Aaltonen

KOLMANNEN SEKTORIN MERKITYS IKÄÄNTYVIEN HYVINVOINTIPALVELUJEN TUOTTAJANA

– kunnanvaltuutettujen näkökulma



TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (YAMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Yrittäjyys ja liiketoimintaosaaminen

2015 | 100 sivua

Ohjaaja Ari Jolkkonen

Rami Aaltonen

KOLMANNEN SEKTORIN MERKITYS IKÄÄNTYVIEN HYVINVOINTIPALVELUJEN TUOTTAJANA – KUNNANVALTUUTETTUJEN NÄKÖKULMA

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää kunnanvaltuutettujen mielipiteitä siitä, mikä on kolmannen sektorin merkitys ja rooli osana kuntien ikääntyvien hyvinvointipalvelun tuottajien verkostoa. Osana opinnäytetyötä toteutettiin kyselytutkimus erikokoisten kuntien kunnanvaltuutetuille. Tavoitteena oli selvittää miten kolmannen sektorin roolin vahvistumiseen suhtaudutaan ja millä eri tavoin yhteistyötä kunnan ja kolmannen sektorin välillä voidaan toteuttaa ja kehittää. Opinnäytetyössä tarkasteltiin myös kuntien ja järjestöjen yhteistyön mahdollisuuksia ja haasteita sekä yhteistyön onnistumisen edellytyksiin vaikuttavia tekijöitä.

Tutkimuksen aineisto kerättiin Webropol-kyselynä hyödyntäen Likert-asteikkoa. Kysely lähetettiin yhteensä 2 125 valtuutetulle 42 eri kokoiseen kuntaan. Vastauksia saatiin yhteensä 280 eli vastausprosentiksi muodostuu 13,2 %.

Tutkimuksen määrällinen aineisto analysoitiin IBM SPSS-tilasto-ohjelmalla. Aineiston kuvailussa käytettiin prosenttiosuuksia, keskiarvoja, frekvenssejä. Eri ryhmien välisiä keskiarvojen eroja tarkasteltiin riippumattomien otosten T-testillä ja varianssianalyysillä. Tutkimuksen merkitsevyytensä käytettiin 5%.

Kyselyn tuloksissa kolmanteen sektoriin ja sen roolin vahvistumiseen suhtauduttiin yleisesti positiivisesti ja vastaajat kokivat ns. monituottajamallin hyvänä asiana. Naiset suhtautuivat keskimäärin miehiä positiivisemmin kolmanteen sektoriin. Erityisesti kolmannen sektorin tukemiseen naiset suhtautuivat miehiä positiivisemmin.

Kolmannen sektorin palveluiden hyödyntämisen katsottiin myös vaikuttavan positiivisesti palvelun laatuun ja niiden katsottiin toimivan joustavasti lähellä ihmistä.

Vastaajien demografisista tekijöistä eniten vastauksiin vaikuttivat vastaajan puolue, sukupuoli ja koulutustaso. Vastaajan iällä, kotikunnan koolla, työnantajalla tai luottamushenkilökokemuksella ei juurikaan ollut vaikutusta.

ASIASANAT:

kolmas sektori, kunta, ikääntyminen, kunnanvaltuutettu, monituottajamalli, järjestämistapa, julkinen sektori, palvelun tuottaja

MASTER'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Entrepreneurship and Business Competence

2015 | Total number of pages 100

Instructor Ari Jolkkonen

Rami Aaltonen

THE THIRD SECTOR'S SIGNIFICANCE AS A WELFARE PRODUCER FOR THE AGEING – LOCAL COUNSELLORS' POINT OF VIEW

The purpose of this thesis was to research local councillors' opinions about the third sector being part of welfare producers in municipality corporations. The purpose was also to clarify opportunities and challenges for the third sector cooperation.

This research is a quantitative research, which was executed by making a Webropol survey. The survey was sent to 2 125 local councillors in 42 different sized municipality corporations. 280 councillors replied - in other words the reply percent was 13,2 %.

The research data was analyzed by using the– IBM SPSS Statistics program. It was described by using percentages, averages, frequencies, variances and T-test procedures. The significance level was 5 %.

The results of the survey clarify that the councillors in general were in favour of the strengthening role of the third sector. They also thought that the multi-producer model is a good thing. Women were in favour of the third sector more than men, especially concerning the supporting of the third sector.

Among the demographic factors the most influencing were party, gender and education. Age, place of residence, employer or experience had no influence.

KEYWORDS:

third sector, municipality, ageing, local councillor, multi-producer-model, public sector, producer

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	7
2 HYVINVOINTI JA IKÄÄNTYMINEN	9
2.1 Hyvinvointi	9
2.2 Ikääntyminen	13
3 KUNNAN MERKITYS PALVELUIDEN JÄRJESTÄJÄNÄ	18
3.1 Kunnan tehtävät	18
3.2 Kunnanvaltuuston rooli ja tehtävät	22
4 KOLMAS SEKTORI JA JÄRJESTÖTOIMINTA	25
4.1 Kolmannen sektorin määritelmä ja tehtävät	25
4.2 Järjestötoiminnan synty ja olemus	28
4.3 Järjestösektori Suomessa	29
5 KOLMANNEN SEKTORIN MERKITYS KUNNILLE	31
5.1 Kolmas sektori palveluntuottajana	31
5.2 Kolmannen sektorin merkitys tulevaisuudessa	33
5.3 Yhteistyön mahdollisuudet ja rakenne	35
5.4 Kolmannen sektorin rahoitus	38
5.5 Järjestötoiminnan haasteet	41
6 KYSELYN TOTEUTTAMINEN	46
6.1 Tutkimuksen kohderyhmä, perusjoukko ja otos	46
6.2 Tiedon kerääminen webropol-kyselyn avulla	47
6.3 Tutkimuksessa käytetyt tilastomenetelmät	48
6.4 Validiteetti	48
6.5 Reliabiliteetti	51
7 KYSELYN TULOKSET	53
7.1 Vastaajien taustatiedot	53
7.2 Kunta ja kolmas sektori	63
7.3 Kuntien ja kolmannen sektorin yhteistyön tulevaisuus	66
7.4 Palvelun tuotantotavat	70
7.5 Kolmas sektori palvelun tuottajana	74

7.6 Kolmas sektori ja palvelun laatu	76
7.7 Kolmannen sektorin tietotaito	77
7.8 Päätöksenteko	78
7.9 Kolmannen sektorin tukemisen muodot	81
7.10 Kuntien ja kolmannen sektorin yhteistyön mahdollisuudet	83
8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	87
LÄHTEET	91

LIITTEET

- Liite 1. Kyselylomake.
Liite 2. Kyselylomakkeen saatekirje.

KUVIOT

Kuvio 1. Yli 75-vuotiaan väestön ikääntyminen 2009-2060 (Tilastokeskus)	14
Kuvio 2. Ikääntyneitä auttavat verkostot (Ikäinstituutti 2011).	15
Kuvio 3. Julkisen ja kolmannen sektorin palvelujen olemassaolon peruste.	37
Kuvio 4. Vastaajien ikäjakauma.	53
Kuvio 5. Vastaajien edustama puolue.	54
Kuvio 6. Vastaajien kokemus jonkin järjestön jäsenyydestä (ei puolue).	55
Kuvio 7. Vastaajien kokemus jonkin järjestön johtotehtävistä (ei puolue).	56
Kuvio 8. Vastaajien kokemus jonkin järjestön luottamustehtävistä (ei puolue).	57
Kuvio 9. Vastaajien kokemus sosiaali-, terveys- ja peruspalvelulautakunnista.	58
Kuvio 10. Vastaajien kokemus kaupunginvaltuutettuna toimimisesta.	59
Kuvio 11. Vastaajien asuinpaikka.	60
Kuvio 12. Vastaajien ensisijainen työnantaja.	61
Kuvio 13. Vastaajien koulutus.	62

TAULUKOT

Taulukko 1. Kolmannen, neljännen ja viidennen iän arjet (Ikäinstituutti 2011).	16
Taulukko 2. Kunta ja kolmas sektori.	63
Taulukko 3. Kuntien ja kolmannen sektorin yhteistyön tulevaisuus.	66
Taulukko 4. Voidaanko seuraavia palveluita tuottaa kuntalaisille kolmannen sektorin toimesta vai tuleeeko palvelut tuottaa kunnan omana työnä?	70

Taulukko 5. Mitä muita palveluita kolmas sektori voisi tuottaa asukkaille joko kokonaan, osittain tai yhteistyössä kunnan kanssa?	74
Taulukko 6. Miten kolmannen sektorin palveluiden hyödyntäminen vaikuttaa palvelun laatuun?	76
Taulukko 7. Mitä sellaista tietotaitoa kolmannella sektorilta löytyy, jota kunnalla itsellään ei ole?	77
Taulukko 8. Päätöksenteko.	78
Taulukko 9. Kolmannen sektorin tukemisen muodot.	81
Taulukko 10. Kuntien ja kolmannen sektorin yhteistyön mahdollisuudet.	83

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää kunnanvaltuutettujen mielipiteitä siitä, mikä on kolmannen sektorin merkitys ja rooli osana kuntien ikääntyvien hyvinvointipalvelun tuottajien verkostoa. Osana opinnäytetyötä toteutettiin kyselytutkimus erikokoisten kuntien kunnanvaltuutetuille. Tavoitteena oli selvittää suhtaudutaanko kolmannen sektorin roolin vahvistumiseen positiivisesti vai negatiivisesti ja millä eri tavoin yhteistyötä kunnan ja kolmannen sektorin välillä voidaan toteuttaa ja kehittää. Opinnäytetyössä tarkastellaan myös kuntien ja järjestöjen yhteistyön mahdollisuuksia ja haasteita sekä yhteistyön onnistumisen edellytyksiin vaikuttavia tekijöitä.

Kun suuret ikäluokat jäävät eläkkeelle, huoltosuhde heikkenee, taloustilanne kiristyy ja sitä kautta kuntien talous ja palvelutuotanto on aiempaa suurempien haasteiden edessä. Se edellyttää kunnilta uusia palvelumuotoja ja uusia ajatus- tapoja miettiä sitä, miten asukkaille voidaan jatkossa tarvittavia palveluita tarjota. Pohdittavaksi tulee myös entistä useammin se, kuka, miten ja missä palveluita tuottaa. Kuntien järjestämisvastuusta huolimatta palveluita voidaan hankkia esimerkiksi yrityksiltä, muilta kunnilta tai kolmannelta sektorilta.

Kunnan on tehtävä yhteistyötä kunnassa toimivien julkisten tahojen, yritysten sekä ikääntyntä väestöä edustavien järjestöjen ja muiden yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa ikääntyneiden hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itseenäisen suoriutumisen tukemiseksi. (Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista 28.12.2012/980.)

Kuntaorganisaatioiden sulautuminen osiksi hybrisiä palveluverkostoja ja kehittämiskumppanuuksia korostuu kunnan perustehtävässä kehittämistä ja hyvinvointia mahdollistava rooli (Haveri ym. 2001, 332). Vanhojen palvelutuotanto- ja järjestämistapojen kehittämisen ja uusien luomisen myötä ns. monituottajamallit, joissa kunnan lisäksi on myös muita palveluntuottajia, yleistyy.

Kolmannen sektorin rooli osana palveluiden järjestäjiä on kasvanut jatkuvasti. Patentti- ja rekisterihallituksen (2015) mukaan yhdistysrekisterissä on jo noin 135 000 yhdistystä. Kunnat tekevät vapaaehtoissektorin kanssa jo nyt yhä tiiviimpää yhteistyötä ja tukevat sektoria mm. avustuksin. Yhteistyö erilaisten järjestöjen kanssa on koko ajan entisestään tiivistymässä ja siksi aihe on ajankohdainen.

2 HYVINVOINTI JA IKÄÄNTYMINEN

2.1 Hyvinvointi

Mitä on hyvinvointi? Hyvinvointia on vaikea määritellä yksiselitteisesti siten, että se soveltuisi kaikkiin yhteyksiin ja olosuhteisiin samalla tavalla. Hyvinvointi määrittyy osin historiallisesti ja tilannekohtaisesti. Käytännössä se siis pitää määritellä uudelleen, kun olosuhteet jälleen muuttuvat. Hyvinvointi tämän päivän suomalaisille on eri asia kuin 1800-luvun suomalaisille. Samoin hyvinvointi on eri asia tämän päivän suomalaisille kuin tämän päivän nepalilaisille. Ihmisten omat kokemukset ja ulkopuolisten käsitykset heidän hyvinvoinnistaan voivat siis poiketa toisistaan huomattavasti. (Koivisto ym. 2010, 12.)

Hyvinvointi on epäilemättä ollut vuosikymmeniä yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa yksi yleisimmin käytetyistä termeistä. Viime aikoina on alettu puhua myös hyvinvointiyhteiskunnasta. Hyvinvoinnista ja hyvinvointivaltiosta puhuttaessa ne jätetään kuitenkin määrittelemättä, jolloin niitä käytetään ennemminkin termeinä kuin käsitteinä. Kun ne ovat termejä, se tarkoittaa, että jokainen voi ymmärtää ne omalla tavallaan, esittää niitä koskevia omia vaatimuksiaan ja käytännössä siis arvioida hyvinvointia omilla kriteereillään. Vaikka ihmiset puhuvat suurin piirtein samoista asioista, he kuitenkin puhuvat eri asioista. (Särkelä ym. 2014, 37.)

Määriteltäessä hyvinvoinnin käsitettä, käytetään usein Erik Allardtin vuonna 1976 pohjoismaisessa hyvinvointitutkimuksessa hyvinvoinnin käsitettä. Allardt määrittelee ihmisen hyvinvointia hyödyntäen tarve -käsitettä. Käsitteenä tarve voidaan määritellä siten, että ihmisen hyvinvoinnin aste määräytyy sen mukaan, missä määrin ihmisen perustarpeet tulevat tyydytetyiksi. Allardtin mukaan hyvinvointia voidaan tutkia havainnoimalla objektiivisesti ihmisen sosiaalisia suhteita sekä niitä oloja, joissa ihminen elää. Hyvinvoinnin tarkempaan määrittelemiseen tarpeiden pohjalta vaikuttaa paikka, jossa elää sekä myös aika, jota elää. Kun olosuhteet muuttuvat, tulee hyvinvoinnin kannalta eri tarpeita täytettä-

väksi. Määrittäessään hyvinvointia Allardt ei jätä ihmisen subjektiivisia tunte-
muksia kokonaan ulkopuolelle, vaan myös ne ovat vaikuttamassa yksilön ko-
kemaan kokonaishyvinvointiin. (Allardt 1976, 32).

Allardt'n lisäksi toisen tunnetun määritelmän tarve käsitteestä on tehnyt myös
George Henrik von Wright. Hän on määritellyt tarpeen tarkoittavan sellaisia asi-
oita, joita ilman on paha tai haitallista olla. (von Wright 1972, 108.)

Hyvinvoinnin ymmärtämisessä on olemassa kaksi erillistä haaraa. Aristoteelisen
näkemysten mukaan hyvinvoinnista keskustellessa tulee määritellä hyveet eli
hyvän elämän sisältö. Liberaalinen näkemys taas karttaa sisällön määrittelyä.
Liberaalinen näkemys lähtee siitä, että hyvä elämä tulee ymmärtää valinnan
vapautena ja toisaalta siten, että mitä enemmän resursseja/mahdollisuuksia,
sen enemmän on myös hyvinvointia. (Kajanoja 2011.) Hyvinvointia voidaan lä-
hestyä myös niin, että siihen sisältyy erilaisina osa-alueina fyysinen hyvinvointi,
henkinen hyvinvointi ja sosiaalinen hyvinvointi. Fyysiseen hyvinvointiin kuuluvat
tällöin esimerkiksi toimintakyvyn ylläpitäminen ja parantaminen, henkiseen hy-
vinvointiin mielenrauha ja mahdollisuus itsensä toteuttamiseen sekä sosiaali-
seen hyvinvointiin yhteisöllisyys ja sosiaalinen pääoma. (Koivisto ym. 2010, 12.)

Hyvinvointi on laajasti ymmärrettynä käsite, joka kuvaa kokonaisvaltaisesti ih-
misen fyysistä, psyykkistä, sosiaalista ja henkistä tilaa. Hyvinvointia voidaan siis
tarkastella myös yhteisöllisenä ilmiönä ja siihen liittyvät kysymykset ovatkin ol-
leet perinteisesti sosiologian, sosiaalipolitiikan ja terveystieteiden alaa. (Särkelä
ym. 2014, 9-10.)

Hyvinvoinnin osa-alueiden rajat eivät kuitenkaan ole kovin yksiselitteisiä ja sel-
keitä. Esimerkiksi fyysisen hyvinvoinnin lisäksi liikunnan avulla voidaan edistää
myös henkistä ja sosiaalista hyvinvointia. Eri hyvinvoinnin osa-alueet siis tuke-
vat toisiaan Kun ihmiselle tarjotaan mahdollisuus osallistua toimintaan, jonka
tarkoituksena on jollain lailla edistää hyvinvointia ja ehkäistä fyysiseen, henki-
seen tai sosiaaliseen hyvinvointiin liittyviä ongelmia, voidaan puhua hyvinvointi-
palveluista. Hyvinvointipalveluja voidaan tarjota suoraan ihmisille, mutta käy-
tännössä usein niitä välittää edelleen jokin toinen taho kuten esimerkiksi kunta,

jolle palveluntuottajat puolestaan tarjoavat omia palvelujaan. (Koivisto ym. 2010, 12.)

Hyvinvoinnilla ja taloudella on vahva keskinäinen yhteys. On ilmeistä, että molempia on tarvittu Suomen kehittämisessä toisen maailmansodan jälkeen yhdeksi maailman parhaiten voivista ja vauraimmista maista. Tämä ihmisten ja taloudellisen hyvinvoinnin välinen keskinäinen riippuvuus näyttää julkisessa keskustelussa silloin tällöin unohtuvan. Ihmisten hyvinvointia tukevaa hyvinvointivaltiota pidetään joissain keskusteluissa ainoastaan taloudellisena rasiitteena tai jonkinlaisena esteenä taloudelliselle kasvulle. Erityisesti taloudellisesti hankalina aikoina, kuten nyt, tällaiset keskustelut voimistuvat ja lisääntyvät. Hyvinvointijärjestelmien näkeminen vain kustannuksina tai taloudellisen toimeliaisuuden näkeminen vain itsekkäänä oman edun tavoitteluna ovat ajatustapoina varsin kestäättömiä. (Särkelä ym. 2014, 9.)

Perinteisesti eri kansakuntien hyvinvointia on mitattu BKT:n ja eliniän kaltaisilla mittareilla. Esimerkiksi YK:n kehittämässä *Human development* indeksissä BKT ja elinikä ovat olleet keskeisiä elementtejä. Kuitenkaan vauraus ja pitkä ikä eivät aina pelkästään riitä elämän päämääräksi tai oikeastaan edes osoittamaan hyvinvointia. Mukaan on yhtä lailla tullut yhä keskeisemmin mukaan onnellisuus. Onnellisuuden käyttäminen hyvinvoinnin mittarina on osa laajempaa siirtymää, jossa ns. objektiivisista mittareista on asteittain siirrytty enemmän kohti subjektiivisia mittareita. Kysymys on osittain myös siitä, mikä painoarvo laitetaan hyvinvoinnin edellytyksille ja toisaalta mikä hyvinvoinnin lopputulokselle. (Särkelä ym. 2014, 18.) Hyvinvoinnin ohella tulisi tarkastella myös elämänlaatu – käsitettä. Hyvän elämänlaadun perustekijöitä ovat kyky nauttia elämästä ja positiivinen elämänasenne, mutta muutoin eri tekijöiden merkitys vaihtelee eri elämänvaiheissa. Toimentulo, elinolot, terveys ja asuinympäristö tukevat hyvinvoinnin ja elämänlaadun kokemusta. Turvattu toimeentulo ja terveys ovat laadukkaan elämän välttämätön ehto. Elämänlaatu on kuitenkin sosiaalisesti valikoivaa. Heikon elämänlaadun riskitekijöitä ovat työttömyys, työkyvyttömyyseläkkeellä olo, toimeentulotuen asiakkuus ja alhainen koulutus. (THL 2014.)

Keskustelu hyvinvoinnin välineistä ja lopputuloksista liittyy laajempaan kysymykseen siitä, tulisiko julkisen vallan vain taata hyvän elämän edellytykset vai tulisiko julkisen vallan myös jollain tavalla puuttua lopputulokseen. (Särkelä ym. 2014, 18.) Pohdintaa on herättänyt myös niin sanottujen elintapasairauksien lisääntyminen. Krooniset elintapasairaudet ovat olleet jo pitkään niin Suomessa kuin muualla länsimaissa ylivoimaisesti suurin terveysongelma. Vaikka elintapasairauksien syntymekanismeissa on vielä paljon tutkimista, niiden vahvat kausaaliset riskitekijät tiedetään jo melko hyvin. Olennaista niissä on, että ne liittyvät läheisesti ihmisten elintapoihin. Esimerkiksi väestön fyysinen aktiiviteetti on dramaattisesti vähentynyt samaan aikaan kuin tieteellinen näyttö liikunnan terveysvaikutuksista on entisestään vain vahvistunut ja monipuolistunut. (Puska 2014.)

Tutkimuksissa on havaittu, että arviolta noin puolessa tapauksista potilas ei noudata lääkärin antamia ”määräyksiä” lääkkeiden käytöstä ja elämäntapojen muuttamisesta. Näin kalliit hoidot ja lääkkeet menevät osittain hukkaan. Potilaat eivät toisin sanoen sitoudu lääkärin antamiin ohjeisiin. Sitoutuminen syntyy vain ottamalla asiakas aktiivisesti mukaan palvelutapahtumaan, suunnittelemaan hoitoja tai toimenpiteitä, pohtimaan yhdessä eri vaihtoehtoja. Palvelun tuloksellisuus edellyttää myös, että asiakas haluaa tehdä oman osuutensa ja ottaa vastuuta itsestään. (Mokka & Neuvonen 2006, 7-8.)

Hyvinvointiyhteiskunnan perinteinen ajattelutapa on, että kansalaisen odotetaan tarpeen ilmaantuessa ilmoittautuvan viranomaiselle, joka sitten järjestää hänelle tarvittavan palvelun. Kansalainen on tässä yhteydessä enemmän tai vähemmän passiivisen asiakkaan tai kuluttajan roolissa. Kokonaan toisenlainen ajatus on, että ihmiset haluaisivat itse tai yhdessä muiden kanssa aktiivisesti osallistua myös palvelujen tuottamiseen. Osallistumisella tarkoitetaan asiakkaan aktiivista osallistumista käyttämiensä palvelujen suunnitteluun ja toteuttamiseen sekä itse palvelutapahtumaan. Osallistuminen tarkoittaa myös kansalaisten yhteistoimintaa. Juuri tässä kansalaisten yhteistoiminnassa törmäämme selkeimmin hyvinvointivaltion taustalla oleviin ajattelutapoihin. Järjestöjen toiminta, joka on siinänsä vilkasta Suomessa, on katsottu julkista palvelua täydentäväksi toimin-

naksi. Mutta järjestöjen todellinen vaikutus yhteiskunnassa ei niinkään ole niiden palvelutuotannossa vaan myös kansalaisten aktivoinnissa ja osallistamisessa. (Mokka & Neuvonen 2006, 8.)

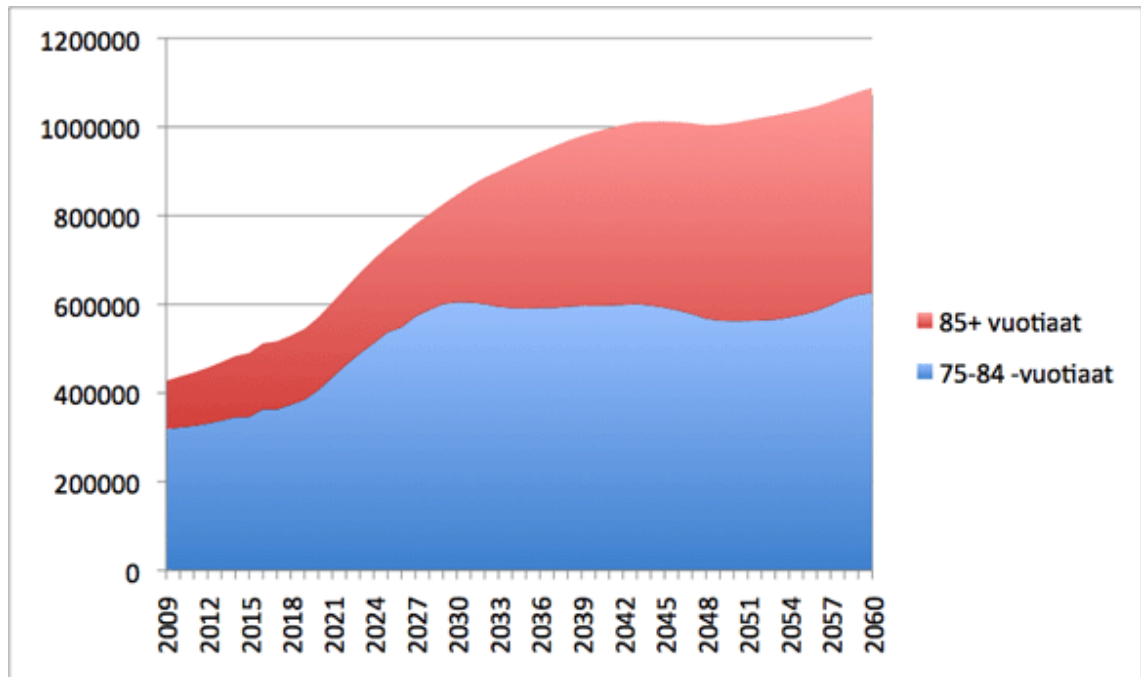
2.2 Ikääntyminen

Nykyisin suomalaisten eliniän odote on runsas 80 vuotta. Ruotsissa vastaava luku on 82 vuotta, Englannissa 80 vuotta ja Yhdysvalloissa 79. (Särkelä ym. 2014, 18.) Ikärakenteemme muuttuu kansainvälisesti katsoen poikkeuksellisen nopeasti seuraavien vuosikymmenten aikana. Nykyisen ikärakenteen erikoispiirteenä on koko EU:n ikärakenteeseen verrattuna se, että sodan jälkeen syntyneiden ikäluokat ovat ennen sotaa ja sodan aikana syntyneisiin tarkasteltuina poikkeuksellisen suuria. Ensimmäisessä vaiheessa, eli vuoteen 2015 mennessä, noin 400 000 suuriin ikäluokkiin kuuluvaa tulee viralliseen eläkeikään. Samalla työikäinen väestö vähenee noin neljännesmiljoonalla. Seuraavassa vaiheessa, eli vuosina 2015–2030, yli 75-vuotiaiden määrä yli kaksinkertaistuu nykyisestä. Viimeistään tuolloin hyvinvointipalvelujen kysyntä kasvaa jyrkästi. (Virnes ym. 2006, 9.)

Väestön ikääntyminen lisää hyvinvointikulujen kasvua eri puolilla maailmaa. Kohtuullinenkaan taloudellinen kasvu ei riitä rahoittamaan hyvinvointivaltion kuluja tulevina vuosina. (Kirkon vanhustyön strategia 2015.) Väestökehitystä leimaavat myös alueelliset erot. Suhteellisesti väkiluku tulee kasvamaan eniten Uudellamaalla ja Itä-Uudellamaalla. Niiden väkiluku on erään ennusteen mukaan vuonna 2030 noin 14 prosenttia nykyistä suurempi. Seutukunnittain väestönkasvu keskittyy jatkossakin suuremmille kaupunkiseuduille ja niiden lähialueille. Kuntatasolla väestömäärät kasvavat nopeimmin suurten kaupunkien lähikunnissa. (Virnes ym. 2006, 9.)

Vuonna 2060 Suomessa on jo yli miljoona 75 vuotta täyttänyttä (Kuvio 1). Tämän jälkeen kasvaa entisestään edelleen erityisesti yli 85-vuotiaiden määrä. Ikääntyminen jatkuu Tilastokeskuksen virallisen väestöennusteen mukaan vielä 50 vuoden kuluttuakin. Kysymys on siis pitkäkestoisesta ja voimakkaasta tren-

distä eikä yksittäisten vuosien poikkeuksista. Tämä on seurausta mm. siitä, että väestö elää yhä pidempään.



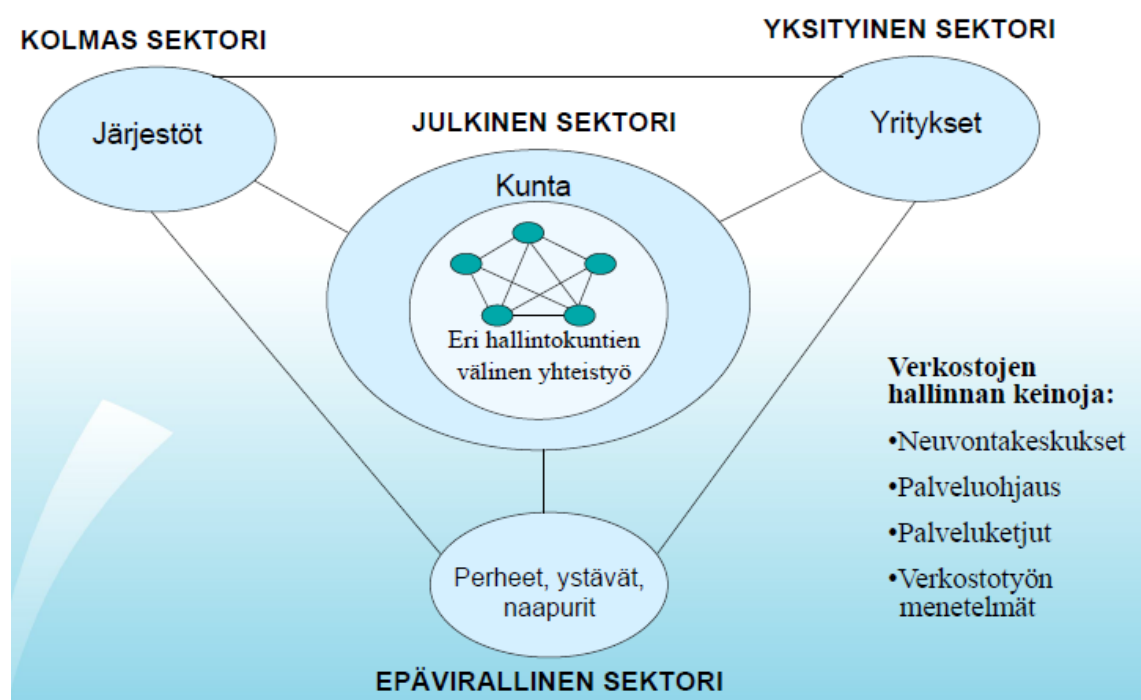
Kuvio 1. Yli 75-vuotiaan väestön ikääntyminen 2009-2060 (Tilastokeskus)

Väestönkasvun lisäksi lähitulevaisuudessa kohdataan myös hoiva-alan työvoimapolasta aiheutuvia ongelmia. Viimeisten kymmenen vuoden aikana hoivatyöntekijöiden määrä on lisääntynyt yhteensä noin 30 prosentilla. Käytännössä kuntasektorin koko henkilöstölisäys on pitkälti tullut sosiaali- ja terveystalvuihin. Huomioiden, että kuntien runsaasta 430 000 työntekijästä vuoteen 2020 mennessä jää vanhuseläkkeelle n. 160 000 henkeä, tulee ikäluokkien pienene- misen myötä kova kilpailu työvoimasta. (Virnes ym. 2006, 5.)

Laissa lähdetään siitä, että kunnan on ikääntyneiden palveluiden suunnittelussa painotettava kotona asumista ja kuntoutumista edistäviä toimenpiteitä (Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvui- 28.12.2012/980.) Myös hallituksen vanhuspolitiikan ensisijainen tavoite on vanhusten kotona asumisen tukeminen. Vanhusten ennalta ehkäise- vää ja kuntouttavaa toimintaa ja avopalveluja ollaankin tulevaisuudessa selvästi lisäämässä. Kunnat ovatkin lähteneet kehittämään esimerkiksi erilaisilla hanke- rahoituksilla ennalta ehkäisevän ja kuntouttavan työn toimintamalleja. Yksityi-

nen hoivapalvelujen tuottaminen on kasvussa ja samoin kolmas sektori tuottaa yhä enemmän vanhusten toimintaa ja palveluja. Tulevaisuudessa tarvitaan enemmän eri toimijoiden yhteistoimintaa. (Kirkon vanhustyön strategia 2015.) Vanhus- ja ikäpolitiikka edellyttää kunnilta sisäisen yhteistyön lisäksi aktiivista verkostoitumista muiden kuntien, elinkeinoelämän, kolmannen sektorin ja oppilaitosten kanssa. Kuntien on itse ratkaistava, mitä palveluita tuotetaan itse, mitä tuotetaan yhteistyössä muiden kanssa ja mitä hankitaan ostopalveluna. (Virnes ym. 2006, 5.)

Ikäinstituutti on valtakunnallinen järjestö, joka mm. tuottaa ja välittää tietoa ikääntymisestä ja ikäihmisten elämästä, kehittää ja juurruttaa hyviä toimintatapoja ikäihmisten hyväksi sekä antaa asiantuntemusta ikäpolitiikan suunnitteluun. Ikäinstituutti on käsitellyt esimerkiksi vanhuksen arkea ja arjen määrittelmää esityksissään. Ikääntyviä auttavat heidän arjessaan monet eri tahot. Kuvassa 1 on esitetty Ikäinstituutin havainnollistava kuva ikääntyviä auttavasta verkostosta.



Kuvio 2. Ikääntyneitä auttavat verkostot (Ikäinstituutti 2011).

Kuvassa ikääntyviä auttavat verkostot jakaantuvat julkiseen, yksityiseen, kolmanteen ja epäviralliseen sektoriin.

Kunnan on järjestettävä iäkkäille henkilöille laadukkaita sosiaali- ja terveystalveluja, jotka ovat heidän tarpeisiinsa nähden oikea-aikaisia ja riittäviä (Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalveluista 28.12.2012/980.) Eri toimijoiden lisäksi ikääntyvän elämään vaikuttaa suuresti vanhuksen oma toimintakyky. Jos toimintakyky on hyvä ja ikääntyvä pääsee itsenäisesti vapaasti liikkumaan, luo se paljon enemmän mahdollisuuksia myös toimintakyvyn ylläpitämiselle. Taulukossa 1 on havainnollistettu ikäihmisen iän mukaiset arjet.

Taulukko 1. Kolmannen, neljännen ja viidennen iän arjet (Ikäinstituutti 2011).

KOLMANNEN IÄN ARKI	NELJÄNNEN IÄN ARKI	VIIDENNEN IÄN ARKI
Ei-kotikeskeinen arki	Kodin piiriin rajautuva arki	Arki laitoksessa
Toimintakykyinen vanhuus	Toimintakyvyn heikkene- minen	Vajavainen toimintakyky
Omaehtoisuus (vapaa-aika- ja harrastuskeskeinen arki)	Omaisten ja vanhus- työntekijöiden rooli korostuu (tuettu arki)	Omaisten ja vanhustyön- tekijöiden rooli keskeinen (riippuvuus muista)
Markkinayhteiskunnan näkökulma korostuu	Kansalaisyhteiskunnan näkökulma korostuu	Hyvinvointivaltion näkökulma korostuu
Vanhustyössä ennalta ehkäisevät palvelut korostuvat	Vanhustyössä avopalvelut korostuvat	Vanhustyössä laitospalvelut korostuvat

Kolmannen iän arki ei ole kotikeskeinen ja ikääntynyt pääsee vielä omin voimin tai tuettuna liikkeelle. Tällöin ikääntyvien palvelujen osalta korostuvat erityisesti ennaltaehkäisevät palvelut. Neljännen iän arjessa arki rajautuu kodin piiriin ja ikääntyvän toimintakyky on heikentynyt. Lisäksi vanhustyön avopalveluille tulee kasvavaa tarvetta. Viidennen iän arjessa toimintakyky on jo selvästi vajaavainen ja ikääntyvän arki tapahtuu laitoksessa, jossa hän myös saa tarpeensa mukaisia palveluita. Vaikka iän arki antaa rajoitteita esimerkiksi ennaltaehkäisevien

palveluiden antamiselle, on jokaisen iän arkeen mahdollista saada erilaista tukea esimerkiksi kolmannelta sektorilta. (Virnes ym. 2006, 14.)

Ikärakenteen näkökulmasta kysymys on seuraavien kahdenkymmenen vuoden aikana nimenomaan kolmanteen ikään tulleiden eläkeläisten määrän kasvusta. Käynnissä olevaa ikärakenteen muutosta tarkastellaankin useimmiten taloudellisesta näkökulmasta, jolloin muutos nähdään ennen kaikkea ikääntyneiden ihmisten määrän kasvuna ja tästä seuraavana kustannusten nousuna sosiaali- ja terveyspalveluissa. (Virnes ym. 2006, 14.) Ehkäisevän työn kautta voidaan ylläpitää kansalaisten itsenäistä selviytymistä, aktiivista kansalaisuutta sekä myös vaikuttaa toteutuviin sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksiin. Ehkäisevällä toiminnalla voidaan edistää ikääntyvien terveyttä ja lisätä toimintakykyisiä elinvuosia sekä samalla siirtää säännöllisten sosiaali- ja terveyspalvelujen tarvetta. 80-vuotiaat ja sitä vanhemmat tarvitsevat omaisten ja yhteiskunnan apua päivittäisissä toiminnoissaan jo huomattavasti nuorempia kansalaisia useammin. (Häkkinen & Holma 2004, 9.)

3 KUNNAN MERKITYS PALVELUIDEN JÄRJESTÄJÄNÄ

3.1 Kunnan tehtävät

Kunnat järjestävät käytännössä kuntalaisille peruspalvelut, joista on säädetty laeilla. Säättämällä lakeja valtio osittain linjaa kunnallisten peruspalvelujen järjestämistä koskevaa päätöksentekoa. Peruspalveluista tärkeimpiä ovat sosiaali- ja terveydenhuolto, opetus- ja sivistystoimi sekä ympäristö ja tekninen infrastruktuuri. Peruspalveluiden kautta kunta siis tarjoaa kuntalaisille edellytykset arjen elämiseen, hyvinvointiin ja perusturvallisuuteen. Peruspalvelut rahoitetaan pääsääntöisesti kunnallisella verotuksella, valtionosuuksilla sekä palveluista perittävillä asiakas- ja palvelumaksuilla. (Julkishallinnon verkkopalveluiden portaali 2015.) Valtion rooli on suhteessa kuntiin muuttunut viime aikoina hyvinvointipolitiikan luomisesta enemmänkin uusien toimintamallien kehittämisen kannustamiseen sekä kansalaisten oikeuksien turvaamiseen ja hyvinvointihäiriöihin reagoimiseen. (Möttönen & Niemelä 2005, 55.)

”Kunta hoitaa itsehallinnon nojalla itselleen ottamansa ja sille laissa säädetty tehtävät. Kunnille ei saa antaa uusia tehtäviä tai velvollisuuksia taikka ottaa pois tehtäviä tai oikeuksia muuten kuin säättämällä siitä lailla

Kunta voi sopimuksen nojalla ottaa hoitaakseen muitakin kuin itsehallintoonsa kuuluvia julkisia tehtäviä.

Kunta hoitaa sille laissa säädetty tehtävät itse tai yhteistoiminnassa muiden kuntien kanssa. Tehtävien hoidon edellyttämiä palveluja kunta voi hankkia myös muilta palvelujen tuottajilta.” (Kuntalaki, 2 § Kunnan tehtävät.)

Suomen kaikki kunnat ovat talous- ja tarveympäristöltään erilaisia. Yksittäisen kunnan on sopeuduttava sekä valtion taholta toimeenpantaviin hyvinvointiyhteiskunnan toimintaperiaatteiden muutoksiin että myös kuntakentän sisäisten erojen aiheuttamiin paineisiin. Kunnan toiminta muodostuu kunnan sisäisistä tekijöistä, kuten kuntalaisista, yrityksistä, järjestöistä, kuntien keskinäisestä riippuvuudesta sekä tietysti kunta-valtiosuhteesta. (Kivelä 2000, 26.)

Kuntien toimintaa ohjaa voimakkaasti poliittinen päätöksenteko. Toiminnassaan kunnan on kuitenkin noudatettava demokratian periaatteita ja sääntöjä. Kunnan ylin päättävä elin on valtuusto, jonka jäsenet valitaan neljän vuoden välein järjestettävillä yleisillä ja yhtäläisillä kuntavaaleilla. Valtuusto valitsee jäsenet kunnanhallitukseen, jonka tehtävänä on valmistella valtuuston päätökset ja panna ne myös täytäntöön. Valtuusto valitsee myös kuntaan lautakunnat, jotka johtavat julkisten palveluiden tuottamista kunnassa. Mitä lautakuntia kunnassa on, vaihtelee kunnasta toiseen. Yleisimpiä ovat kuitenkin sivistyslautakunta, sosiaali- ja terveyslautakunta ja kaavoituslautakunta. Lautakuntien nimet ja toiminnan laajuus vaihtelevat kunnittain. Suomessa on ollut myös yleistymässä tilaaja-tuottajamalli, jossa lautakunnat toimivat palvelujen tilaajina eri tuottajilta. (Julkishallinnon verkkopalveluiden portaali 2015.)

Suomalaisen hyvinvoinnin pohjana on perustuslain 19 §, jonka mukaan julkisen vallan velvollisuutena on turvata siten kuin laissa tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut. Yhteiskunta ulkoistaa palvelutuotantoon yhä enenevässä määrin tavoitteena kustannussäästöt ja tehokkuuden lisääntyminen. Julkisen sektorin ja yksittäisten kansalaisten väliin jäävän kolmannen sektorin toimijoiden rooli saa siten uusia piirteitä hyvinvointiin liittyvien palveluiden tuotannossa. (Heikkinen 2010, 104.) Julkisen sektorin ja kolmannen sektorin toimijoiden väliset suhteet ja niiden tehtävät ovat lähentyneet toisiaan ja yleisellä tasolla uusien toimintamallien luomista julkisen ja kolmannen sektorin välillä kannustetaan toteutettavaksi yhä enemmän. (Möttönen & Niemelä 2005, 56.)

Kunta voidaan haluttaessa määritellä yksiselitteisesti juridisin, hallinnollisin ja alueellisin perustein. Kunta on samanaikaisesti paikallinen ihmisten yhteisö,

palvelujärjestelmä ja yritysmäisesti johdettu kehittämisorganisaatio. Näiden lisäksi kunta on vielä hallintoa ja demokratiaa. (Kettunen 2003, 18.) Kunnan demokratia- ja poliittiset tehtävät muodostavat kuntahallinnon keskeisimmän ytimen, joka mahdollistaa muiden tehtävien toteuttamisen. Kuntahallinto perustuu selkeästi edustukselliseen demokratiaan, jonka lisäksi kuntalaki korostaa myös kansalaisten suoria vaikuttamismahdollisuuksia. Kunnan asukkaiden itsehallinnon ensisijainen toteuttaja on valtuusto. (Lundström 2011, 60.)

Kunnilla on itsellään vastuu palveluiden järjestämisestä, mutta kunta voi omalla päätöksenteollaan ratkaista sen, miten palvelut tuotetaan. Ainoastaan kuntien viranomaistehtävät ovat sellaisia, jotka kunnan täytyy toteuttaa itse tai järjestää esimerkiksi seudullisena yhteistyönä. Kunnan palvelutehtävien luonteeseen kuuluukin paikallisen harkinnan korostuminen sekä toisaalta asukkaiden tarpeet ja kunnan vastuu palvelujen organisoinnista asukkailleen. Kunnan ja muiden toimijoiden työnjaolle palveluiden tuotannossa ei ole olemassa vain yhtä mahdollista mallia, vaan samat palvelukokonaisuudet voidaan tuottaa yhdistelemällä eri toimijoiden panoksia. (Lundström 2011, 49-50.)

Talous ja taloudelliset argumentit hallitsevat tämän hetkistä yhteiskunnallista keskustelua. Talouden asettamiin rajoitteisiin vetoaminen hillitsee tehokkaasti uudistuksia ja toisaalta pakottaa myös tekemään valintoja, mitä ja mistä milloinkin karsitaan. Silloin, kun taloudessa menee huonosti, ryhdytään usein vaatimaan ns. rakenteellisia uudistuksia, joilla tarkoitetaan käytännössä hyvinvointivaltion rakenteisiin kohdistuvia leikkauksia. Hyvinvointivaltion palveluille ja julkisille menoille on olemassa jatkuva suuri tarve ja tarve on vain kasvanut sitä mukaa kuin väestön ikärakenne on vanhentunut. (Särkelä ym. 2014, 28-29.)

Ihmisille kunta merkitsee paljon enemmän ja se merkitsee eri ihmisille eri asioita. Kunnan olemus voi joidenkin mielestä konkretisoitua liittämällä se yhteisöllisyyteen, palveluorganisaatioon, kehittämisorganisaatioon tai vaikkapa itsehallintoon. Joku arvostaa paikallisuutta, toinen elinkeinoelämää ja kolmas hyvinvointipalveluja. (Kettunen 2003, 18-19.) Identiteetti on käyttökelpoinen käsite kuntien toiminnan kokonaisuuksien hahmottamisessa. Kunnan identiteetissä heijastuvat näkemykset paikallisyhteisyydestä, palvelutarjonnasta tai manageriaali-

sesti johdetusta tulosityksiköstä. Osittain heijastukset ovat samanaikaisia ja niiden väliset painotukset vaihtelevat kunnasta toiseen. Vaikka identiteetti on metafora, se antaa kuitenkin yhden lähtökohdan ja tarttumapintaa kunnan ymmärtämiseen. (Kettunen 2003, 21-23.)

Kunnallisia palveluita on paljon: velkaneuvonnasta vuokra-asuntoihin, äitiysneuvolasta vanhainkotiin, jätehuollosta uimapaikkoihin ja orkestereista kirjastoihin. On kuitenkin vaikeaa luettelemalla palveluita tiivistää niiden ydin eli mitä niillä halutaan saada aikaan ja mikä niissä on olennaista. Kunnallisissa palveluissa on havaittavissa kaksi ulottuvuutta. Toisaalta palvelut ovat mahdollisuuksia luovia ja toisaalta taas huolta pitävä. (Kettunen 2003, 38.)

Kuntien ja muiden toimijoiden yhteistyö nousee keskeiseen asemaan, kun katsotaan hyvinvointipoliittisesta näkökulmasta sitä, miten paikallisia voimavaroja ja osaamiseen liittyvää potentiaalia saadaan hyödynnettyä. Tämä näkökulma asettaa uusia vaatimuksia paitsi kuntien väliselle niin myös kuntien ja järjestöjen väliselle yhteistyölle. Hyvinvointivastuuta onkin siirtynyt enemmän kunnille ja niissä oleville paikallisille verkostoille. (Möttönen & Niemelä 2005, 55.) Kuntien tulee luoda edellytyksiä ja kehittää olosuhteita, jotta järjestöt puolestaan voivat saavuttaa omia tavoitteitaan. Toisaalta kuntien tulee tarkastella suhteitaan järjestöverkostoihin siitä näkökulmasta, onko kolmannella sektorilla sen kaltaisia voimavaroja, joiden käyttöä voidaan edistää kuntien ja järjestöjen yhteistyöllä. Kyse on siis sekä henkisistä että taloudellisista voimavaroista. (Möttönen & Niemelä 2005, 104.)

Kunnan toimintaa voidaan verrata allianssityyppiseen verkostoon. Verkosto on itsenäisten toimijoiden yhteistyötä, jossa jokaisella on omat intressinsä ja jokainen toimii itsenäisesti. Toiminnot ovat kuitenkin linkitetty ja sopeutettu toisiinsa, jolloin kokonaisuus pystyy tarjoamaan laajemmat yhteensopivat palvelut kuin yksi organisaatio voisi yksin tarjota. (Kettunen 41, 38.) Järjestöt eivät siis ole julkisen sektorin toiminnalle alisteisia, vaan itsenäisiä ja yhteistyösuhteiden näkökulmasta tasa-arvoisia. (Möttönen & Niemelä 2005, 104.)

Tulevaisuudessa kuntien verkostojen ja verkostojohtamisen rooli tulee kasvaamaan. Palvelutuotanto voi olla pääosin tai kokonaan erilaisten verkostojen hoitamaa. Verkostot voivat myös olla yhteisiä palveluverkkoja muiden kuntien ja yritysten kanssa. (Kettunen 2003, 51.) Kuntien ympärille on syntynyt monikanavainen paikallisen tason hyvinvointipalvelujen rahoitusmalli, jossa kehittämistoimintaan ja innovatiivisten toimintamallien suunnitteluun on saatavissa varoja eri lähteistä siten, että kunnat eivät kuitenkaan voi itse hyödyntää kaikkia kanavia. Lisäksi rahoituksen saaminen saattaa edellyttää seudullista toimintatapaa sekä kuntien ja kolmannen sektorin toimijoiden verkostoitumista. (Möttönen & Niemelä 2005, 56.)

Kuntien verkostosuhteen on katsottu perustuvan vapaaehtoisuuteen, eri toimijoiden väliseen keskinäiseen riippuvuuteen, hyödyn tuottamiseen verkostoon osallistujille sekä lojaliteettiin ja eri toimijoiden väliseen solidaarisuuteen. Tällöin verkoston toimintakykyä ylläpitävät toimijoiden yhteiset intressit. Verkostosuhteet ovat luonteeltaan pysyvämpiä ja vakiintuneempia. Ne perustuvat korkean luottamustason sopimuksellisuuteen, jonka piirteitä ovat mm. eettisesti ja moraalisesti sitovat sopimukset, yhteinen arvopohja ja vakiintuneet yhteistyösuhteet. Markkinat puolestaan perustuvat matalaan luottamustasoon, jonka piirteitä ovat esimerkiksi yksityinen intressi, sanktioidut sopimukset, vaihtuvat yhteistyösuhteet sekä osto- ja myyntiperiaate. (Möttönen & Niemelä 2005, 87.)

3.2 Kunnanvaltuuston rooli ja tehtävät

Perinteisesti kunnallinen demokratia on totuttu jakamaan edustukselliseen ja suoraan demokratiaan. Suorassa demokratiassa kuntalaiset päättävät itse suoraan omista asioistaan, eivätkä edustajiensa kautta. Edustuksellinen demokratia tarkoittaa kuntalaisten edustajien valitsemista yhteisten asioiden hoitamiseen. (Majoinen 2001, 102.)

Itsehallinnollisen yhdyskunnan johtamisessa on eroteltavissa poliittinen eli luottamushenkilöjohtajuus ja toisaalta ammatillinen eli virkamiesjohtajuus. Poliittisessa johtajuudessa korostuu erityisesti kunnan tahdon määrittäminen ja vas-

tuu toimista kuntalaisille. Ammatillinen johtaminen puolestaan käsittää pääasiassa kunnallisen organisaation johtamisen. Ammatillisen johtamiseen sisältyvän valmistelu- ja täytöntöönpano-organisaation tehtävänä on tuottaa erilaisia vaihtoehtoja kunnan poliittisille päätöksentekoeleimille. (Majoinen 2001, 113.)

Kunnan tehtävänä on kuntalain mukaan edistää asukkaidensa hyvinvointia ja kestävä kehitystä omalla alueellaan. Kuntalaki korostaa valtuuston kokonaisvastuuta kunnan toiminnasta ja taloudesta, mikä käytännössä konkretisoituu valtuuston asettamien toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden avulla. (Virnes ym. 2006, 37.)

Valtuusto on kunnan ylintä päätösvaltaa käyttävä luottamuselin. Toimivaltansa valtuusto saa kuntalaisilta kuntavaaleissa. Valtuusto siis viime kädessä ilmaisee kunnan tahdon. Valtuustolle kuuluu kunnan toiminnasta ja taloudesta päättämisen ohessa edistää kuntalaisten suoraa osallistumista kunnan toimintaan ja päätöksentekoon. Valtuutettujen, kuten muidenkin luottamustehtäviin valittavien, vaalikelpoisuudesta, asemasta ja toimivallasta säädetään vielä erikseen kuntalaissa. (Kuntaliitto 2015.)

Valtuuston tehtäviin kuuluu mm:

- päättää toiminnan ja talouden keskeisistä tavoitteista
- päättää talouden ja rahoituksen perusteista sekä hyväksyä talousarvio
- valita jäsenet kunnan toimielimiin, jollei jäljempänä toisin säädetä
- (Kuntaliitto 2015.)

Kuntalaissa painotetaan valtuuston roolia kunnan strategisena johtajana. Valtuustossa tapahtuu erittäin tärkeä tulevaisuuteen suuntautunut, kunnan toiminnan pitkän tähtäimen tavoitteiden ja päämäärien hahmottaminen ja linjaaminen. (Kuntaliitto 2015.)

Yhteiskuntapolitiikan tunnuspiirteisiin kuuluvat erilaiset intressit ja näkökulmat, jotka saattavat myös olla ristiriitaisia ja jännitteisiä keskenään. Valtuuston työssään käyttämä tieto on pääosin muodollista faktatietoa. Kuntalain mukaan hallitus valmistelee valtuuston käsittelyyn tulevat asiat. Hallitus saa puolestaan tietoonsa muiden toimielimien esityksiä, lausuntoja, tilastollisia selvityksiä, kunta-

ja aluetalouden tunnuslukuja, mittareita sekä raportteja. Varsinainen päätöksenteko syntyy näiden kokonaisuuksien yhteisvaikutuksena. (Majoinen 2001, 114.)

4 KOLMAS SEKTORI JA JÄRJESTÖTOIMINTA

4.1 Kolmannen sektorin määritelmä ja tehtävät

Käsite kolmas sektori on alun perin peräisin 1960-luvulta Yhdysvalloista. Sen alkuperäisenä esittäjänä pidetään Amitai Etzionia. Viimeistään 1970-luvulla käsite kulkeutui laajempaan tietoisuuteen myös Euroopassa muun muassa OECD:n kautta. Tämän myötä huomion kohteeksi tuli 1980-luvulla vapaaehtoisjärjestökentän merkitys mm. työllisyyden hoidossa ja sosiaalisten palvelujen tuottajana. Kolmannen sektorin käsitteellä halutaan tehdä ero yhteiskuntaelämän sektoreiden välillä:

- ensimmäinen sektori – markkinat ja yritys-elämä,
- toinen sektori – valtio ja julkinen sektori,
- kolmas sektori - kansalaisjärjestöt ja vapaaehtoinen kansalaistoiminta,
- neljäs sektori – perhe, kotitaloudet, intiimit suhteet (Konttinen 2015.)

Sektorointi perustuu tausta-ajatukseen, että sektorit edustavat suhteellisen itsenäisiä sosiaalisen todellisuuden alueita ja että kukin sektoreista toimii oman erityisen logiikkansa mukaisesti. Sektoreilla viitataan siis useimmiten kyseisten yhteiskuntaelämän alueiden järjestäytyneeseen ja pysyviksi rakenteiksi institutionalisoituneeseen puoleen. Termi kolmas sektori viittaa siten yleisimmin kansalaisyhteiskunnassa toimiviin järjestöihin ja säätiöihin. (Konttinen 2015.)

Kolmannen sektorin erityislaatua voivat kuvata sellaiset määreet kuten ei-voittoa tavoitteleva kansalaistoiminta ja vapaaehtoisuus. Järjestäytyneen kansalaistoiminnan ajatellaan siis määräytyvän aatteelliselta, arvo- ja intressiperustalta kansalaisten omaehtoisten keskustelujen ja erilaisten yhteenliittymisen tuloksena. Kolmannen sektorin organisaatiot ovat hyvin vaihtelevia niin kokonsa kuin toimintojensakin puolesta. Niihin luetaan yleisesti muun muassa naapuruusyhdistyksset, urheiluseurat, virkistysyhdistykset, yhdyskuntien paikallisyhdistyksset, avustusjärjestöt, kirkot, ammatilliset järjestöt, avustussäätiöt ja erityyppiset hyvinvointiorganisaatiot. (Konttinen 2015.)

Kolmannen sektorin kenttä on hyvin hajanainen ja monimuotoinen. Siellä on täysin vapaaehtoisuuteen perustuvia yhteisöjä ja toisaalta järjestöjä, joissa työskentelee palkattuina ammattilaisina eri alojen osaajia. Osa kolmannen sektorin yhteisöistä toimii hyvinkin läheisesti osana julkista palvelutuotantoa ja osa kolmannen sektorin organisaatioista taas on lähentynyt yritysmäistä toimintaa palveluissa. Monikerroksisuutta, hajanaisuutta ja kirjavuutta on pidetty järjestöelämän rikkauksina eikä kentän toimintatapojen täydellistä yhdenmukaistamista ole yleensä pidettykään tarkoituksenmukaisena. (Koivisto ym. 2010, 13.)

Kolmannen sektorin palvelutoiminnan kentän reunalle voidaan hahmotella hetken tarpeeseen perustettu vapaaehtoistoimintaan pohjautuva itsehoitoryhmä ja muutaman kymmenen asukkaan maaseutukylässä toimiva kotipalvelu. Toisella reunalla ovat yhteistyössä julkisen sektorin kanssa tuotettu, ammatillista erityisosaamista vaativa kunnallinen palvelu sekä satojen ammattilaisten työntekijöiden voimin yhtiömuodossa toimiva liiketaloudellinen yritys. Näiden välille mahtuu monenlaista toimintaa, jotka poikkeavat toisistaan toimialojen, laajuuden, työllistävyyden, rahaliikenteen ja historiallisen perinteikkyyden kannalta. Koko kentälle on kuitenkin löydettävissä yksi yhteinen nimittäjä: palvelun tuottaja tai palveluyrityksen pääasiallinen omistaja on organisoitunut yhdistysmuoto. (Jeronen 2009, 9.)

Kolmannen sektorin palvelutoiminta on vahvistanut asemaansa yhdistysten toiminnassa. Yhdistystoiminta on muuttunut aiempaa instrumentaalisemmaksi ja yhdistykset mielletäänkin jatkuvasti yhä enemmän välineiksi huolehtia omien jäsentensä, mutta tietyissä määrin myös ulkopuolisten henkilöiden, eduista ja palveluista. (Koivisto ym. 2010, 15.)

Kolmannen sektorin ja järjestöjen tehtävät

Järjestöjen roolit voidaan jaotella mm. seuraavalla tavalla:

- Edunvalvontajärjestöt
- Vapaaehtoistoimintaa ylläpitävä järjestö
- Vertaistoimintajärjestö
- Asiantuntijajärjestö
- Palvelujentuottajajärjestö (Möttönen & Niemelä 2005, 59-60.)

Möttösen ja Niemelän (2005, 67-78.) mukaan järjestötoiminnan keskeisiä tehtäviä ovat

- sosiaalisen pääoman ja hyvinvoinnin lisääminen
- välittämisen ja jakamisen kanavien tarjoaminen
- identiteetin rakennusaineksien tarjoaminen
- osallisuuden väylien luominen
- äänettömien äänenä toimiminen
- toivon tuottaminen
- innovaatiomooottoreina toimiminen

Järjestöjen palvelutoimintaa on vaikeaa yksiselitteisesti määritellä. Maksullisena palvelutoimintana voidaan pitää esimerkiksi sellaista toimintaa, jossa korvausta vastaan suoritetaan palveluja enemmän tai vähemmän tuotteistettuina toimintojen kokonaisuuksina asiakkaille (yksilöille tai yhteisöille). Järjestöjen palvelutoiminnalla tarkoitetaan toimintaa, johon liittyvät läheisesti suunnitelmallisuus, pitkäjänteisyys ja kehittämisspyrkimykset. Järjestöjen palvelutoiminnassa arvostetaan osaamista ja ammattimaisuutta, mutta palkatut työntekijät eivät kuitenkaan ole välttämättömiä. Kilpailutoiminnassa oleminen saattaa olla palvelutoiminnan piirre, mutta yhtä hyvin palvelutoimintaa voidaan harjoittaa ilman kilpailullisia olosuhteita. Vaikka maksulliseen palvelutoimintaan liittyikin rahaliikennettä, sitä ei aina voida pitää voittoa tavoittelevana toimintana. (Jeronen 2009, 14.)

Viime aikoina on tapahtunut muutos kuntien ja kolmannen sektorin yhteisöjen välisissä suhteissa. Aikaisemmin vuorovaikutussuhteen hallitsevana piirteenä oli järjestöjen kuntiin suuntaama edunvalvonta. Sittemmin järjestöistä on tullut

kuntien kanssa yhteistoiminnassa toimivia palveluntuottajia ja kumppaneita. Olennainen asia on myös se, että paikallisesti palveluja tuottavat kolmannen sektorin toimijat voivat olla joko osa kaupungin kuntakonsernia tai kokonaan sen ulkopuolella. Kuntakonserniin toimijat ovat voineet päätyä useampaa eri reittiä pitkin. Jokin aikaisempi toiminta on voitu yhtiöittää, säätiöidä tai muuttaa yhdistyspohjaiseksi toiminnaksi. Toimintaa ylläpitäviä kolmannen sektorin organisaatioita on myös voitu saada omistuksen tai määräysvallan kautta osaksi kuntakonsernia ja samalla myös lähemmäksi kunnallista kontrollia. (Koivisto ym. 2010, 87-89.)

4.2 Järjestötoiminnan synty ja olemus

Esimerkiksi sosiaali- ja terveysjärjestön syntyminen kuntaan tulkitsee tai jäsentää jonkin sosiaalisen tai terveydellisen ongelman, siihen liittyvän kohderyhmän tai toiminnallisen tarpeen olemassaolon. Esimerkiksi työttömien järjestö ilmentää työttömien – erityisesti pitkäaikaistyöttömien – olemassaoloa ja potilasjärjestö jonkin sairauden olemassaoloa. (Möttönen & Niemelä 2005, 57.)

Hyvinvointijärjestöjen kehityksestä voidaan luoda eräänlainen ideaalimalli, joka kuvaa alan perinteisten järjestöjen syntyhistoriaa. Ideaalimalliin liittyy seitsemän eri vaihetta, jotka ovat:

- Kansalaislähtöinen ääni ja tarve
- Legitimointi
- Vapaaehtoistoiminnan, yhteisöllisyyden ja identiteetin synty
- Kansalaislähtöinen palvelu
- Kansalaislähtöinen asiantuntijuus
- Kansalaislähtöinen vaikuttaminen
- Kansalaislähtöinen kansainvälistyminen (Möttönen & Niemelä 2005, 57-59.)

Perinteisten järjestöjen syntyhistoriasta on tunnistettavissa ideaalimallin eri vaihteita. Vaihteita ei kuitenkaan pidä tulkita itsenäisiksi ja erillisiksi kokonaisuuksiksi, vaan eri vaiheiden väliset rajapinnat ovat häilyviä. Lisäksi kunnan näkökulmasta sen tarpeiden mukainen järjestösektorin kehitys ei välttämättä tavoittele

aina kansainvälistymistä vaan suurimmat hyödyt voivat olla saatavissa kansalaislähtöisen palvelun, asiantuntijuuden ja vaikuttamisen kautta paikallisella tasolla. (Möttönen & Niemelä 2005, 59.)

Järjestön ja sen toiminnan merkitys ei siis vähene, vaikka sen toiminta jäisikin paikalliseksi. Kolmannelle sektorille on luontevaa, että esimerkiksi valtakunnallisella liitolla, aluejärjestöllä ja paikallisyhdistyksellä on kullakin hieman eri tavoitteita, vaikka kaikkia yhdistäisikin jokin tietty sama perusajatus. (Möttönen & Niemelä 2005, 59.)

4.3 Järjestösektori Suomessa

Rekisteröidyn yhdistyksen asema kansalaistoiminnassa on edelleen vahva: vuonna 2013 Suomessa rekisteröitiin yli 2 500 eri alojen yhdistystä ja lähes 200 sosiaali- ja terveysyhdistystä. (Järjestöbarometri 2014.) Patentti- ja rekisterihallituksen (2015) mukaan yhdistysrekisterissä on jo noin 135 000 yhdistystä. Määrä on kasvanut jatkuvasti ja lisääntyy edelleen. Valviran tekemän tiedonkeruun raportoinnin mukaan vuonna 2013 Suomessa oli yhteensä 777 järjestötaustaista sosiaalipalvelujen tuottajaa ja niillä 2 010 erilaisia palveluja tuottavaa toimintayksikköä. Yritystaustaisia palveluntuottajia oli yhteensä 2 770 ja niillä oli toimintayksiköitä 5 401. Viime vuosina yritysten sosiaalipalvelut ovat palveluntuottajien ja toimintayksikön määrällä mitattuna kasvaneet kaikkein eniten. (Järjestöbarometri 2014.)

Suomen sosiaali- ja terveys ry. julkaisee vuosittain järjestöbarometrin sosiaali- ja terveysjärjestöistä. Järjestöbarometrin tavoitteena on tuottaa vuosittain ajankohtainen kokonaiskuva eri sosiaali- ja terveysjärjestöjen toiminnasta, niiden toimintaedellytyksistä, toimintaympäristöstä sekä kehityssuunnista valtakunnallisella ja paikallisella tasolla. Järjestöbarometrin kokonaiskuva paikallisyhdistysten toiminnan laajuuden kehityksestä oli yleisesti myönteinen. Yhdistyksistä 90 %:lla toiminta on joko pysymässä entisellään tai jollain lailla laajenemassa. Valtaosa yhdistyksistä arvioi toimintansa säilyvän vähintään entisessä laajuudessaan. Toimintaansa on laajentamassa runsas neljäsosa ja supistamassa kym-

menesosa yhdistyksistä. Runsas neljäsosa yhdistyksistä aloitti vuoden 2013 aikana jonkin uuden toimintamuodon. (Järjestöbarometri 2014.)

Hyvinvointipalveluissa yleinen kunnan ulkopuolinen tuottaja on joko paikallinen tai alueellinen järjestö. Järjestöt ovat usein jo perustoiminnallaan hyvinvointipalvelujen voimavara, toiminnan mahdollistajia, toteuttajia ja edistäjiä – tuottajia ilman ja ennen määrittelyä edes palveluntuottajiksi. Järjestön osallistuminen palvelujen tuottamiseen on kuitenkin eri asia kuin sen keskeinen vastuu palvelujen tuottamisesta. Esimerkiksi jonkin palvelun osittainen tuottaminen kunnille on melko yleistä. Sen sijaan kokonaisvaltainen vastuu jostakin palvelusta on harvinaisempaa. Kuitenkin voidaan sanoa, että tuskin yksikään kunta Suomessa on koskaan huolehtinut yksin kaikista oman alueensa hyvinvointitoimista ja palveluista. (Koivisto ym. 2010, 94-95.)

Yleisenä linjana on, että vaikka järjestöjen ja kuntien välinen aito kumppanuus on joiltain osin vahvistunut, on järjestöjen tuki samalla vastikkeellistunut. Motiivi palvelujen uudistamisessa on usein kustannustehokkuus eli käytännössä sillä tarkoitetaan kuntatalouden säästöjä. Se voi myös aiheuttaa järjestöille suunnatun tuen heikkenemiseen. Järjestöt eivät kuitenkaan ole vain täydentäneet kuntien palvelutarjontaa, vaan ovat jo pitkään myös paikanneet sen aukkoja ja edistäneet yleisesti hyvinvointia. Erityisen merkittävää tämä on alueilla, joissa julkiset palvelut ovat muuten puutteelliset. (Koivisto ym. 2010, 95.)

5 KOLMANNEN SEKTORIN MERKITYS KUNNILLE

5.1 Kolmas sektori palveluntuottajana

Suomalaisen hyvinvoinnin perustakuuna on perustuslain 19 §, jonka mukaan julkisen vallan velvollisuutena on turvata, siten kuin se laissa tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut. Yhteiskunta ulkoistaa jatkuvasti enemmän omaa palvelutuotantoaan usein kustannussyistä. Julkisen sektorin ja kansalaisten väliin jäävän kansalaisyhteiskunnan toimijoiden rooli saa siten uusien piirteitä hyvinvointiin liittyvien palveluiden tuottajana. (Koivisto 2010, 104.) Paikallisten hyvinvointipoliittisten asiakirjojen perusteella kunnissa pyritään hyvinvointia edistävässä palveluissa entistä enemmän painottamaan ennalta ehkäisevää toimintaa. Lakisääteiset palvelut vievät kuitenkin suurimman osan kuntien resursseista. Tämä vaikuttaa osaltaan myös siihen, mitkä hyvinvointipalvelutoiminnot painottuvat kunnan toiminnassa. Useimmiten hyvinvointitoimitoiminnan resurssit kohdentuvat edelleen perinteiseen hyvinvointitoimintaan eli sosiaali- ja terveyspalveluihin. (Koivisto ym. 2010, 184.)

Vastuu hyvinvointiyhteiskunnastamme on hajaantunut. Vanhasta julkishallinto-keskeisestä hyvinvointivaltiosta on siirrytty monituottajamalliin, jossa suositaan verkostomaista yhteistyötä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välillä. (Möttönen & Niemelä 2005, 3.) Kuntien rooleissa korostuu enemmän palvelun järjestämisvastuu, jolloin kunnan harkinnassa on, miten palvelu kuntalaisille järjestetään.

Toisaalta kunta voi myös pyrkiä lisäämään palvelutuotantoa alueellaan vaikka parantamalla yksityisten palveluntuottajien toimintaedellytyksiä esimerkiksi avustustoiminnalla tai tarjoamalla edullisesti tai ilman korvausta tiloja yksityisten toimijoiden käyttöön. Lisäksi kunta voi myöntää asiakkaille erilaisia palveluseteleitä, joilla nämä voivat ostaa palveluja tuottajiksi hyväksytyiltä tahoilta. Kunnalla on toki myös harkinnanvarainen mahdollisuus olla tarjoamatta sellaista palvelua, johon sillä ei ole suoraa lakisääteistä velvoitetta. (Ruusuvirta & Saukkonen

2010, 87.) Ikonen (2010) on todennut, että julkisena velvoitteena on, että joudutaan aidosti pohtimaan markkinoiden rajoja toisaalta yhteiskunnallisen hyödyn ja toisaalta tarpeiden näkökulmasta. Markkinoiden sääntelyssä ja ohjaamisessa tarvitaan siis muutakin kuin pelkästään yritys näkökulma. Pitää osata huomioida myös arvot, asiakkaan kyky, palvelujen saatavuus jne. Koiviston ym. (2010, 99.) mukaan joillekin järjestöille osallistuminen vastikkeelliseen palvelutuotantosuhteeseen sopii hyvin limittyen sen oman toiminnan tarkoitukseen. Selvin myönteinen mahdollisuus on sovittujen palvelujen osien tuottamisessa, jota myös järjestön omaehtoiset pyrkimykset ja vapaaehtoistoiminta tukevat.

Palvelujen järjestämisen osalta huoltosuhteen kasvu aiheuttaa kunnissa monia haasteita. Palvelujen tarve kasvaa, väestön ikääntymisen myötä hoivamenot kasvavat ja heikentävät entisestään muiden palvelujen rahoitusmahdollisuuksia. Kunnan taloudellinen liikkumavara menee entistä enemmän lakisääteisten palvelujen tuottamiseen eikä kunta enää välttämättä pysty tarjoamaan palveluita riittävästi, jolloin ei-lakisääteiset, mutta ihmisten kannalta tärkeät tehtävät, jäävät julkiselta sektorilta hoitamatta. Siten jos ennaltaehkäisevät ja tukipalvelut vähenevät, asiakkaat ajautuvat aikaisemmin raskaampiin ja kalliimpiin palveluihin. Monet tukipalvelut ja apu jäävät kolmannen sektorin ja omaisten varaan. (Pihlaja 2011.) Demografinen muutos näkyy myös uuden työvoiman supistumisena, jolloin myös kilpailu henkilöstöstä tulee kovenemaan. Taloudellisesti vaikeina aikoina korostuvat kuntien hyvinvointitehtävät.

Järjestöjen palvelutoiminnan motiivi on yhteinen hyvä ja huolenpito lähimmäisistä. Tätä motiivia pidetään yleisesti myös toiminnan laadun ytimenä. (Jeronen 2009, 49). Järjestöjen palvelutoiminnan ehdottomana etuna pidetään sitä, että järjestöillä on välitöntä tietoa ihmisten arjesta ja niistä haasteista, joita he kohtaavat elämässään. Koska yksittäisenkin jäsenen on ainakin periaatteessa mahdollista saada äänensä kuuluviin yhdistysmuotoisessa toiminnassa, kerääntyy järjestöön yksittäisistä elämäntilanteista tietoa, joka järjestön on mahdollista kanavoida toiminnaksi. Järjestöt ovat paikkoja, joihin on keskittynyt asiantuntijuutta ja asiantuntemusta sellaisista erityistarpeista, joista saattaa olla hidasta ja vaivalloista hankkia tietoa muualta. (Jeronen 2009, 30.)

Järjestöt eivät vain täydennä kuntien palvelutarjontaa, vaan ovat jo pitkään myös paikanneet sen aukkoja. Erityisen merkittävää tämä on ollut sellaisilla alueilla, joissa julkiset palvelut ovat puutteelliset ja kaupallisille palveluille ei ole toimintaedellytyksiä. Vaikka järjestöjen ja kuntien aito kumppanuus on joiltain osin vahvistunut, on järjestöjen tuki samalla vastikkeellistunut. Hallitseva motiivi kunnan palvelujen uudistamisessa on kustannustehokkuus ja säästöt. Tämä johtaa helposti myös järjestöille suunnatun tuen heikkenemiseen, jollei järjestön omaehtoisen perustoiminnan yleishyödyllistä ja hyvinvointia tukevan toiminnan arvoa sinällään ymmärretä oikein. (Cederlöf 2010, 95.)

5.2 Kolmannen sektorin merkitys tulevaisuudessa

Suomen sosiaalimenoista arviolta 40 % muodostuu palveluista. Kunnallinen sektori ostaa yhä enemmän sosiaali- ja terveystalvaeluja ulkopuolisilta yrityksiltä tai kolmannen sektorin yhteiskunnallisilta yrityksiltä, yhdistyksiltä, säätiöiltä tai osuuskunnilta. Sosiaali- ja terveysalan yhteisöjen toteuttama toiminta on usein paikallista. Usein yhteisöjen toiminnassa on kyse myös ehkäisevästä toiminnasta, jolla pidetään yllä kansalaisten toimintakykyä, terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia. (Koivisto ym. 2010, 108.)

Järjestötoiminnan kannalta päämerkitys ei ole siinä, millaisin menettelyin järjestö saa tukea toimintaansa oli se sitten järjestön ydintoimintaa tai palvelujen tuottamista. Oleellinen asia on siinä, että missä määrin järjestötoiminnan luonne ja merkitys kyseisessä suhteessa huomioidaan. Jos tarkoituksena on vain tuottaa sovittuja palveluja tietyllä hinnalla ilman kansalaistoiminnan ominaispiirteitä, ei siihen sinänsä suoranaisesti tarvita järjestöä. Valtakunnallisten järjestöjohtajien kokemusten ja näkemysten perusteella hyvinvointipalveluiden markkinoille järjestön ei välttämättä kannata suuntautua, jollei se vahvasta järjestön omaa toiminta-ajatusta, lisää sosiaalista pääomaa ja tuota yhteiskunnallisesti kestävää, edullista ja laadukasta palvelua. (Koivisto 2010, 101.)

Järjestöjen lisääntyminen kuntien yhteistyöverkostoissa nostaa esille uusia kysymyksiä. Minkälaisia toimijoita järjestöt ovat monien toimijoiden verkostossa?

Minkälaisia ovat järjestöjen paikallisen tason resurssit? Miten järjestöjen resursseja pystytään hyödyntämään paikallisessa hyvinvointipolitiikassa? Miten järjestöt pystyvät edistämään omia tavoitteitaan yhteistyössä kunnan ja muiden toimijoiden kanssa? (Möttönen & Niemelä 2005, 103-104.)

Kolmas sektori on perinteisesti ollut vahva palvelujen tuottaja esimerkiksi taiteen ja kulttuurin alalla. Yhdistykset tai erilaiset säätiöt ovat joillain paikkakunnilla olleet tai ovat edelleen jopa keskeisimpiä toimijoita esimerkiksi museoiden, teattereiden, orkestereiden ja taideoppilaitosten perustajina ja ylläpitäjinä. Aikaisemmin kuntien ja kolmannen sektorin vuorovaikutuksen hallitsevana piirteenä on ollut järjestöjen kuntiin suuntaama edunvalvonta. Sittemmin järjestöistä on tullut kuntien kanssa yhteistoimintaa tekeviä palvelujen tuottajia ja kumppaneita. Olennainen asia kumppanuudessa on myös se, että paikallisia palveluita tuottavat kolmannen sektorin toimijat voivat olla joko osa kaupungin konsernia tai olla kokonaan sen ulkopuolella. (Ruusuvirta & Saukkonen 2010, 87-89.)

Tulevaisuuden palvelujärjestelmässä on kuntalaisen rooli hyvin erilainen verrattuna nykyiseen. Kuntalainen voi toimia yhtä aikaa sekä palvelujen tuottajana että niiden kuluttajana. (Kuntaliiton demokrationpoliittinen asiakirja.) Kuntalaisten oma vastuu hyvinvoinnistaan samoin kuin kolmannen sektorin rooli palvelujen tuottajana tulevat korostumaan. Vapaaehtoistyötä ja lähimmäisvastuuta tullaan tarvitsemaan entistä enemmän. Tätä korostaa jo se, että julkinen sektori ei tule saamaan henkilöstöä niin paljon kuin palvelutarpeet edellyttäisivät. (Mäki-Lohiluoma, 2011.)

Kolmas sektori nähdään mielellään julkisen sektorin kumppanina palvelujen tuotannossa. Myös kunnat ovat tiedostaneet kolmannen sektorin yhtenä keskeisimmistä keinoista parannettaessa palvelujen tuotannon tehokkuutta ja tuottavuutta. Palvelujen tuottamiseen liittyvän markkinakumppanuuden rinnalle tarvitaan kuntien ja kolmannen sektorin ns. yhteistyökumppanuutta ja sen vahvistamista” (Pihlaja 2001.)

Kietäväinen on todennut, että kolmannen sektorin toimijat voivat olla tärkeässä roolissa kehitettäessä uusia palvelujen tuotantotapoja. Kolmannen sektorin rooli

on keskeistä sosiaali- ja terveydenhuollossa ja vapaa-aika –sektorilla ja rooli on entisestään kasvussa. Esimerkiksi vapaaehtoisella vanhusten lähimmäistyöllä on jatkuvasti kasvava kysyntä. Se voi tarjota elämän sisältöä myös esimerkiksi hyväkuntoisillekin eläkeläisille. Voitaisiin myös pohtia, voisiko tällaisessa eitutkintoa vaativassa lähimmäistyössä tarjota esimerkiksi vaikeasti työllistyville mahdollisuus työllistyä nykyistä laajemmin? (Kietäväinen 2010.)

5.3 Yhteistyön mahdollisuudet ja rakenne

Järjestöjen toiminnassa hyvinvointipalvelujen tuottamisessa on usein kysymys yhteisestä kumppanuudesta. Kumppanuustermin merkitys tosin kaipaasi täsmennystä, koska termillä voidaan nykyään tarkoittaa melkein mitä tahansa. Esimerkiksi sopimussuhde tai avustussuhde ovat eri asioita kuin aito vastavuoroinen kumppanuus ja kunnan kumppanuus kansalaistoimintajärjestön kanssa on eri asia kuin sen kumppanuus johonkin palvelutuotantoon erikoistuneen järjestön kanssa. Toisaalta on ymmärrettävää, että rahoituspainetta tehdään muodollisesti väljempiä kumppanuussopimuksia. (Koivisto ym. 2010, 96.)

Yhtenä yhteistyöesimerkkinä voivat olla vaikka seurakunnat. Kuntien ja seurakuntien yhteistyöllä on pitkät ja toimivat perinteet. Merkittävämpää yhteistyötä kuntien ja seurakuntien välillä on tehty kouluissa, vanhustenhuollossa, päivähoidossa, nuorisotoimissa ja vammaistyössä. Tulevaisuuden muutospainetta sekä kunnat että seurakunnat joutuvat entistä tarkemmin miettimään omia ydintoimintojaan ja se tuo jatkossa haasteita yhteistyön kehittämiseksi. (Lahtiluoma & Turunen 2011, 5.)

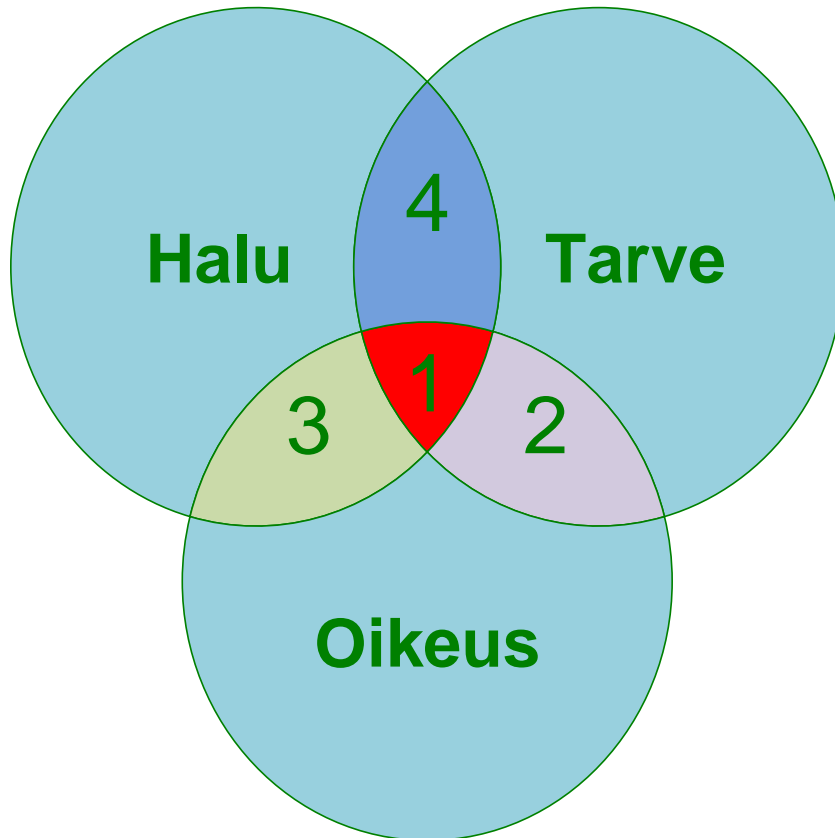
Myös viranomaisten ja järjestöjen välinen yhteistyö on merkittävä mahdollisuus, joka toistaiseksi on jäänyt melko vähälle huomiolle. Järjestöt toteuttavat tehtäviä, jotka täydentävät joko viranomaispalvelujen rinnalla tai itsenäisesti viranomaisten tuottamia palveluita. Järjestöt ovat kanava paikallisiin asukkaisiin, koska järjestöt toimivat usein lähellä ihmisten arkea. Siksi järjestöillä on usein sellaista tietoa, joka tulee viranomaisten tietoon vasta myöhemmin. (Sisäasiainministeriö. 2010)

Kolmannen sektorin vahvuus on erään tulkinnan mukaan hoivapuolen ennaltaehkäisevissä toiminnoissa ja vapaaehtoisten palveluiden organisoimisessa. Kolmannen sektorin järjestöt ovat myös lähellä palvelujen tarvitsijoita. Lisäksi järjestöt pystyvät yleensä tuottamaan palveluita pienellä byrokratialla. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä.) Järjestötoiminnan joustavuus verrattuna perinteisen kunnallisen toiminnan jäykkyyteen on etu sekä toiminnalle että myös sen asiakkaille. Toiminnan itsenäisyys ja riittävä liikkumavara mahdollistavat tarkoituksenmukaisen palvelun ja toisaalta myös nopean reagoinnin. Parhaimmillaan palvelutuotantorooli tukee myös järjestön omaa kehitystä ja auttaa sitä kirkastamaan kuvaa siitä, mikä voi lisätä myös varainhankinnan sujuvuutta. (Koivisto ym. 2010, 98.)

Uusien toimintatapojen kehittäminen koskee myös kolmatta sektoria. Kolmannen sektorin kumppanuus kunnan kanssa voi olla moniulotteista:

- perinteistä järjestötoimintaa
- järjestöjen tarjoamaa vertaistukea
- järjestöjen tuottamia yleishyödyllisiä palveluita
- järjestöjen markkinoille tuottamia palveluita
- järjestölähtöisten yritysten markkinaehtoisesti tuottamia palveluita (Pihlaja. 2011.)

Kunnan palvelujen järjestämistä sekä kuntien, asiakkaiden ja kolmannen sektorin välistä verkostoa palveluiden halun, tarpeen ja oikeuksien näkökulmasta voidaan kuvata myös seuraavanlaisella kuvalla (Kuvio 3).



Kuvio 3. Julkisen ja kolmannen sektorin palvelujen olemassaolon peruste.

Asiakkaille on olemassa joko halun, tarpeen tai oikeuden motiivit jonkin tietyn palvelun hyödyntämiselle. Samanaikaisesti voi luonnollisesti olla myös useampia tai vaikka kaikki motiivit. Esimerkiksi johonkin tiettyyn terveydenedistämiseen liittyvään palveluun voi olla asiakkaalla olla halu, hänen terveydentilansa näkökulmasta hänellä voi olla siihen tarve ja terveydenhuoltolaki säätelee useaa terveydenedistämiseen liittyvää palvelua, jolloin hänellä on kyseiseen palveluun myös oikeus. Jos samaa kuvaa tarkastellaan kunnan, palveluntuottajan, näkökulmasta, voidaan oikeusmotiivi mieltää ennemminkin velvollisuudeksi järjestää.

Suurin hyötysuhde palvelutuotantoon sekä palveluiden hyödyntäjien että palveluntarjoajien näkökulmasta on palveluissa, jotka sijoittuvat kuvan kohtaan numero 1. Tällöin palveluille on paitsi oikeudelliset perusteet niin myös halu ja tarve. Kolmannen sektorin roolia pohdittaessa voidaankin kysyä, onko suurin potentiaali kuntien ja järjestöjen välisessä yhteistyössä kuvan numero 4 kohdassa.

Näitä palveluita ei lainsäädännön tai asetusten perusteella kunnan ole pakollista järjestää, mutta palveluille on kuitenkin olemassa asukkaiden näkökulmasta halu ja tarve.

On myös huomioitava, että kuvaa voidaan tulkita eri tavoin riippuen siitä, tarkastellaanko sitä palvelun käyttäjien eli asiakkaiden vai palvelunjärjestäjän eli esimerkiksi kunnan näkökulmasta. Esimerkiksi kunnalla voi olla omat motiivinsa järjestää jotain palvelua, vaikka niihin palveluihin ei olisikaan varsinaista halua asiakkaiden näkökulmasta.

5.4 Kolmannen sektorin rahoitus

Suomessa ja muissa Pohjoismaissa kansalaisjärjestöjen ja julkisen sektorin suhteet ovat monella tavalla nivoutuneet yhteen. Julkinen sektori tukee kansalaisjärjestöjä mm. avustuksilla, lainsäädännöllä ja verohelpotuksilla. (Jeronen 2009, 20.)

Kolmannen sektorin tuottamia palveluja ajatellen on tärkeää tarkastella tarkemmin yhtä kunnallisen toiminnan muotoa, jonka kautta kunnan oli jo aikaisemman lainsäädännön puitteissa mahdollista järjestää palveluja tuottamatta niitä itse, eli avustamista. Juridisesta näkökulmasta tarkasteltuna kunnan yleishyödylliseen toimintaan myöntämä harkinnanvarainen avustus on yksipuolinen, vastikkeeton oikeustoimi, johon voidaan liittää erilaisia ehtoja. Tällainen avustus ei kuitenkaan ole elinkeinotoimintaan annettavaa julkista tukea eikä julkinen hankinta nimenomaan vastikkeettomuutensa ja yksipuolisuutensa vuoksi. Koska kysymys on kunnan vapaaehtoisesta toiminnasta yleisellä toimialallaan, kyseessä ei ole myöskään valtionavustus, eikä se ole markkinasijoitus, koska avustuksen myöntäjä ei tule avustuksen vastaanottajana toimivan yhtiön osakkaaksi tai yhteisön jäseneksi. Avustukseen ei myöskään sisälly erityistä taloudellista tuotto-odotusta tai odotusta vastasuorituksesta. Rajanvetoa avustuksen ja hankinnan välillä pidetään kuitenkin usein hankalana. Rahallisten suoritusten lisäksi avustukset voivat olla luonteeltaan esimerkiksi erilaisia vuokra-

avustuksia, tappiotakuita tai toimitilojen tai laitteiden tarjoamista vastikkeetta tai markkinahintaa edullisemmin. (Ruusuvirta & Saukkonen 2010, 92.)

Viime vuosina kuntien suoraan myöntämistä yleisavustuksista on yhä useammin siirretty enemmän kohde- ja erityisavustuksiin eli käytännössä järjestöjen tuen ehdollisuus on vahvistunut ja toisaalta niiden omaehtoisen toiminnan tuki heikentynyt. (Koivisto ym. 2010, 96.)

Karkeasti ryhmiteltynä suomalaisten kansalaisjärjestöjen tulorahoitus jakaantuu julkiseen ja yksityiseen rahoitukseen. Julkisen rahoituksen ensisijaisia lähteitä ovat eri ministeriöt ja kunnat. Muita julkisiksi luokiteltavia rahoittajia voivat olla esimerkiksi Tekes ja SITRA. Yksityinen rahoitus jakaantuu puolestaan yksityishenkilöiden, yritysten, yhteisöjen ja erilaisten säätiöiden antamaan tukeen. Kirkolliset järjestöt, kuten Kirkon Ulkomaanapu ja Suomen Lähetysseura, saavat tukea lisäksi myös seurakunnilta, mutta ainakin Ulkomaanavun kohdalla seurakuntien avun suhteellinen osuus koko tuesta on jatkuvasti pienentynyt. (Kuvaja 2014.)

Julkisten organisaatioiden, erityisesti ministeriöiden ja Raha-automaattiyhdistyksen, myöntämät avustukset ovat elintärkeitä suurimmalle osalle järjestöistä. Yleisavustusten lisäksi järjestöt saavat tukea erilaisiin hankkeisiin ja lyhytkestoisiiin projekteihin. Niiden lähtökohtana pitäisi olla yhteiskunnalliset ja yhteisölliset sekä järjestöjen toiminnan kohderyhmien tarpeet. Järjestöjen on kuitenkin pitänyt opetella kohdentamaan hankkeensa ja ohjelmansa rahoittajien strategioihin, muuten rahoitusta ei heru. Esimerkiksi järjestöjen kehitysyhteistyöhankkeiden pitää tukea Suomen virallisen kehitysyhteistyöpolitiikan tavoitteita. (Cederlöf 2010, 95.) 2000-luvun aikana järjestöjen palvelutoiminta on laajentunut ja monimuotoistunut. Järjestöjen yleishyödyllisyydestä käydään jatkuvaa keskustelua. Esimerkiksi Raha-automaattiyhdistys (RAY) on alkanut tarkastella omaa avustustoimintaansa kilpailulainsäädäntöä ja raha-automaattivastuksia koskevaa lakia vasten. Käytännössä RAY:ssä on päädytty siihen tulokseen, että kansalaisjärjestöjen paisunut palvelutoiminta ei useinkaan enää ole sellaista järjestötoimintaa, johon avustuksia voitaisiin myöntää. Avustuksilla katsottiin myös olevan kilpailua ja markkinoiden toimintaa vääristäviä

vaikutuksia. Lisäksi huomattiin, että järjestöille suunnatut avustukset ovat valuneet käytännössä julkisen sektorin tueksi, sillä kunnat ostavat mielellään palveluja sellaisilta järjestöiltä, jotka saattoivat tuottaa niitä edullisesti RAY:n tukemana. Järjestöjen näkökulmasta tämä taas vaikutti siltä, että RAY alkoi kyseenalaistaa niiden toiminnan yleishyödyllisyyttä sillä perusteella, harjoittavatko ne palvelutoimintaa vai eivät. (Jeronen 2009, 18.)

Vaikka järjestöjen ja kuntien aito kumppanuus on joiltain osin vahvistunut, on järjestöjen tuki samalla vastikkeellistunut. Hallitseva motiivi kunnan palvelujen uudistamisessa on kustannustehokkuus ja säästöt. Tämä johtaa helposti myös järjestöille suunnatun tuen heikkenemiseen, jollei järjestön omaehtoisen perustoiminnan yleishyödyllistä ja hyvinvointia tukevan toiminnan arvoa sinällään ymmärretä oikein. (Cederlöf 2010, 95.)

On myös merkittävä kysymys, missä määrin järjestöjen suuntautuminen toivottuihin palvelutehtäviin on mielekästä, jos se samalla vähentää järjestöjen arvoilmoitusta ja omaehtoista ydintoimintaa sen vaikuttavuutta. Missä määrin nämä asiat ovat sovitettavissa yhteen. Viime vuosina kuntien myöntämistä yleisavustuksista onkin yhä useammin siirrytty erilaisiin kohde- ja erityisavustuksiin. Eli järjestöjen tuen ehdollisuus on vahvistunut ja samanaikaisesti niiden omaehtoisen toiminnan tuki on heikentynyt. (Cederlöf 2010, 96.)

Järjestötoiminnan kannalta tärkein huomio ei ole siinä, millaisin menettelyin järjestö saa tukea toimintaansa, oli toiminta sitten järjestön perustoimintaa tai palvelujen tuottamista. Tärkeää olisi pohtia, missä määrin järjestötoiminnan luonne ja merkitys huomioidaan. Jos tarkoituksena on vain tuottaa sovittuja palveluja tietyllä hinnalla ilman kansalaistoiminnan erityispiirteitä, ei siihen sinällään edes tarvita järjestöä. Eri asia on tietysti se, jos järjestöjen resursseja halutaan kansallisesti suunnata tiettyihin palveluihin, mutta pohdittavaksi tulee tällöinkin se, onko jokin muu organisaatiomuoto kuin yhdistys käytännöllisempi ratkaisu toteutukseen. (Cederlöf 2010, 101.)

Sosiaali- ja terveysjärjestöistä yli puolet sai vuonna 2013 joltakin kunnalta toiminta-avustusta. Yli neljäsosalla avustus on vähentynyt ja viidellä prosentilla

loppunut kokonaan vuoden 2012 jälkeen. 2000-luvun kuntaliitosten seurauksena yhdistysten toiminnan tarve ja määrä on selvästi lisääntynyt, mutta yhdistysten avustusten ja toimintatilojen saanti sekä kuntavaikuttamismahdollisuudet ovat yleisemmin ottaen enemminkin heikentyneet kuin parantuneet. (Järjestöbarometri 2014.)

5.5 Järjestötoiminnan haasteet

Monissa järjestöissä on kokemusta eri tyyppisestä palvelutuotannosta ja ainakin osalla järjestöistä olisi myös valmiutta sen edelleen kehittämiseen, mutta järjestöjen asemaa koskeva valtakunnallinen varmuus puuttuu. Useat järjestöjen palvelutuotannon kehittämistä koskevat puheet ja viralliset kehittämissuunnat ovat jyrkässä ristiriidassa sen kanssa, millaiseksi järjestöjen asema tai roolin mahdollisuudet näyttävät esimerkiksi kuntien johtajien, viranomaisten ja järjestöjohtajien näkökulmasta. (Koivisto ym. 2010, 100.) Haasteena on luoda eri palvelutoimijoiden ja palvelujärjestelmän osapuolien hyvin toimiva yhteistyö, jossa nykyiset palvelut voidaan purkaa osiin ja koota uusiksi palveluprosesseiksi, joissa järjestöt voisivat olla omine vahvuuksineen ja ominaisuuksineen mukana. Sopivissa palveluprosessien liittymissä voidaan yhdistää järjestöjen potentiaalia esimerkiksi vapaaehtoisen tai palkatun henkilöstön synnergialla, siksi myös järjestön sisäiseen vuorovaikutukseen ja työnantajaosaamiseen tulee panostaa. (Koivisto 2010, 102.)

Kokonaisvaltainen ja monipuolinen palveluvastuu edellyttää järjestöltä ammatillista toimintaa. Kun koko ammattimaisesti tuotetun toiminnan volyyymi ja kustannustarve on kunnan osuuteen nähden moninkertainen ja rahoitusperusta pirstaleinen, joudutaan jatkuvasti työskentelemään voimavarojen varmistamiseksi. (Koivisto ym. 2010, 100.) Eli myös kolmannella sektorilla on rajalliset resurssit. Näin ollen sen varaan ei välttämättä voida laskea jatkuvaa avuntarvetta. Erityisesti perusoikeuksia toteuttavien palveluiden tuottamiseen tarvitaan julkista tukea. Tuella saadaan esimerkiksi kolmannelle sektorille resursseja, jotta ne voivat tuottaa palveluja, jotka edellyttävät sitoutumista ja pitkäjännittyneisyyttä.

(Pihlaja 2011.) Suomen sosiaali- ja terveys ry:n julkaiseman vuoden 2014 järjestöbarometrin (2014) mukaan yhdistysten yleisin huolenaihe on juuri ihmisten saaminen yhdistysten luottamustehtäviin. Myös vapaaehtoistoimijoiden määrä, jäsenistön aktiivisuus osallistua yhdistyksen toimintaan sekä jäsenmäärä herättävät barometrin mukaan yleisemmin huolta kuin tyytyväisyyttä. Vapaaehtoistoimijoiden tarve on lisääntynyt 70 prosentissa sosiaali- ja terveysjärjestöistä kahden viimeisen vuoden aikana. Resurssit vapaaehtoistoiminnan organisoimiseksi ovat kasvaneet noin joka viidennessä järjestössä, mutta toisaalta taas supistuneet yhtä suuressa osassa. Kolme neljästä järjestöstä arvioi vapaaehtoistoimijoiden tarpeen yleisesti kasvavan nykyisestä tulevien kahden seuraavan vuoden aikana.

Resurssien kasvuun suhtaudutaan järjestöbarometrissa kriittisesti, sillä 45 prosenttia järjestöistä on sellaisia, joissa vapaaehtoisten tarve kyllä lisääntyy, mutta vapaaehtoistoiminnan varsinaiseen organisointiin käytettävissä olevat resurssit joko pysyvät ennallaan tai jopa pienentyvät. Barometrissa myös todetaan, että on myös muistettava, että tyypillinen tavallinen suomalainen järjestö toimii joko täysin vapaaehtoisvoimin tai vain hyvin pienen työpanoksen varassa. Eli siis vaikka töissä olisikin vain yksi puolipäiväinen jokapaikanhöylä, ovat työnantaja-velvoitteet suurelta osin kuitenkin samat kuin tuhansien työntekijöiden konsernissa. Erityisesti pienille järjestöille tilanne koetaan kohtuuttomaksi. (Järjestöbarometri 2014.)

Kansallisella tasolla tulisi myös käydä keskustelut siitä, miltä osin julkisen tuen maksajana on valtio ja miltä osin kunta. Lisäksi tulevat huomioon otettavaksi mahdolliset kilpailuoikeudelliset rajoitukset eli millä edellytyksin tukea voidaan antaa. (Pihlaja 2011.)

Kuntien ohella myös järjestöt joutuvat miettimään ja määrittelemään omaa asemaansa ja pohtimaan, mistä lähtökohdista ne tekevät yhteistyötä kuntien kanssa. Syvällistä keskustelua kuntien ja järjestöjen välisestä yhteistyöstä ei ole käyty. Yhteistyössä on nähty mahdollisuuksien lisäksi myös vaaroja. On mietitty, että jos järjestöt ryhtyvät tekemään kiinteää yhteistyötä julkisen sektorin kanssa, ne saattavat menettää itsenäisyytensä ja niiden perustehtävä, eli jäse-

nistön etujen ajaminen, voi vaikeutua. (Möttönen & Niemelä 2005, 5.) Joka tapauksessa osa järjestöistä toimii ja osa tulee aktiivisesti toimimaan palvelutuotannon asemassa ja kaikki järjestöt tarvitsevat itselleen oman kehityspolkunsa. Yleisin haaste on uudenlaisten jäsenyyksien ja järjestöosallistumisen mahdollisuuksien ja muotojen tunnistaminen sekä järjestön oman toimintalogiikan täsmentäminen suhteessa eri toimijoihin. (Koivisto ym. 2010, 102.) Merkittävä kysymys on, missä määrin järjestöjen suuntautuminen toivottuihin palvelutehtäviin on yleensä mielekästä, jos se samalla vähentää järjestöjen arvolähtöistä omaehtoista ydintoimintaa ja sen tavoiteltua vaikutusta – missä määrin nämä yleensä ovat sovitettavissa yhteen. (Koivisto ym. 2010, 96.)

Mielekäs palvelun tilaaja-tuottajasuhde edellyttää molemmilta osapuolilta riittävä osaamista. Se on puutteellista useissa järjestöissä, mutta vielä enemmän monissa kunnissa. Kuntien avustus- tai palvelutuotantopolitiikka voivat epäsuorasti pakottaa järjestön suuntautumaan palvelutuotantoon tai järjestössä voidaan kokea velvollisuudeksi ottaa vastuulleen jonkin kunnan laiminlyömän palvelun hoitamisen. Tällöin järjestön omat tarkoitukset ja kansalaistoiminta voivat jäädä toisenlaisen palvelutuotannon varjoon. Loppujen lopuksi kysymys on tietysti järjestön omasta valinnasta, mutta sen ei kuitenkaan ole mahdollista ohjata kunnan ratkaisuja puhumattakaan kansallisen tason yleisestä kehityksestä. (Koivisto ym. 2010, 99-100.)

Kunnat puolestaan ovat nähneet uhaksi sen, että demokratiaan kuuluvien luottamushenkilöelinten valta ja vaikutusmahdollisuudet vähenevät, jos järjestöjen merkitys kasvaa paikallisessa palvelujen tuottamisessa. Joissain tapauksissa järjestöjen merkityksen kasvu on nähty myös osaksi uusliberalistista kehittämissuuntaa, joka johtaisi julkisen sektorin omien toimintojen vähentämiseen. Markkinayhteiskunnan puolestapuhujat katsovat, että järjestöjen lisääntyvä palvelutuotanto voi vääristää kilpailua ja haitata markkinoiden toimivuutta. (Möttönen & Niemelä 2005, 5.)

Monilla paikkakunnilla erilaiset järjestöt ovat tarjonneet palveluja, joihin kuntien resurssit eivät ole riittäneet tai jotka eivät kiinnosta liiketaloudellisin perustein toimivia yrityksiä. Ongelma on, miten kolmas sektori pystyy jatkamaan toiminta-

taansa silloinkin, kun kilpailua ja markkinoita painottava politiikka vaikeuttaa niiden toimintaa palvelujen tuottajana ja työllistäjänä sekä vielä tärkeemmän yhteisöllisyyden ja ihmisten välisen kanssakäymisen vahvistajana. (Pihlaja 2011.) Kunnan ja kolmannen sektorin yhteistyön esteenä saattaa olla myös esimerkiksi se, ettei paikkakunnalla yksinkertaisesti ole palveluja tarjoavia kolmannen sektorin yhteisöjä tai ne eivät jostain syystä pysty tarjoamaan kunnan haluamia palveluita. Yhteistyötä saattaa estää myös kolmannen sektorin toimijoiden tiedon puute kunnallisesta hankintaprosessista tai kunnan toimintatavoista yleensä. Kunnissa saatetaan myös kokea, että omalla tuotannolla palvelujen laatu pystytään takaamaan muita varmemmin. On oikeastaan aika ristiriitaista, että kunnissa odotetaan kolmannelta sektorilta ammattimaista, pitkäjänteistä ja laadukasta työtä, mutta siitä ei kuitenkaan oltaisi valmiita maksamaan vastaava hintaa. On selvää, että erityisesti vapaaehtoisuuteen perustuvalta toiminnalta ei voi odottaa samanlaista sitoutumista kuin palkattujen ammattilaisten tuottamana. (Koivisto ym. 2010, 187.)

Järjestöjen ja yhdistysten mahdollisuudet tuottaa palveluita ja siten helpottaa julkisen sektorin, ensisijaisesti kuntien, ahdinkoa ovat joka tapauksessa rajallisia. Esimerkiksi ikääntyvien ammattimaista ympärivuorokautista hoitoa voidaan järjestää vain palkatun ammattihenkilöstön voimin. Järjestöjen tuottama palvelu voi olla läpinäkyvä, eettisesti hyvään tulokseen tähtäävä vaihtoehto, mutta järjestötkään eivät pysty tekemään tämänkaltaista työtä merkittävästi halvemmalla kuin muut organisaatiot. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä.)

Järjestön näkökulmasta sen osallistumien palvelujen tuottamiseen on selvästi eri asia kuin sen keskeinen vastuu palvelujen tuottamisesta. Kunnissa monien erillisten toimintojen ostaminen erilaisilta järjestöiltä on jo kauan ollut normaalia toimintaa. Sen sijaan järjestön vastikkeellisesti toteuttama paikallisella tasolla kokonaisvaltainen palveluvastuu on perinteisesti ollut harvinaisempaa, vaikka se onkin vähitellen yleistynyt. Useimmille järjestöille voi sopia osittainen vastuu palveluista, mutta kokonaisvaltainen palvelutuotannon rooli voi muodostaa haasteita etenkin, jos toiminta on mittakaavaltaan suurta. (Cederlöf 2010, 98-99.) Kolmannen sektorin yhteisöjen on syytä myös muistaa yhteisöjen asemaan

liittyvät mahdolliset muutokset. Esimerkiksi erityiskohtelu, jonka ne saavat erityisesti verotuksessa toimiessaan arvopohjaista tarkoitustaan toteuttaen yleishyödyllisenä yhteisönä, ei välttämättä enää päde siirryttäessä alueille, joilla toimii myös osakeyhtiöpohjaisia palveluntuottajia. (Heikkinen 2010, 104.) Tuloverolain 23 § 3 momentissa tietyt yleishyödyllisten yhteisöjen varainhankinnan avulla syntyneet tulot on säädetty verovapaiksi. Nämä tulot ovat verovapaita riippumatta siitä, saavutetaanko ne elinkeinopohjaisella toiminnalla tai yleishyödyllisellä toiminnalla. Myöskään toiminnan laajuus ei vaikuta verottomuuteen. Verotuskysymys on siis järjestöille suuri ja tärkeä kysymys. (Koivisto ym. 2010, 106.)

Verotuskysymysten lisäksi myös Euroopan unionin kilpailuneutraaliteettinäkökohdat saattavat vaikuttaa kolmannen sektorin toimiin. Samalla alalla toimivien tulee olla verotuksellisesti ja yhteiskunnalta saatavien tukien osalta lähtökohtaisesti samalla viivalla. Esimerkiksi Isossa-Britanniassa on yli 60 000 niin kutsutua yhteiskunnallista yritystä (social enterprise). Niiden tarkoitus on pohjimmiltaan yleishyödyllinen, mutta ne kuitenkin toimivat liiketaloudellisten sääntöjen mukaan. Voiton yhteiskunnalliset yritykset jakavat tosin vain rajoitetusti osakkaille tai investoivat takaisin toimintaan tai toiminnan taustalla oleviin samaa aatteellista tarkoitusta edistäviin muihin yhteisöihin. Suomen lainsäädännössä ei vielä tunneta brittiläistyyppistä yhteiskunnallista yritystä erillisenä oikeushenkilötyyppinä, mutta tavallisen osakeyhtiön yhtiöjärjestyksellä toimintaa voidaan kuitenkin siihen suuntaan ohjata. (Koivisto ym. 2010, 111.)

Lisäksi kolmannen sektorin toimijoille saattaa tulla yllätyksenä se, että juridiset vastuut saattavat kasvaa, jos toiminta laajenee jäsenistön ulkopuolelle. (Heikkinen 2010, 104.)

6 KYSELYN TOTEUTTAMINEN

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää kunnanvaltuutettujen mielipiteitä siitä, mikä on kolmannen sektorin merkitys ja rooli osana kuntien ikääntyvien hyvinvointipalvelun tuottajien verkostoa. Tutkimus toteutettiin Webropol- kyselytutkimuksena eri kokoisten kuntien kunnanvaltuutetuille. Tavoitteena oli selvittää, miten kolmannen sektorin roolin vahvistumiseen suhtaudutaan ja millä eri tavoin yhteistyötä kunnan ja kolmannen sektorin välillä voidaan toteuttaa ja kehittää. Kysymysasetteluissa tarkasteltiin myös kuntien ja järjestöjen yhteistyön mahdollisuuksia ja haasteita sekä yhteistyön onnistumisen edellytyksiin vaikuttavia tekijöitä.

6.1 Tutkimuksen kohderyhmä, perusjoukko ja otos

Tutkimuksen kohderyhmäksi valittiin kunnanvaltuutetut. Valtuusto on kunnan ylintä päätösvaltaa käyttävä luottamuselin ja valtuusto siis viime kädessä ilmaisee kunnan tahdon (Kuntaliitto 2015). Valtuutetut ovat usein luottamushenkilöinä edustettuina myös lautakunnissa ja johtokunnissa ja erityisesti lautakuntien puheenjohtajat ovat usein valtuutettuja. Valtuutetut siis omaavat kunnassa laajaa poliittista päätösvaltaa.

Tutkimuksen perusjoukkona ovat kunnanvaltuutetut. Otos kunnanvaltuutetuista on tehty osittain kunnan koon mukaan ja osittain kunnan sijainnin mukaan. Suuret kaupungin edustavat koon puolesta 20 asukasluvultaan suurinta kaupunkia. Pienet kunnat keskittyvät Varsinais-Suomen maakuntaan. Pienien kuntien kohdalla on keskitytty Varsinais-Suomeen oman asuinpaikkani aiheuttaman alueellisen kiinnostuksen sekä pienten kuntien keskuskaupunkiinriippuvuusoletuksien vuoksi. Lähtökohtana on siis oletettu, että pieni kunta, jonka lähellä ei ole suurempaa kuntaa tai kaupunkia, saattaa olla myös järjestötoimijoiden näkökulmasta hiljaisempaa aluetta. Keskuskuntien ympärillä olevat pienet kunnat taas ovat myös järjestöjen toimialueella.

Jotta voitiin varmistaa, että vastauksia saadaan tutkimukseen tarpeeksi, piti kysely lähettää tarpeeksi monelle valtuutetulle. Tutkimuskysely lähetettiin yhteensä 42 kunnan kunnanvaltuutetuille. Kunnanvaltuutettujen sähköpostiosoitteet kerättiin manuaalisesti kuntien internetsivuilta. Tutkimuksen 20 suurinta kuntaa ovat yli 50 000 asukkaan kuntia ja loput 22 alle 50 000 asukkaan kuntia. Asukaspeiton näkökulmasta kyselyn kunnissa yhteensä asuu n.3,3 miljoonaa asukasta.

6.2 Tiedon kerääminen webropol-kyselyn avulla

Webropol-kysely lähetettiin yhteensä 2 125 valtuutetulle 42 eri kokoiseen kuntaan. Kyselyn saivat Auran, Espoon, Helsingin, Hyvinkään, Hämeenlinnan, Joensuun, Jyväskylän, Järvenpään, Kaarinan, Kangasalan, Kemiönsaaren, Keravan, Kirkkonummen, Kotkan, Kouvolan, Kuopion, Lahden, Laitilan, Lappeenrannan, Liedon, Lohjan, Maskun, Mikkelin, Mynämäen, Naantalin, Nokian, Nurmijärven, Oulun, Porin, Porvoon, Rauman, Rovaniemen, Ruskon, Salon, Seinäjoen, Taivassalon, Tampereen, Turun, Uudenkaupungin, Vaasan, Vantaan ja Ylöjärven valtuutetut.

Lähetin kyselyn valtuutettujen sähköpostiin 11.12.2012. Vastausaikaa annettiin 16.12.2012 asti. 18.12.2012 lähetettiin vielä muistutusviesti niille, jotka eivät olleet vielä vastanneet. Kyselyn lopullinen päättymispäivä oli 21.12.2012.

Vastauksia saatiin yhteensä 280 eli vastausprosentiksi muodostuu 13,2 %.

Kyselyssä (Liite 1) oli Likert-asteikolla arvioitavia kysymyksiä kunnan ja kolmannen sektorin suhteesta, niiden yhteistyön tulevaisuudesta, palvelutuotannosta, monituottajamallista, tukimuodoista, kokemuksesta sekä uusista mahdollisuuksista.

Likert-asteikossa oli väittämiä, joissa oli vastausvaihtoehtoina

- samaa mieltä,
- osittain samaa mieltä,
- osittain eri mieltä,
- täysin eri mieltä tai
- en osaa sanoa.

Avoimilla kysymyksillä haluttiin selvittää kolmannen sektorin palvelutuotannon mahdollisuuksia sekä laatu- ja osaamiskysymyksiä. Vastaaajien taustatietoina kysyttiin syntymävuotta, sukupuolta, puoluetta, kunnan nimeä ja tyyppiä, koulutusta, työnantajaa, politiikka- ja järjestökokemusta.

6.3 Tutkimuksessa käytetyt tilastomenetelmät

Tutkimuksen määrällinen aineisto analysoitiin IBM SPSS-tilasto-ohjelmalla. Aineiston kuvailussa käytettiin prosenttiosuuksia, keskiarvoja, frekvenssejä. Eri ryhmien välisiä keskiarvojen eroja tarkasteltiin riippumattomien otosten T-testillä ja varianssianalyysillä. Tutkimuksen merkitsevyytasona käytettiin 5%.

Avointen kysymysten vastaukset litteroitiin omaan tiedostoon. Avoimet vastaukset luokiteltiin samankaltaisuuksiensa mukaan omiin koreihin. Luokittelun jälkeen luokille laskettiin frekvenssit ja niitä verrattiin vastausten kokonaismäärään. Tämä teki aineiston käsittelystä havainnollisempaa ja samalla saatiin siirrettyä aineisto laadullisesta aineistosta määrälliseen tarkasteluun.

6.4 Validiteetti

Tutkimuksen validiteetti voidaan määritellä usein kahdesta eri näkökulmasta. Toisaalta, ovatko mittaus- tai tutkimusmenetelmät ja toisaalta, ovatko tuloksista johdetut päätelmät valideja. (Hiltunen 2009.)

Validiteetin arviointi kohdistaa tyypillisesti huomionsa kysymykseen, kuinka hyvin tutkimusote ja siinä käytetyt menetelmät vastaavat sitä ilmiötä, jota halutaan

tutkia. (Hiltunen 2009.) Sisällölliseen validiteettiin on kiinnitetty huomiota siinä, että kysymykset ovat asetettu mahdollisimman monesta eri näkökulmasta. Kysymyksiä esitettiin mm. yhteistyön tekemisen, tukemisen, mahdollisuuksien, uhkien, painopisteiden ja tulevaisuusskenaarioiden näkökulmasta.

Looginen validiteetti (koettu validiteetti, face validity) tarkoittaa tutkijan omaa käsitystä suorituksen oikeellisuudesta. (Hiltunen 2009). Loogisen validiteetin osalta en näe syytä miksi se ei toteutuisi tässä tutkimuksessa hyvin. Sen sijaan muiden validiteettien osalta aihetta voi tarkastella hieman tarkemmin.

Sisäisellä validiteetilla tarkoitetaan arviota siitä, aiheutuvatko empiirisen tutkimuksen koetilanteessa saadut tulokset tai muuttujien väliset erot niistä tekijöistä, joiden oletetaan niihin vaikuttavan? (Hiltunen 2009). Kysely on toteutettu kertaluonteisesti, joten eri aikajaksojen välinen vertailtavuus ei ole mahdollista. Huomioiden, että kyselyn sisältö ja vastaukset pohjautuvat perusjoukon asenteisiin ja mielipiteisiin, on niiden sisällä mahdollista tapahtua tietynlaista kehittymistä suuntaan tai toiseen. Toisaalta suuria muutoksia asenteisiin ja näkemyskykyyn ei tapahdu hetkessä ja vastaajien puoluesidonnaisuus tietyllä tavalla sitoo samanmieliset henkilöt toisiinsa.

Mittaustapahtuman ajanjakso oli useita päiviä. Käytännössä siis tutkijana ei voinut vaikuttaa siihen, millaisessa mielentilassa ja olosuhteissa vastaaja kyselyyn osallistuu. Tällöin vastauksen antaminen on voitu tehdä esimerkiksi väsyneenä, kiireisenä, nälkäisenä tai häiritsevässä ympäristössä, jotka ovat voineet vaikuttaa vastauksiin. Toisaalta vastauksien kohtuullinen lukumäärä (280) suodattaa yksittäiset häiriötekijät. Tiedossa ei ole, kuinka moni vastaajista oli keskeyttänyt vastaamisen, mutta vastanneiden osalta ei merkittävästi ollut jätetty vastaamatta kysymyksiin.

Ulkoisella validiteetilla pohditaan kvantitatiivisen tutkimuksen tulosten yleistettävyyttä. (Hiltunen 2009). Tutkimus on hyvin yleistettävissä. Perusjoukon otos on kansallisella tasolla laaja-alainen ja valtuutettujen edustamat kunnat pitävät sisällään n. 3,3 miljoonaa asukasta. Valtuutettujen vastauksien keräämisen ja analysoinnin osalta ei ole ollut oleellista, miten vastaukset ovat jakaantuneet

tietyn yksittäisen kunnan sisällä, vaan asiaa on lähestytty vastaajien demograafisten tekijöiden perusteella.

Aineisto- eli sisältövaliditeetilla tarkoitetaan tutkimusaineistoon liittyvää validiteettia ja se kuvastaa sitä, kuinka hyvin aineiston analysointimenetelmä vastaa tutkimusaineistoa. (Hiltunen 2009). Tulosten analysointi erityisesti Likertasteikon mukaisesti toteutetuissa kyselyissä oli aineistovaliditeetin osalta toteutunut. Kyselyn tulokset analysoitiin SPSS-ohjelmalla, jonka perusteella suurimmasta osasta vastauksia oli selkeästi nähtävillä vastaajien suhtautuminen. Avoimissa kysymyksissä oli mukana yksittäisiä hajavastauksia, joidenka luokittelu ei ollut mahdollista tai edes mielekäästä. Avointen kysymysten vastaukset litteroitiin kokonaisuudessaan omaan tiedostoon. Tämän jälkeen vastaukset luokiteltiin samankaltaisuuksiensa mukaan omiin koreihin. Luokittelun jälkeen luokille laskettiin frekvenssit ja niitä verrattiin vastausten kokonaismäärään. Tämä teki aineiston käsittelystä havainnollisempaa ja samalla saatiin siirrettyä aineisto laadullisesta aineistosta määrälliseen tarkasteluun. Avointen kysymysten vastaukset olivat sisällöllisesti pääosin niin selkeitä, että vastauksien luokittelu on mahdollista tilastollisestakin näkökulmasta luotettavasti toteuttaa.

Käsitevaliditeetti (teoriavaliditeetti) kertoo siitä, onko teoreettinen lähestymistapa valittu oikein ja onko tutkimuksessa esimerkiksi käytetty oikeita käsitteitä? (Hiltunen 2009). Tutkittavan ilmiön ontologisena taustaoletuksena on, että vastaajilla on käsitys siitä, mitä tarkoitetaan kolmannella sektorilla käsitteenä ja mitä käsite itse asiassa pitää sisällään. Kolmas sektori on käsitteenä häilyvä, joten voidaan olettaa, että vastaajilla ei ole ollut olemassa täysin yhtenäistä käsitystä siitä, mitä kyseisellä käsitteellä tarkoitetaan. Toisaalta käsitteen spesifillä määrittelyllä ei näkemykseni mukaan ole suurta merkitystä lopullisten vastauksien antamisen näkökulmasta eikä myöskään aineiston analysoinnin osalta. Eli pienet vivahde-erot käsitteen sisällössä eivät kuitenkaan merkitsevästi vaikuta kyselyn lopputuloksiin.

Ennustevaliditeetti tarkoittaa sitä, että pystytäänkö tutkimusmenetelmän tai mittareiden avulla saamaan aikaan tuloksia, joilla on ennustearvoa? (Hiltunen 2009). Tutkimuksen sisältö ja tavoite huomioiden ennustettavuus liittyy kol-

mannen sektorin hyödyntämisen lisääntymiseen tai vähentymiseen kunnassa. Tutkimuksen tulosten perusteella voidaan yleisenä trendinä arvioida, että valmiutta kolmannen sektorin palveluiden lisääntymiselle on yleisesti olemassa. Vastaajien demografisista tekijöistä eniten vastauksiin vaikuttaneet tekijät olivat vastaajan puolue, sukupuoli ja koulutustaso. Kyselyn tulosten perusteella voidaan tehdä oletettuja ennustuksia siitä, miten ne vaikuttavat palvelutuotannon järjestämistapoihin liittyviin päätöksiin jossain tietyssä esimerkkikunnassa. Tältä osin ennustettavuutta on tutkimuksen tulosten perusteella olemassa.

6.5 Reliabiliteetti

Tutkimuksen reliabiliteetti voidaan määritellä usein kahdesta eri näkökulmasta. Toisaalta, ovatko mittaus- tai tutkimusmenetelmät reliaabeleja ja toisaalta, ovatko tuloksista johdetut päätelmät reliaabeleja. (Hiltunen 2009.)

Reliabiliteetti (luotettavuus) ilmaisee sen, miten luotettavasti ja toistettavasti käytetty mittaus- tai tutkimusmenetelmä mittaa haluttua ilmiötä. (Hiltunen 2009.)

Reliabiliteetin tarkistus voidaan jakaa neljään eri näkökulmaan:

1. Kongruenssi (yhdenmukaisuus), jonka avulla tarkistetaan, miten eri indikaattorit mittaavat samaa asiaa
2. Instrumentin tarkkuus, jolla mitataan toistuvan ilmiön havainnointitarkkuus eli samanlaisen useasti toistuvan ilmiön rekisteröinnin yhtäläisyysaste.
3. Instrumentin objektiivisuus vs, subjektiivisuus, jolla tarkistetaan, miten muut ymmärtävät havainnoinnin tekijän tarkoituksen.
4. Ilmiön jatkuvuus, jonka avulla ilmaistaan jonkin havainnon jatkuva samankaltaisuus. (Hiltunen 2009.)

Kongruenssi on pyritty tutkimuksessa huomioimaan jaotteleamalla kysymykset saman aihepiirien mukaisiin patteristoihin. Kysymykset on jaoteltu yleisiin, yhteistyön, palvelukohtaisen vastuutuottajan, päätöksenteon, tukimuotojen ja mahdollisuuksiin liittyviin kokonaisuuksiin, joissa jokaisen sisällä on teeman mukaisesti ohjautuvia kysymyksiä. Näiden vastaukset antavat yleiskuvaa kyseessä olevan patteriston ilmiöstä.

Instrumentin tarkkuuteen on pyritty vaikuttamaan kysymysten osittaisella toistuvuudella. Kysymyksissä on kysytty esimerkiksi, että kokeeko luottamushenkilöt voivansa vaikuttaa kunnan kolmannen sektorin palvelutuotannon vähenemiseen ja toisaalta kysytty, että kokeeko luottamushenkilöiden voivan vaikuttaa kunnan kolmannen sektorin palvelutuotannon lisääntymiseen. Samoin kysymyksen aiheita on pyritty lähestymään useista eri näkökulmista. Esimerkiksi kolmannen sektorin tukimuodoista on kysytty erikseen vuokranalennuksista ja avustuksista, joka tarkoittavat osittain samoja asioita. Samoin monituottajamallin lisääntymistä ja siihen liittyviä ilmiöitä on pyritty lähestymään monista eri lähtökohdista.

Instrumentin objektiivisuuteen vs. subjektiivisuuteen ei tässä tutkimuksessa ole reliabiliteetin osalta olemassa vertailupohjaa, joten siihen ei voida ottaa tarkemmin kantaa. Niiden kysymysten osalta, joissa vastausten prosentuaalinen jakauma on selvästi johonkin vaihtoehtoon enemmistönä, voidaan olettaa että objektiivisuus on voimakkaampaa.

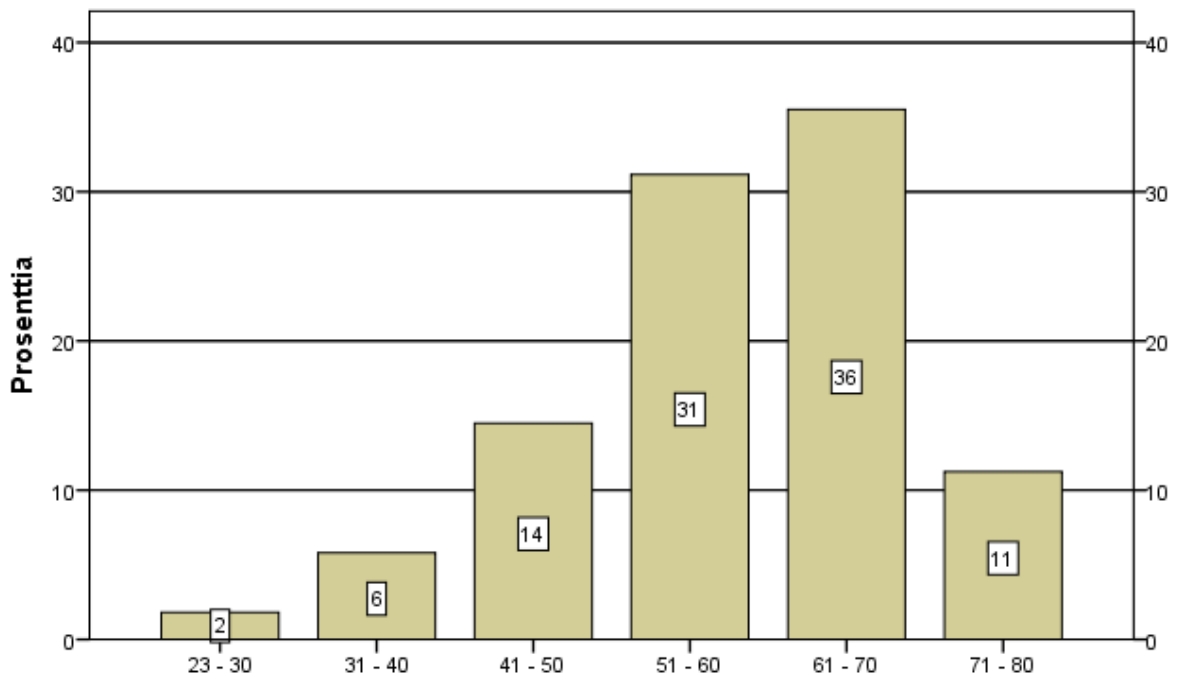
Ilmiön jatkuvuuden osalta voidaan todeta, että vastaukset esimerkiksi puolueittain tarkasteltaessa, ovat olleet pääosin linjassa puolueiden perinteisten roolien ja painopisteiden mukaisesti. Käytännössä siis siten, että esimerkiksi perinteiset oikeistopuolueet ovat suhtautuneet vasemmistopuolueita positiivisemmin monituottajamalliin ja sen lisääntymiseen. Ilmiön jatkuvuutta voidaan helpommin tarkastella jonkin tietyn taustamuuttujan kautta. Kokonaisvastauksissa ilmiön jatkuvuuden osalta voidaan todeta, että vastauksista löytyy varmasti yksittäisiä vastauksia, jotka eivät täytä jatkuvuuden periaatteita, mutta kokonaistutkimuksen näkökulmasta riski lienee melko pieni. Ilmiön jatkuvuuden tarkempi analysointi edellyttäisi myös mahdollisesti useampia kyselyitä, jotta verrokkiaineistoa olisi käytettävissä nykyistä tilannetta paremmin.

7 KYSELYN TULOKSET

Kysely lähetettiin 2 125 valtuutetulle 42 eri kokoiseen kuntaan. Vastauksia saatiin yhteensä 280 eli vastausprosentiksi muodostuu 13,2 %.

7.1 Vastaajien taustatiedot

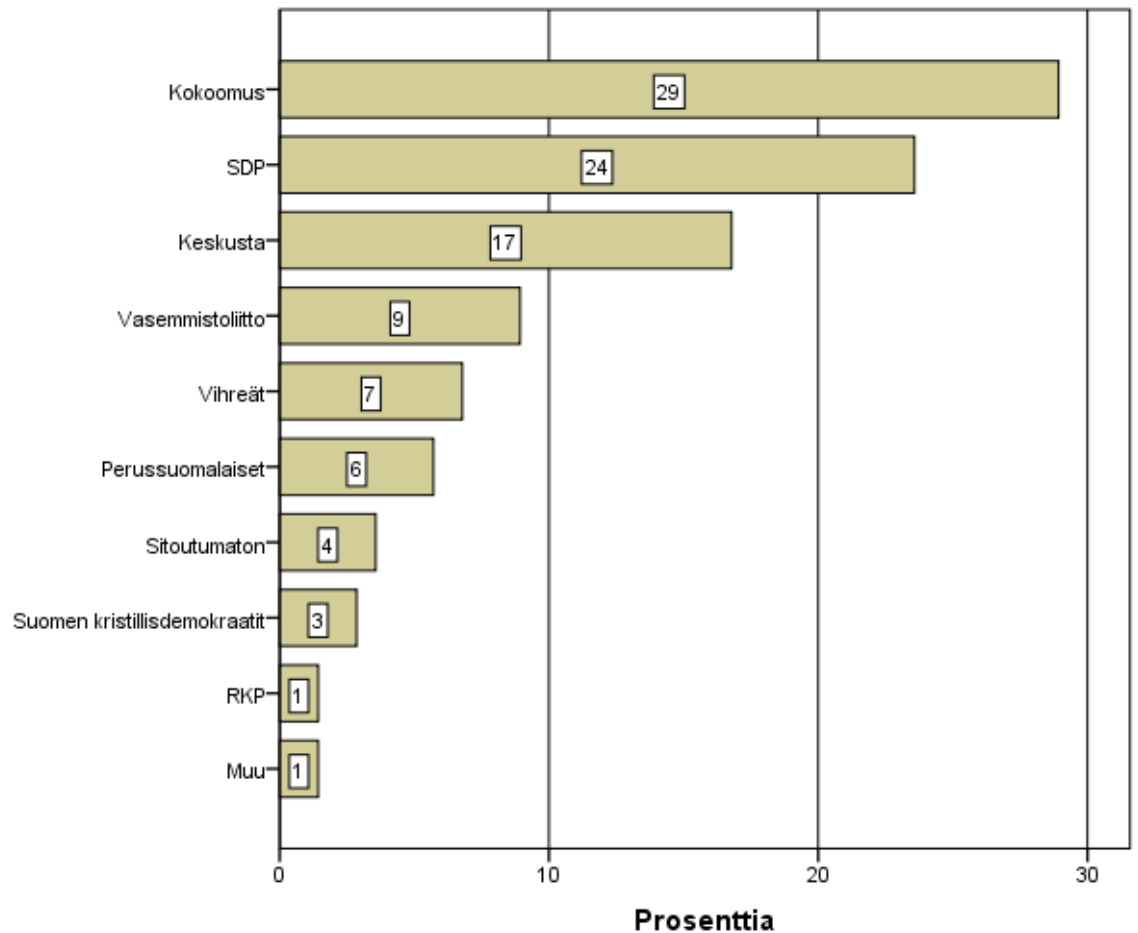
Kuviossa 4 on nähtävissä kyselyn vastaajat jaoteltuna ikäryhmittäin. Suurin vastaajaryhmä on 61-67-vuotiaat, joita on yhteensä 36 % vastanneista. 23-30-vuotiaita vastaajia oli ainoastaan 2 % kaikista vastanneista.



Kuvio 4. Vastaajien ikäjakauma.

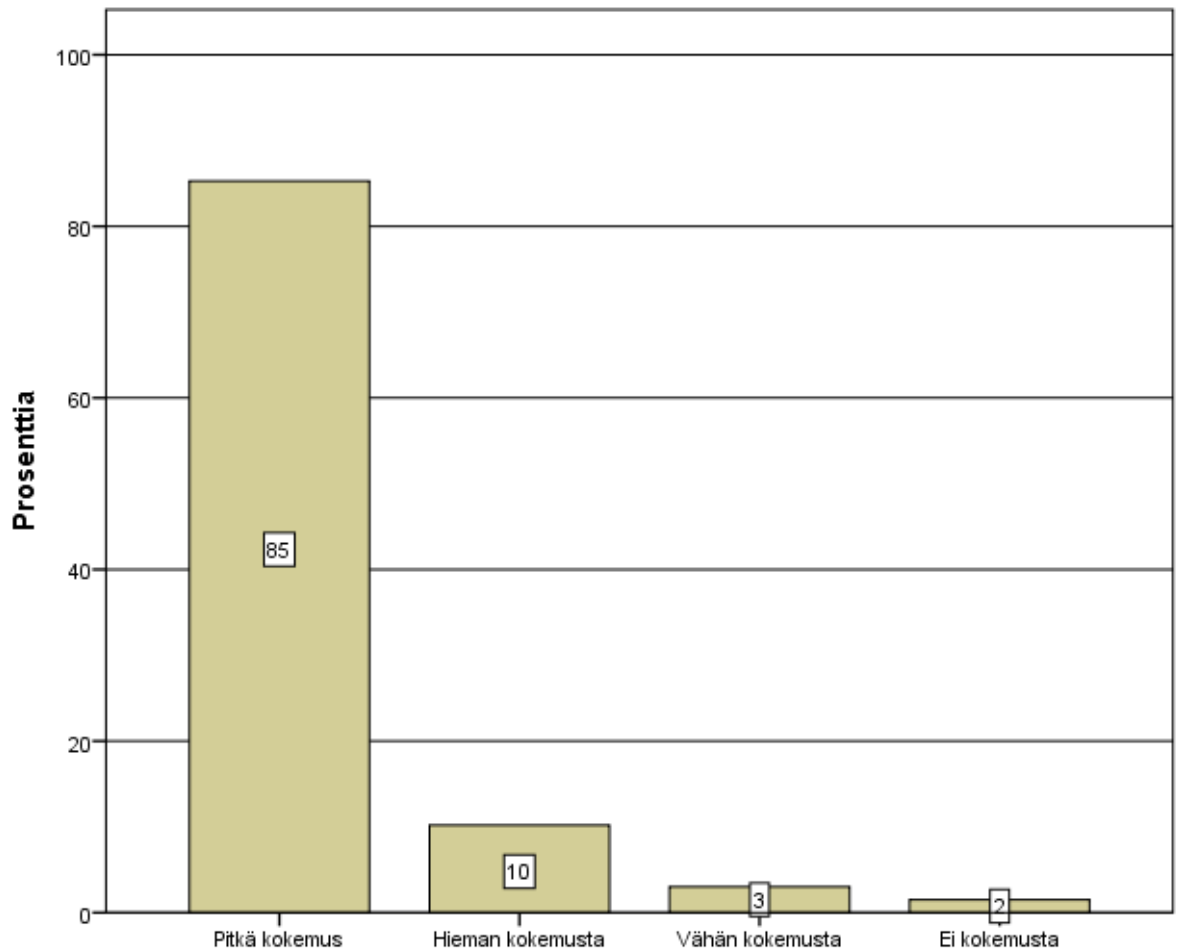
Vastaajista 48 % asui alle 50 000 asukkaan kunnassa ja 52 % yli 50 000 asukkaan kunnassa. Vastaajista 64 % oli miehiä ja 36 % naisia.

Kuviossa 5 on kyselyn vastaajat jaoteltuna vastaajien edustaman puolueen mukaan. Kokoomusta edusti 29 % vastaajista, SDP:tä 24 %, keskustaa 17 %, vasemmistoliittoa 9 %, vihreitä 7 %, perussuomalaisia 6 % ja muita puolueita 8 %.



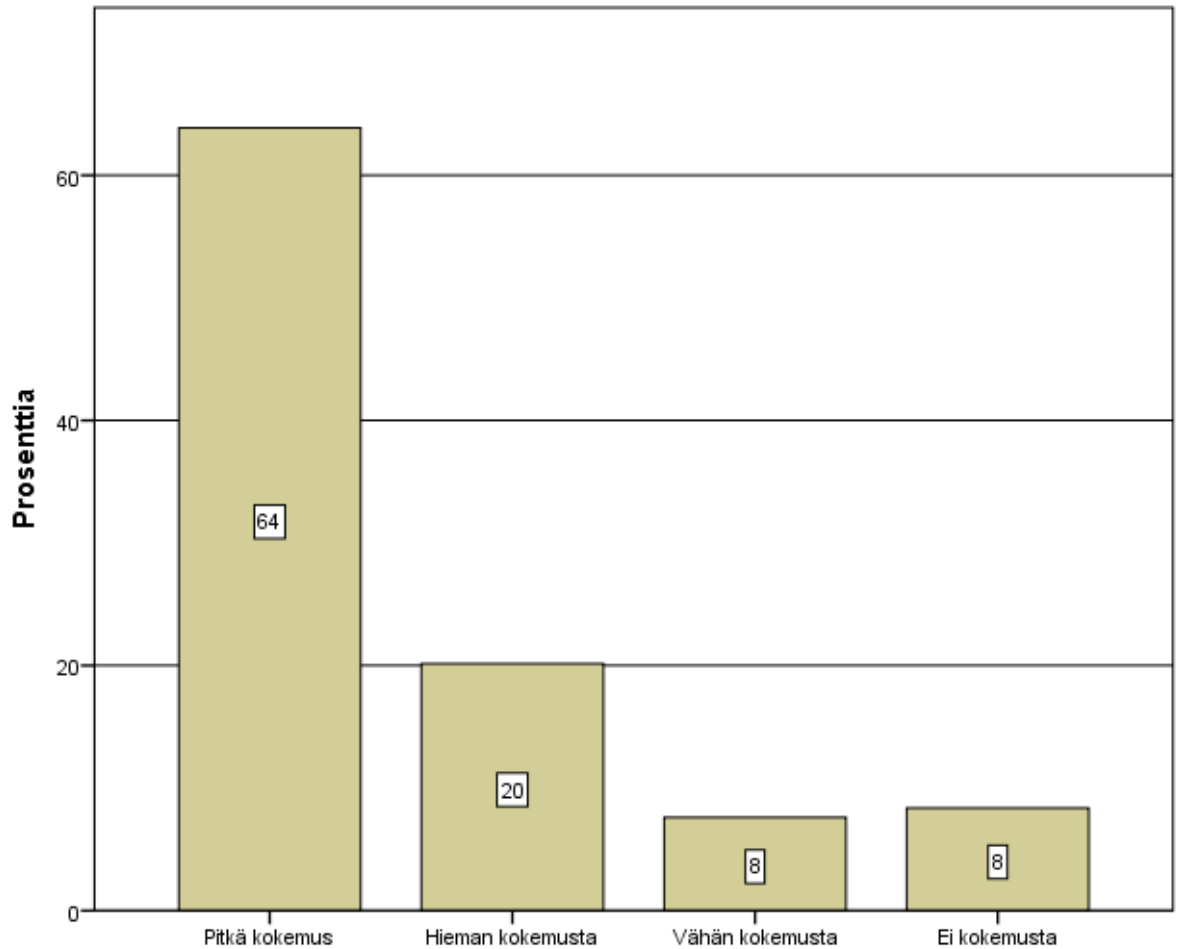
Kuvio 5. Vastaajien edustama puolue.

Kuviossa 6 on kyselyn vastaajat jaoteltuna vastaajien järjestöjäsenyys (ei puolue) kokemuksen mukaan. Vastaajilla 85 %:lla on pitkä kokemus jonkin muun kuin oman puolueensa jäsenyydestä. Vastaajista 10,2 %:lla oli hieman kokemusta.



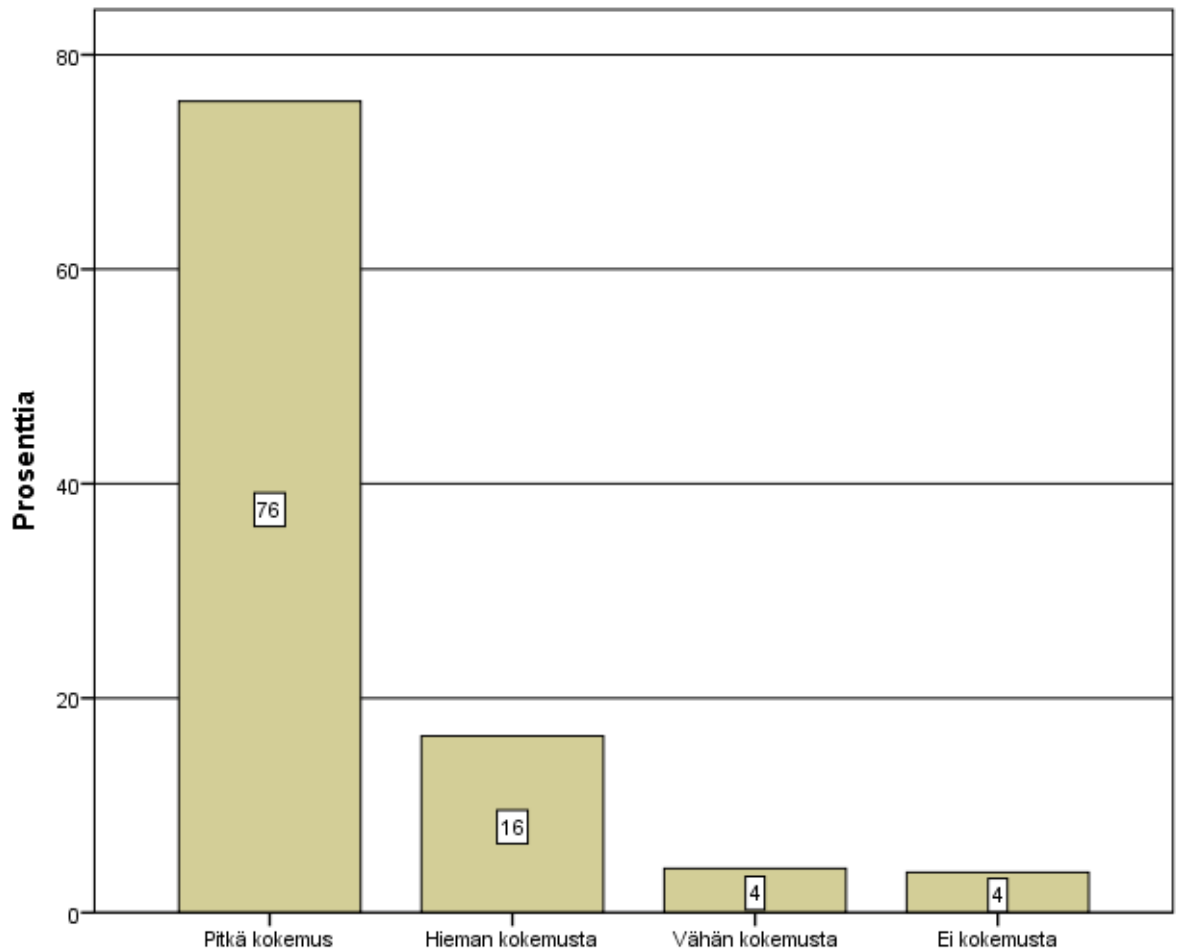
Kuvio 6. Vastaajien kokemus jonkin järjestön jäsenyydestä (ei puolue).

Kuviossa 7 on kyselyn vastaajat jaoteltuna vastaajien järjestön (ei puolue) johtokokemuksen mukaan. Vastaajista 64 %:lla oli pitkä kokemus jonkin järjestön (ei puolue) johtotehtävistä. Vastaajista 20 %:lla oli hieman kokemusta.



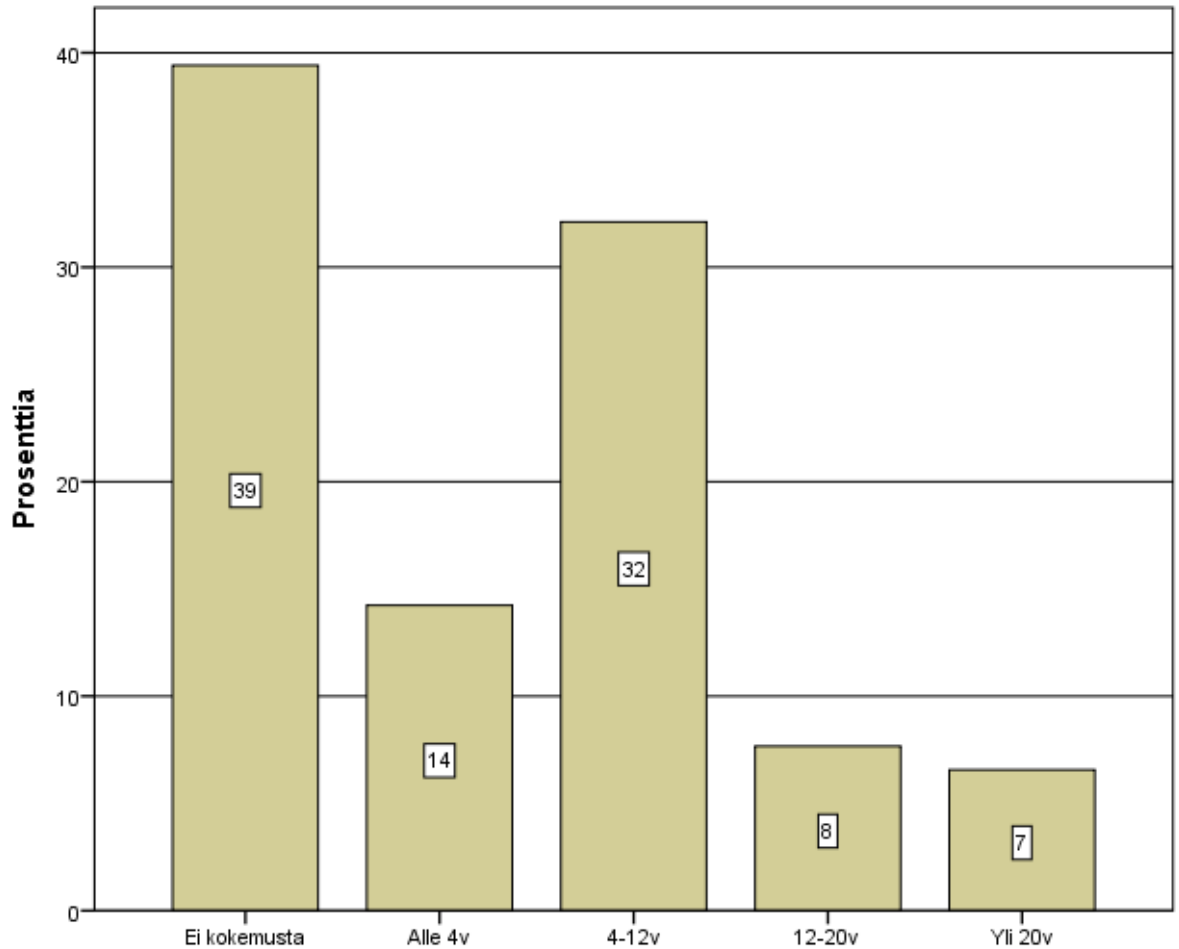
Kuvio 7. Vastaajien kokemus jonkin järjestön johtotehtävistä (ei puolue).

Kuviossa 8 on kyselyn vastaajat jaoteltuna vastaajien järjestön (ei puolue) luottamushenkilökokemuksen mukaan. Vastaajista 76 %:lla oli pitkä kokemus jonkin järjestön (ei puolue) luottamustehtävistä. Vastaajista 16 %:lla oli hieman kokemusta.



Kuvio 8. Vastaajien kokemus jonkin järjestön luottamustehtävistä (ei puolue).

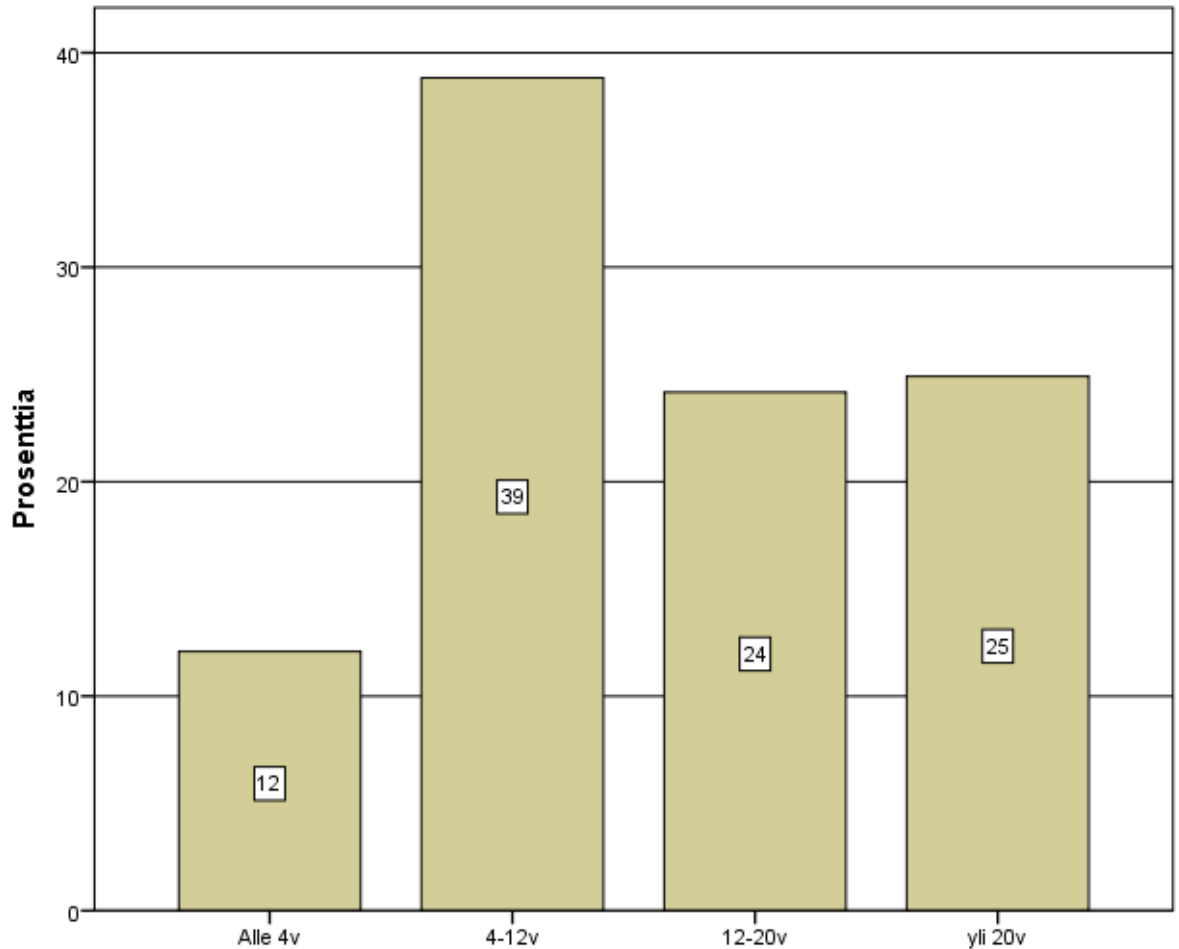
Kuviossa 9 on kyselyn vastaajat jaoteltuna vastaajien kokemuksen sosiaali-, terveys- ja peruspalvelulautakunnista mukaan. Vastaajista 39 %:lla ei ollut kokemusta sosiaali-, terveys- tai peruspalvelulautakunnasta. Vastaajista 4-12 vuoden kokemus oli 32 %:lla ja 7 %:lla oli yli 20 vuoden kokemus.



Kuvio 9. Vastaajien kokemus sosiaali-, terveys- ja peruspalvelulautakunnista.

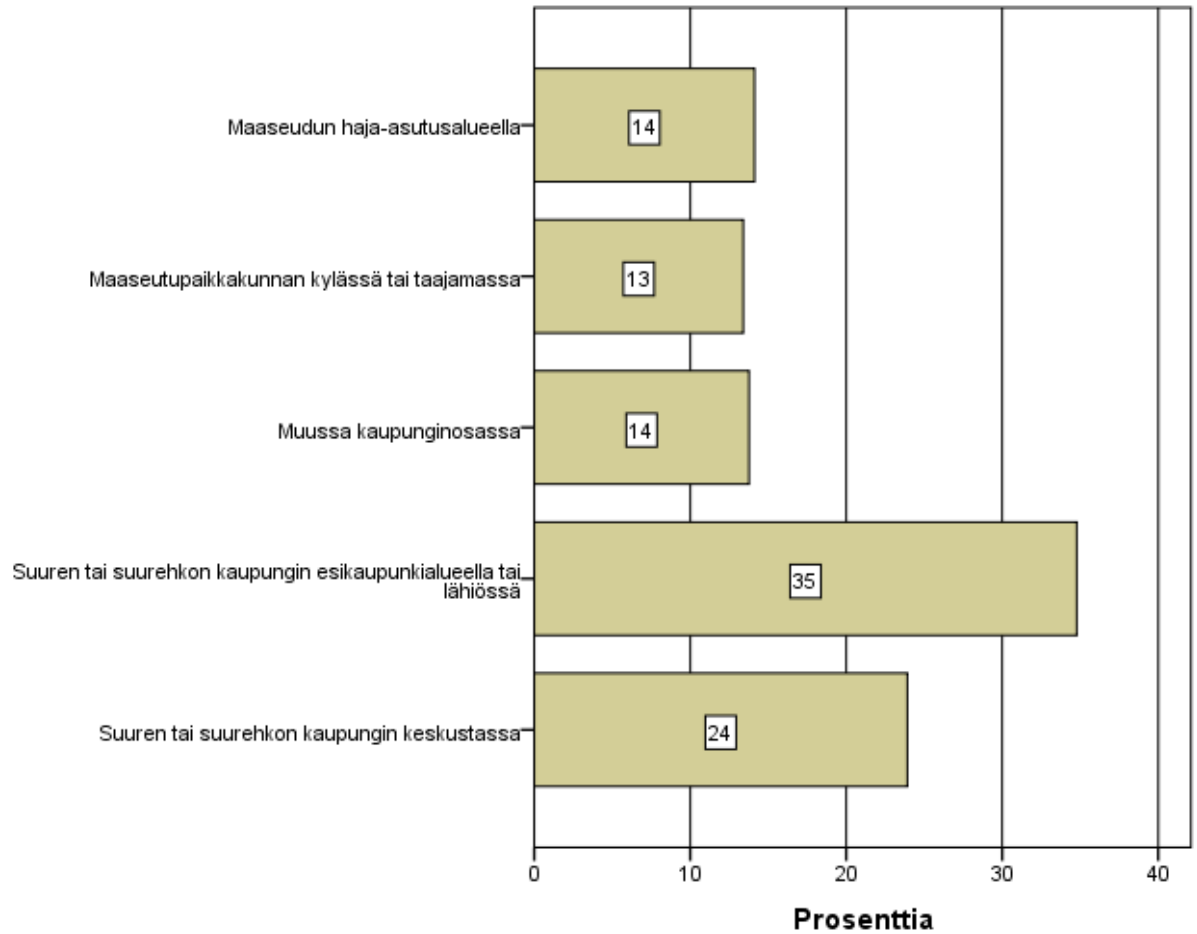
Vastaajista 76 % jatkaa valtuutettuna tai varavaltuutettuna kaudella 2013-2016. Vastaajista 24 % ei jatka valtuutettuna tai varavaltuutettuna.

Kuviossa 10 on kyselyn vastaajat jaoteltuna vastaajien kaupunginvaltuustokokemuksen mukaan. Vastaajista 12 % ovat ensimmäisen kauden valtuutettuja. 39 % vastaajista ovat olleet valtuustossa 1-3 kautta. Vastaajista 24 % ovat olleet valtuustossa 3-5 kautta ja 25 % vastaajista ovat toimineen kunnanvaltuutettuna yli 5 kautta.



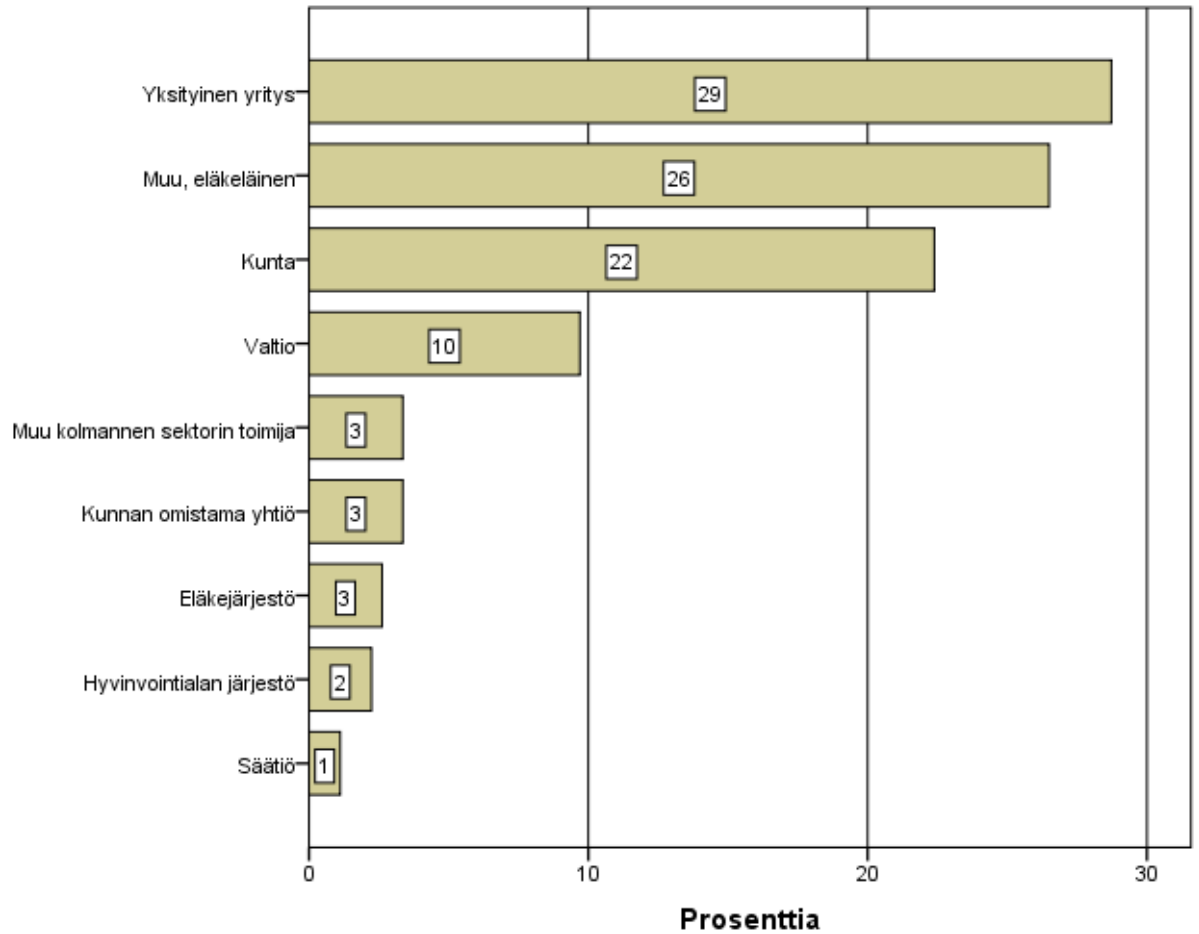
Kuvio 10. Vastaajien kokemus kaupunginvaltuutettuna toimimisesta.

Kuviossa 11 on kyselyn vastaajat jaoteltuna vastaajien asuinpaikan mukaan. Vastaajista 35 % asuu suuren tai suurehkon kaupungin esikaupunkialueella tai lähiössä. Vastaajista 24 % asuu suuren tai suurehkon kaupungin keskustassa.



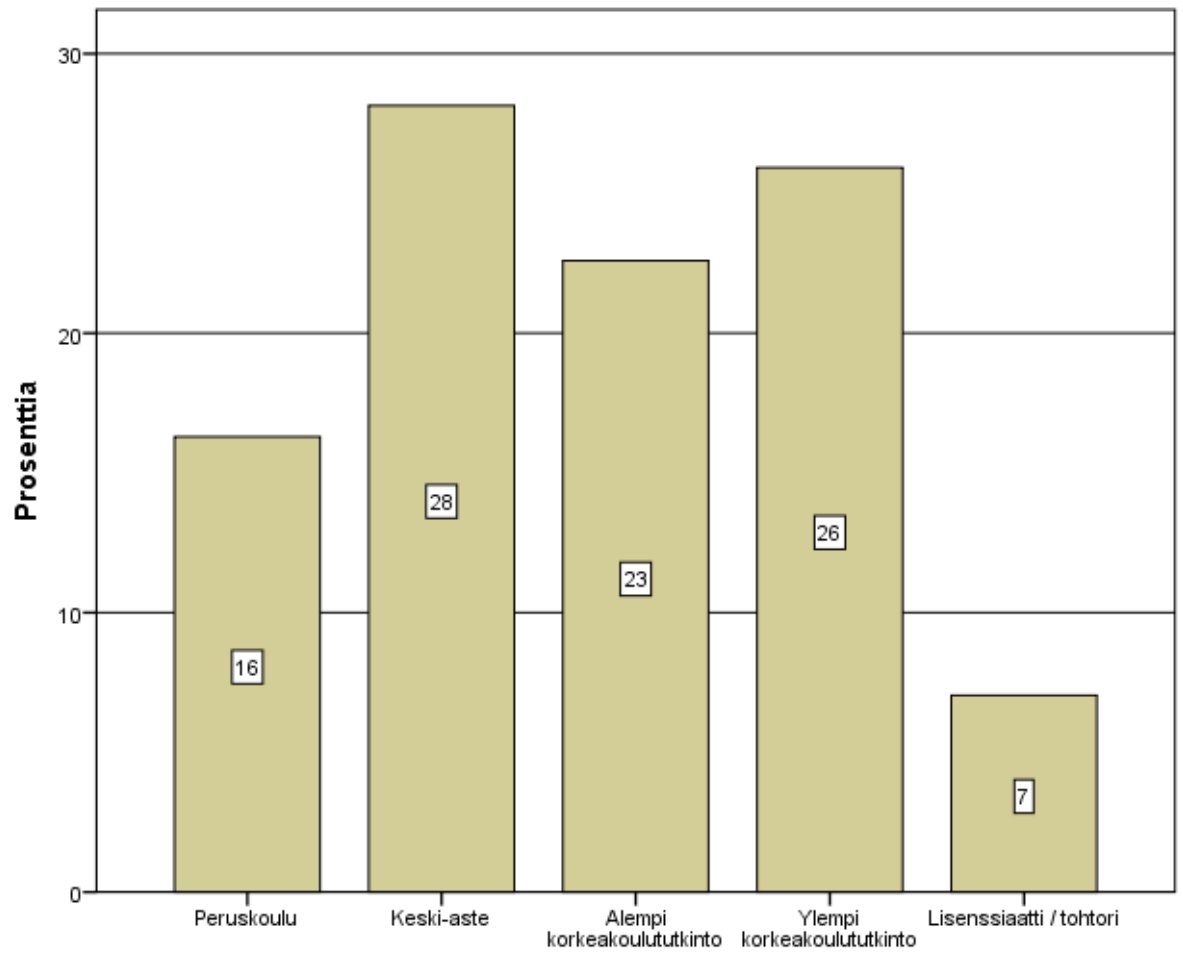
Kuvio 11. Vastaajien asuinpaikka.

Kuviossa 12 on kyselyn vastaajat jaoteltuna vastaajien ensisijaisen työnantajan mukaan. Vastaajista 29 %:n ensisijainen työnantaja on yksityinen yritys. Vastaajista 26 % ovat valinneet vaihtoehdon muu, johon sisältyy myös eläkeläiset. Vastaajista 22 % ovat valinneet ensisijaiseksi työnantajakseen kunnan. Vastaajista 10 %:n ensisijainen työnantaja oli valtio.



Kuvio 12. Vastaajien ensisijainen työnantaja.

Kuviossa 13 on kyselyn vastaajat jaoteltuna vastaajien koulutuksen mukaan. Vastaajista 16 % on suorittanut ainoastaan peruskoulun. Vastaajista 28 % on suorittanut keski-asteen tutkinnon. Alemman tai ylemmän korkeakoulututkinnon ovat suorittaneet 49 %. Vastaajista 7 % olivat suorittaneet lisensiaatti- tai tohtoritutkinnon.



Kuvio 13. Vastaajien koulutus.

Seuraavissa taulukoissa esitellään tarkemmin kyselyn vastauksia prosenttijaumana.

7.2 Kunta ja kolmas sektori

Seuraavassa taulukossa (taulukko 2.) on esitelty vastaajien vastaukset kolmannen sektorin roolista ja siihen liittyvistä mielikuvista prosenttijakaumana.

Taulukko 2. Kunta ja kolmas sektori.

	Samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa	Yhteensä (N=274-280)
	%	%	%	%	%	%
Koen kolmannen sektorin roolin vahvistumisen positiivisena asiana	53%	34%	10%	3%	0%	100%
Palvelun laatu on tärkeämpää kuin se kuka palvelun tuottaa	52%	33%	12%	3%	0%	100%
Tunnen hyvin oman kuntani alueella toimivia järjestöjä	34%	51%	14%	2%	0%	100%
Luottamushenkilöt voivat vaikuttaa kunnan kolmannen sektorin palvelutuotannon vähenemiseen	33%	48%	14%	4%	1%	100%
Kolmas sektori toimii kuntaa lähempänä ihmisiä	32%	39%	23%	6%	1%	100%
Kolmas sektori lisää lähidemokratiaa	30%	39%	19%	8%	3%	100%
Luottamushenkilöt voivat vaikuttaa kunnan kolmannen sektorin palvelutuotannon lisääntymiseen	27%	54%	16%	3%	0%	100%
Oman kuntani vaikutusalueella toimii riittävä määrä hyvinvointipalveluihin liittyviä järjestöjä	19%	48%	27%	2%	4%	100%

Kolmannen sektorin rooli koettiin keskimäärin positiivisena asiana. Vastaajista 87 % oli väittämän kanssa samaa tai osittain samaa mieltä. Palvelun laatu koettiin keskimäärin tärkeämpänä kuin se, kuka palvelun tuottaa. Vastaajat myös kokivat tuntevansa melko hyvin oman kuntansa alueella toimivia järjestöjä. Vastaajat myös kokivat, että luottamushenkilöt voivat vaikuttaa kunnan alueella toimivien kolmannen sektorin toimijoiden lisääntymiseen tai vähentymiseen.

Naiset suhtautuivat keskimäärin miehiä positiivisemmin kolmannen sektorin roolin vahvistumiseen ($p = 0,001$). Lisäksi naiset tunsivat keskimäärin miehiä paremmin oman kuntansa alueella toimivia järjestöjä ($p = 0,003$). Naiset kokivat myös keskimäärin miehiä enemmän kolmannen sektorin toimivan lähempänä ihmistä ($p = 0,002$) sekä kokivat kolmannen sektorin lisäävän lähidemokratiaa ($p = 0,001$).

Puolueista kokoomuslaiset ja keskustalaiset suhtautuivat sosiaalidemokraatteja ja vasemmistoliittolaisia positiivisemmin kolmannen sektorin vahvistumiseen ($p=0,001$). Kokoomuslaiset, keskustalaiset ja vihreät kokivat sosiaalidemokraatteja ja vasemmistoliittolaisia enemmän kolmannen sektorin toimivan lähempänä ihmistä ($p=0,001$). Kokoomuslaiset, keskustalaiset ja vihreät kokivat sosiaalidemokraatteja enemmän kolmannen sektorin lisäävän lähidemokratiaa ($p=0,001$). Kokoomuslaiset kokivat sosiaalidemokraatteja, vasemmistoliittolaisia ja muita puolueita (muu puolue) enemmän olevan merkitystä palvelun laadulla kuin tuottajalla ($p=0,001$). Keskustalaiset kokivat laadun olevan tuottajaa merkityksellisempää suhteessa vasemmistoliittolaisiin ja sosiaalidemokraatteihin ($p=0,001$). Perussuomalaiset kokivat vasemmistoliittolaisia enemmän laadun olevan tuottajaa merkityksellisempää ($p=0,001$).

Korkeakoulututkinnon suorittaneet suhtautuivat peruskoulun ja keski-asteen suorittaneita positiivisemmin kolmannen sektorin roolin vahvistumiseen ($p=0,001$). Korkeakoulututkinnon suorittaneet kokivat peruskoulun ja keski-asteen suorittaneita enemmän kolmannen sektorin toimivan lähempänä ihmistä ($p=0,001$).

Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneet kokivat peruskoulun ja keski-asteen suorittaneita enemmän kolmannen sektorin lisäävän lähidemokratiaa ($p=0,001$). Alemman korkeakoulututkinnon suorittaneet kokivat peruskoulun käyneitä enemmän kolmannen sektorin lisäävän lähidemokratiaa ($p=0,001$).

Vastaajat, joilla oli pitkä kokemus järjestöjen johtotehtävistä kokivat hieman kokemusta johtotehtävistä omaavia enemmän tuntevansa hyvin kuntansa alueella toimivia järjestöjä ($p=0,003$). Vastaajat, joilla oli pitkä kokemus järjestöjen jäse-

nyyksistä kokivat hieman kokemusta jäsenyyksistä omaavia enemmän tuntevansa hyvin kuntansa alueella toimivia järjestöjä ($p=0,001$).

Vastaajien iällä, kotikunnan koolla, työnantajalla tai luottamushenkilökokemuksella ei ollut tilastollista merkitsevyyttä vastauksiin.

7.3 Kuntien ja kolmannen sektorin yhteistyön tulevaisuus

Seuraavassa taulukossa (taulukko 3.) on esitelty vastaajien vastaukset kuntien ja kolmannen sektorin yhteistyöstä prosenttijakaumana.

Taulukko 3. Kuntien ja kolmannen sektorin yhteistyön tulevaisuus.

	Samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa	Yhteensä (N=275-279)
	%	%	%	%	%	%
On hyvä asia, että palvelun tuottajia on useita ja kannatan ns. monituottajamallia	41%	43%	12%	3%	0%	100%
Kunnalla pitää olla kyky vastata peruspalveluista mutta palvelun kysynnän lisääntymistä voidaan hoitaa kolmannen sektorin palvelujen avulla	39%	52%	6%	3%	1%	100%
Kunnan itse tuottamien palveluiden laatua on helpompi valvoa kuin ulkopuolisen tuottaman palvelun	35%	34%	21%	10%	0%	100%
Järjestötoiminnan jatkuvuus on kunnan omaa toimintaa epävarmempaa	33%	49%	14%	3%	1%	100%
Virkamiehillä on luottamushenkilöitä enemmän valtaa vaikuttaa kolmannen sektorin palveluiden käyttämiseen	28%	47%	18%	6%	1%	100%
Kolmas sektori voi tuottaa myös kunnan lakisääteisiä palveluja	27%	40%	21%	12%	1%	100%
Kunnan palvelujen tuottaminen on enemmän julkisen sektorin ja yritysten tehtävä kuin järjestöjen	24%	41%	25%	8%	2%	100%
Järjestötyön ja yritystoiminnan rajat ovat hämärtyneissä	14%	46%	25%	11%	4%	100%
Kolmannen sektorin palvelutuotannon suurimmat mahdollisuudet liittyvät ikääntyvien tarvitsemiin palveluihin	13%	53%	28%	5%	2%	100%
Järjestötyön merkityksen kasvu johtaa kunnan omien toimintojen vähentämiseen	12%	35%	37%	14%	1%	100%
Luottamushenkilöiden vaikutusmahdollisuudet vähenevät järjestötyön merkityksen kasvaessa	12%	28%	38%	21%	1%	100%

Järjestöissä ei ole riittävästi osaavaa työvoimaa	10%	41%	33%	10%	6%	100%
Kolmas sektori voi tuottaa kunnalle vain ei lakisääteisiä palveluja	10%	25%	34%	30%	1%	100%
Järjestöpohjainen palvelujen tuottaminen tulisi perustua vastikkeettomaan vapaaehtoistyöhön	5%	22%	42%	29%	2%	100%
Kunta pystyy jatkossa toimimaan ilman järjestöjen työpanosta	5%	14%	38%	39%	3%	100%

Vastaajat pitivät keskimäärin ns. monituottajamallia hyvänä asiana. Vastaajista 84 % oli samaa tai osittain samaa mieltä siitä, että on hyvä asia, jos palveluntuottajia on useita. Vastaajista 91 % oli samaa tai osittain samaa mieltä siitä, että kunnalla pitäisi olla kyky vastata peruspalveluista, mutta palvelun kysynnän lisääntymistä voitaisi hoitaa kolmannen sektorin palvelujen avulla.

Vastaajista 69 % oli samaa tai osittain samaa mieltä siitä, että kunnan itse tuottamien palveluiden laatua on helpompi valvoa kuin ulkopuolisen tuottaman palvelun. Vastaajista 82 % oli samaa tai osittain samaa mieltä siitä, että järjestötoiminnan jatkuvuus on kunnan omaa toimintaa epävarmempaa.

Vastaajista 75 % oli samaa tai osittain samaa mieltä siitä, että virkamiehillä olisi luottamushenkilöitä enemmän valtaa vaikuttaa kolmannen sektorin palveluiden käyttämiseen.

Vastaajista 67 % oli samaa tai osittain samaa mieltä siitä, että kolmas sektori voi tuottaa myös kunnan lakisääteisiä palveluja.

Vastaajista 77 % oli eri tai osittain eri mieltä siitä, että kunta pystyisi jatkossa toimimaan ilman järjestöjen työpanosta. Vastaajista 71 % oli myös eri tai osittain eri mieltä siitä, että järjestöpohjainen palvelujen tuottaminen tulisi perustua pelkästään vastikkeettomaan vapaaehtoistyöhön.

Miehet kokivat naisia enemmän, että luottamushenkilöiden vaikutusmahdollisuudet vähenevät järjestötyön merkityksen kasvaessa ($p=0,004$). Miehet koki-

vat myös naisia enemmän, että järjestötyön merkityksen kasvu johtaa kunnan omien toimintojen vähentämiseen ($p=0,001$).

Kokoomuslaiset ja vihreät vastaajat kannattivat sosiaalidemokraatteja ja vasemmistoliittolaisia enemmän monituottajamallia ($p=0,001$). Kokoomuslaiset, keskustalaiset, perussuomalaiset, vihreät ja muut puolueet (muu puolue) suhtautuivat vasemmistoliittolaisia positiivisemmin monituottajamalliin ($p=0,001$).

Kokoomuslaiset, keskustalaiset ja muut puolueet (muu puolue) kokivat sosiaalidemokraatteja ja vasemmistoliittoa enemmän, että kolmas sektori voisi tuottaa myös kunnan lakisääteisiä palveluita ($p=0,001$). Vihreät suhtautuivat vasemmistoliittolaisia positiivisemmin kolmannen sektorin tuottamiin kunnan lakisääteisiin palveluihin ($p=0,001$).

Sosiaalidemokraatit, keskustalaiset, perussuomalaiset ja vasemmistoliittolaiset suhtautuivat kokoomuslaisia positiivisemmin väittämään, että kunnan itse tuottamien palveluiden laatua on helpompi valvoa kuin ulkopuolisen tuottaman palvelun ($p=0,001$). Vasemmistoliittolaiset kokivat kunnan itse tuottamien palveluiden laadun kokoomusta, keskustaa, vihreitä ja muita puolueita (muu puolue) helpommaksi valvoa ($p=0,001$).

Sosiaalidemokraatit kokivat kokoomuslaisia enemmän, että luottamushenkilöiden vaikutusmahdollisuudet vähenevät järjestötyön merkityksen kasvaessa ($p=0,001$).

Vasemmistoliittolaiset suhtautuivat kokoomusta, keskustaa ja muita puolueita (muu puolue) positiivisemmin väittämään, että kunta pystyy jatkossa toimimaan ilman järjestöjen työpanosta ($p=0,001$). Sosiaalidemokraatit suhtautuivat väittämään kokoomusta ja muita puolueita (muu puolue) positiivisemmin ($p=0,001$).

Korkeakoulututkinnon suorittaneet suhtautuivat peruskoulun ja keski-asteen suorittaneita positiivisemmin ns. monituottajamalliin ($p=0,001$).

Korkeakoulututkinnon suorittaneet kokivat peruskoulun ja keski-asteen suorittaneita enemmän, että kolmas sektori voisi tuottaa myös kunnan lakisääteisiä palveluja. ($p=0,001$). Jatkotutkinnon suorittaneet kokivat peruskoulun suoritta-

neita enemmän, että kolmas sektori voisi tuottaa myös kunnan lakisääteisiä palveluja. ($p=0,001$).

Peruskoulun ja keski-asteen suorittaneet kokivat alemman korkeakoulututkinnon suorittaneita enemmän, että kunnan itse tuottamien palveluiden laatua on helpompi valvoa kuin ulkopuolisen tuottaman palvelun ($p=0,001$).

Peruskoulun ja keski-asteen suorittaneet kokivat ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita enemmän, että luottamushenkilöiden vaikutusmahdollisuudet vähenevät järjestötyön merkityksen kasvaessa ($p=0,001$). Peruskoulun suorittaneet kokivat alemman korkeakoulututkinnon suorittaneita enemmän, että luottamushenkilöiden vaikutusmahdollisuudet vähenevät järjestötyön merkityksen kasvaessa ($p=0,001$).

Keski-asteen suorittaneet kokivat alemman korkeakoulututkinnon suorittaneita enemmän, että järjestöissä ei ole riittävästi osaavaa työvoimaa ($p=0,001$).

Peruskoulun ja keski-asteen suorittaneet kokivat ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita enemmän että kunta pystyy toimimaan jatkossa ilman järjestöjen työpanosta ($p=0,001$). Keski-asteen suorittaneet kokivat alemman korkeakoulututkinnon suorittaneita enemmän että kunta pystyy toimimaan jatkossa ilman järjestöjen työpanosta ($p=0,001$).

Vastaajien iällä, kotikunnan koolla, työnantajalla, luottamushenkilökokemuksella tai järjestökokemuksella ei ollut tilastollista merkitsevyyttä vastauksiin.

7.4 Palvelun tuotantotavat

Seuraavassa taulukossa (taulukko 4.) on esitelty vastaajien vastaukset prosenttijakaumana kysymyksiin: Voidaanko seuraavia palveluita tuottaa kuntalaisille kolmannen sektorin toimesta vai tuleeko palvelut tuottaa kunnan omana työnä?

Taulukko 4. Voidaanko seuraavia palveluita tuottaa kuntalaisille kolmannen sektorin toimesta vai tuleeko palvelut tuottaa kunnan omana työnä?

	Kolmas sektori kokonaan itsenäisesti	Kolmas sektori osittain itsenäisesti	Kolmas sektori yhteistyössä kunnan kanssa	Vain kunta voi tuottaa	En osaa sanoa	Yhteensä (N=270-280)
	%	%	%	%	%	%
ystäväpalvelu	61%	25%	13%	1%	0%	100%
kulttuuripalvelut (esim. teatterikäynti)	50%	31%	18%	1%	0%	100%
kauppapalvelut	39%	30%	28%	2%	1%	100%
saattajapalvelut	34%	32%	32%	1%	0%	100%
pesu- ja saunapalvelut	27%	36%	33%	4%	0%	100%
siivouspalvelut	27%	35%	35%	3%	0%	100%
päivittäisten asioiden hoitaminen	26%	32%	36%	3%	2%	100%
liikuntapalvelut	23%	38%	37%	2%	0%	100%
ravitsemusneuvonta	19%	29%	47%	4%	0%	100%
kotiapu	14%	28%	50%	9%	0%	100%
ateriapalvelut	13%	32%	44%	11%	0%	100%
päivätoiminta	10%	35%	50%	4%	0%	100%
asumispalvelut	8%	25%	51%	16%	0%	100%
päihdetyö	6%	28%	52%	14%	0%	100%
vammaispalvelut	3%	18%	53%	26%	0%	100%
terveyspalvelut	3%	14%	44%	39%	0%	100%
sosiaalipalvelut	3%	13%	44%	39%	0%	100%

Vastaajista 85 % oli sitä mieltä, että kolmas sektori voisi tuottaa kokonaan tai osittain itsenäisesti ystäväpalvelua. Kulttuuripalvelujen osalta vastaava vastajajoukko oli 81 %, kauppapalvelujen osalta 69 % ja saattajapalvelun 66 %.

Vastaajista 39 % oli sitä mieltä, että vain kunta voi tuottaa sosiaali- tai terveyspalvelua. Vastaajista 44 % kokivat, että kolmas sektori voisi yhteistyössä kunnan kanssa tuottaa sosiaali- tai terveyspalvelua.

Vastaajista 26 % oli sitä mieltä, että vain kunta voi tuottaa vammaispalvelua. Vastaajista 53 % oli kuitenkin sitä mieltä, että kolmas sektori voisi tuottaa yhteistyössä kunnan kanssa vammaispalvelua.

Myös päihdetyö, asumispalvelu päivätoiminta ja kotiapu olivat palveluja, joita yli 50 % katsoi, että kolmas sektori voisi tuottaa yhteistyössä kunnan kanssa.

Miehet suhtautuivat naisia keskimäärin positiivisemmin kolmannen sektorin tuottamaan ystäväpalveluun ($p=0,001$). Muiden väittämien osalta sukupuolella ei ollut merkitystä vastauksiin.

Kokoomuslaiset suhtautuivat sosiaalidemokraatteja, keskustaa ja vasemmistoliittoa positiivisemmin kolmannen sektorin itsenäisesti tuottamaan päivätoimintaan päivätoimintaan ($p=0,001$).

Kokoomuslaiset suhtautuivat sosiaalidemokraatteja, keskustaa, vasemmistoa ja muita puolueita (muu puolue) positiivisemmin kolmannen sektorin itsenäisesti tuottamaan kotiapuun ($p=0,001$). Vihreät suhtautuivat sosiaalidemokraatteja ja vasemmistoa positiivisemmin kolmannen sektorin itsenäisesti tuottamaan kotiapuun ($p=0,001$).

Kokoomuslaiset suhtautuivat sosiaalidemokraatteja ja vasemmistoa positiivisemmin kolmannen sektorin itsenäisesti tuottamiin siivouspalveluihin ($p=0,001$).

Kokoomuslaiset suhtautuivat sosiaalidemokraatteja positiivisemmin kolmannen sektorin itsenäisesti tuottamiin liikuntapalveluihin ($p=0,001$).

Kokoomuslaiset suhtautuivat sosiaalidemokraatteja ja vasemmistoa positiivisemmin kolmannen sektorin itsenäisesti tuottamiin saattajapalveluihin ($p=0,001$).

Kokoomuslaiset ja vihreät suhtautuivat sosiaalidemokraatteja ja vasemmistoa positiivisemmin kolmannen sektorin itsenäisesti tuottamaan pesu- ja saunapalveluun. ($p=0,001$). Keskustalaiset ja perussuomalaiset suhtautuivat vasemmistoa positiivisemmin kolmannen sektorin itsenäisesti tuottamaan pesu- ja saunapalveluun. ($p=0,001$).

Kokoomuslaiset suhtautuivat sosiaalidemokraatteja ja vasemmistoa positiivisemmin suhtautuivat sosiaalidemokraatteja ja vasemmistoa positiivisemmin kolmannen sektorin itsenäisesti tuottamaan ravitsemusneuvontaan ($p=0,001$). Keskustalaiset suhtautuivat vasemmistoa positiivisemmin kolmannen sektorin itsenäisesti tuottamaan ravitsemusneuvontaan ($p=0,001$).

Kokoomuslaiset suhtautuivat vasemmistoa positiivisemmin kolmannen sektorin itsenäisesti tuottamiin asumispalveluihin ($p=0,005$).

Kokoomuslaiset suhtautuivat sosiaalidemokraatteja ja vasemmistoa positiivisemmin kolmannen sektorin itsenäisesti tuottamiin sosiaalipalveluihin ($p=0,001$). Keskustalaiset suhtautuivat vasemmistoa positiivisemmin kolmannen sektorin itsenäisesti tuottamiin sosiaalipalveluihin ($p=0,001$).

Kokoomuslaiset suhtautuivat sosiaalidemokraatteja ja vasemmistoa positiivisemmin kolmannen sektorin itsenäisesti tuottamiin terveystalveluihin ($p=0,001$).

Kokoomuslaiset suhtautuivat sosiaalidemokraatteja ja vasemmistoa positiivisemmin kolmannen sektorin itsenäisesti tuottamiin vammaispalveluihin ($p=0,001$). Keskustalaiset suhtautuivat vasemmistoa positiivisemmin kolmannen sektorin itsenäisesti tuottamiin vammaispalveluihin ($p=0,001$).

Kokoomuslaiset ja keskustalaiset suhtautuivat sosiaalidemokraatteja ja vasemmistoa positiivisemmin kolmannen sektorin itsenäisesti tuottamiin ateriapalveluihin ($p=0,001$).

Korkeakoulututkinnon ja jatkotutkinnon suorittaneet suhtautuivat peruskoulun suorittaneita positiivisemmin kolmannen sektorin itsenäisesti tuottamaan päivätoimintaan ($p=0,001$). Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneet suhtautuivat

keski-astetta suorittaneita positiivisemmin kolmannen sektorin itsenäisesti tuottamaan päivätoimintaan ($p=0,001$).

Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneet suhtautuivat peruskoulun suorittaneita positiivisemmin kolmannen sektorin itsenäisesti tuottamaan kotiapuun ($p=0,004$).

Korkeakoulututkinnon suorittaneet suhtautuivat peruskoulun suorittaneita positiivisemmin kolmannen sektorin itsenäisesti tuottamiin liikuntapalveluihin ($p=0,003$).

Korkeakoulututkinnon suorittaneet suhtautuivat peruskoulun suorittaneita positiivisemmin kolmannen sektorin itsenäisesti tuottamiin saattajapalveluihin ($p=0,001$).

Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneet suhtautuivat peruskoulun ja keskiasteen suorittaneita positiivisemmin kolmannen sektorin itsenäisesti tuottamiin pesu- ja saunapalveluihin ($p=0,003$).

Korkeakoulututkinnon suorittaneet suhtautuivat peruskoulun suorittaneita positiivisemmin kolmannen sektorin itsenäisesti tuottamaan ystäväpalveluun ($p=0,001$).

Korkeakoulututkinnon suorittaneet suhtautuivat peruskoulun suorittaneita positiivisemmin kolmannen sektorin itsenäisesti tuottamaan päihdetyöhön ($p=0,003$).

Järjestötoiminnan johtotehtävistä pitkän ja vähän kokemusta omaavat suhtautuivat vähän ja ei kokemusta omaavia positiivisemmin vain kunnan itsenäisesti tuottamiin kulttuuripalveluihin ($p=0,002$).

Vastaajien iällä, kotikunnan koolla, työnantajalla tai luottamushenkilökokemuksella ei ollut tilastollista merkitsevyyttä vastauksiin.

7.5 Kolmas sektori palvelun tuottajana

Seuraavassa taulukossa (taulukko 5.) on esitelty vastaajien vastaukset prosenttijakaumana kysymykseen: Mitä muita palveluita kolmas sektori voisi tuottaa asukkaille joko kokonaan, osittain tai yhteistyössä kunnan kanssa?

Taulukko 5. Mitä muita palveluita kolmas sektori voisi tuottaa asukkaille joko kokonaan, osittain tai yhteistyössä kunnan kanssa?

	N	%
Sosiaalinen kanssakäyminen ja harrastustoiminta	28	27
Koululaisten kerhotoiminta	11	11
Mielenterveyspalvelut	6	6
Muut	59	57
Yhteensä	104	100

Kyselyssä sai vastata kysymykseen vapaasti. Vapaita vastauksia oli yhteensä 104.

Vapaista vastauksista 27 % liittyi sosiaaliseen kanssakäymiseen ja harrastustoimintaan. Vastauksista 11 %:ssa mainittiin koululaisten kerhotoiminta. Vastauksista 6 % liittyi mielenterveyspalveluihin.

Sosiaalinen kanssakäyminen sai vapaissa vastauksissa paljon vastauksia. Ikääntyvien sosiaalinen elämä saattaa joskus olla hyvinkin vähäistä, joten sosiaalisen kanssakäymisen ja vuorovaikutuksen lisäämiselle on olemassa selkeä tarve.

Vanhustyön keskusliiton tutkimuksen mukaan (2004) yksinäisyyden kokemus on yhteydessä heikentyneeseen toimintakykyyn, sairasteluun, avuntarpeeseen ja lopulta laitoshoidon päättymiseen. Yksinäisyyden kokemus ja yksinolo eivät kuitenkaan ole sama asia, vaikka ne usein liittyvätkin yhteen. Sosiaalisen verkoston laatu, ennemminkin kuin määrä, on selvästi yhteydessä henkilön itse kokemaan yksinäisyyteen. Kaikista 75 vuotta täyttäneistä suomalaista runsas kolmannes kärsii yksinäisyydestä vähintään toisinaan ja noin 5 % eli noin 20

000 ihmistä kertoi kärsivänsä jatkuvasti yksinäisyydestä. (Kirkon vanhustyön strategia 2015.)

7.6 Kolmas sektori ja palvelun laatu

Seuraavassa taulukossa (taulukko 6.) on esitelty vastaajien vastaukset prosenttijakaumana kysymykseen: Miten kolmannen sektorin palveluiden hyödyntäminen vaikuttaa palvelun laatuun?

Taulukko 6. Miten kolmannen sektorin palveluiden hyödyntäminen vaikuttaa palvelun laatuun?

	N	%
Laatu paranee	54	40
Ei vaikuta laatuun	13	10
Laatu vaihtelee	9	7
Laatu heikkenee	5	4
Muut	54	40
Yhteensä	135	100

Kyselyssä sai vastata kysymykseen vapaasti. Vapaita vastauksia oli yhteensä 135.

Vastauksista 40 %:ssa mainittiin laadun paranevan. Vastauksista 10%:ssa todettiin, että kolmannen sektorin palveluiden hyödyntäminen ei vaikuta laatuun. Vastauksista 7 %:ssa laadun todettiin vaihtelevan ja 4 %:ssa laadun heikkenevän.

7.7 Kolmannen sektorin tietotaito

Seuraavassa taulukossa (taulukko 7.) on esitelty vastaajien vastaukset prosenttijakaumana kysymykseen: Mitä sellaista tietotaitoa kolmannella sektorilta löytyy, jota kunnalla itsellään ei ole?

Taulukko 7. Mitä sellaista tietotaitoa kolmannella sektorilta löytyy, jota kunnalla itsellään ei ole?

	N	%
Asukas-/asiakaslähtöisyys	41	33
Palvelutuotannon joustavuus ja ketteruus	22	18
Eriyisosaamista	16	13
Muut	44	36
Yhteensä	123	100

Kyselyssä sai vastata kysymykseen vapaasti. Vapaita vastauksia oli yhteensä 123.

Vastauksista 33 % totesi asukas- ja asiakaslähtöisyyden. Vastauksissa 18 %:ssa mainittiin palvelutuotannon joustavuus ja ketteruus. Eriyisosaaminen mainittiin 13 %:ssa vastauksista.

7.8 Päätöksenteko

Seuraavassa taulukossa (taulukko 8.) on esitelty vastaajien vastaukset päätöksentekoon liittyviin kysymyksiin prosenttijakaumana.

Taulukko 8. Päätöksenteko.

	Samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa	Yhteensä (N=275-277)
	%	%	%	%	%	%
Omat näkemykseni kolmannesta sektorista ovat linjassa edustamani puolueen näkemysten kanssa	47%	40%	8%	1%	5%	100%
Jääviyskysymykset ovat helposti tunnistettavissa tilanteissa, joissa päätetään palveluiden hankkimisesta kolmannelta sektorilta	35%	34%	17%	8%	5%	100%
Kolmannen sektorin palvelutuotannon hyödyntämisen laajuudesta ei ole tällä hetkellä kunnassani poliittista yksimielisyyttä	31%	52%	12%	3%	3%	100%
Olen useammin vastustanut kuin kannattanut kunnan palvelun tuottamista ulkopuolisella palveluntarjoalla	16%	19%	27%	36%	3%	100%

Päätökset yhteistyöstä kolmannen sektorin kanssa ovat ennemminkin ideologisia kuin käytännöllisiä	15%	35%	35%	11%	4%	100%
Olen jäävännyt itseni asiassa, jossa on päätetty palveluiden hankinnasta kolmannelta sektorilta	5%	4%	7%	80%	4%	100%

Vastaajista 87 % oli samaa tai osittain samaa mieltä siitä, että vastaajan omat näkemykset kolmannelta sektorista ovat linjassa hänen edustamansa puolueen näkemysten kanssa.

Vastaajista 69 % oli samaa tai osittain samaa mieltä siitä, että jääviyskysymykset ovat helposti tunnistettavissa tilanteissa, joissa päätetään palveluiden hankkimisesta kolmannelta sektorilta.

Vastaajista 83 % oli samaa tai osittain samaa mieltä siitä, että kolmannen sektorin palvelutuotannon hyödyntämisen laajuudesta ei ole tällä hetkellä vastaajan kunnassa poliittista yksimielisyyttä.

Vasemmistoliittolaiset olivat vastausten perusteella kokoomuslaisia, keskustalaisia, vihreitä ja muita puolueita (muu puolue) useammin vastustaneet kuin kannattaneet kunnan palvelun tuottamista ulkopuolisella palveluntarjoajalla ($p=0,001$). Sosiaalidemokraatit olivat vastausten perusteella kokoomuslaisia ja keskustalaisia useammin vastustaneet kuin kannattaneet kunnan palvelun tuottamista ulkopuolisella palveluntarjoajalla ($p=0,001$).

Peruskoulun ja keski-asteen suorittaneet ovat ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita useammin vastustaneet kuin kannattaneet kunnan palvelun tuottamista ulkopuolisella palveluntarjoajalla ($p=0,001$). Peruskoulun suorittaneet ovat alemman korkeakoulututkinnon suorittaneita useammin vastustaneet kuin

kannattaneet kunnan palvelun tuottamista ulkopuolisella palveluntarjoajalla ($p=0,001$).

Vastaajat, joilla oli pitkä kokemus sosiaali-, terveys- ja peruspalvelulautakunnissa (yli 20v), kokivat ensimmäisen kauden edustajia enemmän, että jääviyssyymykset ovat helposti tunnistettavissa tilanteissa, joissa päätetään palveluiden hankkimisesta kolmannelta sektorilta ($p=0,004$).

Vähän kokemusta järjestöistä omaavat kokivat muita vastaajaryhmiä enemmän, että päätökset yhteistyöstä kolmannen sektorin kanssa ovat ennemminkin ideologisia kuin käytännöllisiä ($p=0,001$).

Vastaajien iällä, sukupuolella, kotikunnan koolla tai työnantajalla ei ollut tilastollista merkitsevyyttä vastauksiin.

7.9 Kolmannen sektorin tukemisen muodot

Seuraavassa taulukossa (taulukko 9.) on esitelty vastaajien vastaukset kolmannen sektorin tukemiseen liittyviin kysymyksiin prosenttijakaumana.

Taulukko 9. Kolmannen sektorin tukemisen muodot.

	Samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa	Yhteensä (N=269-273)
	%	%	%	%	%	%
Kunnan tulisi tukea kolmatta sektoria jakamalla tietoa	65%	28%	3%	2%	1%	100%
Kunnan tulisi tukea kolmatta sektoria antamalla käyttöön tiloja	29%	47%	14%	9%	1%	100%
Kunnan tulisi tukea kolmatta sektoria suorilla avustuksilla	22%	42%	18%	15%	3%	100%
Kunnan tulisi tukea kolmatta sektoria vuokranalennuksilla	22%	40%	19%	15%	4%	100%
Kunnan tulisi tukea kolmatta sektoria antamalla käyttöön kunnan työntekijäresursseja	3%	23%	38%	33%	3%	100%

Vastaajista 93 % oli samaa tai osittain samaa mieltä siitä, että kunnan tulisi tukea kolmatta sektoria jakamalla tietoa. 76 % vastaajista oli samaa tai osittain samaa mieltä siitä, että kunnan tulisi tukea kolmatta sektoria antamalla käyttöön tiloja. Vastaajista 64 % oli samaa tai osittain samaa mieltä siitä, että kunnan tulisi tukea kolmatta sektoria suorilla avustuksilla. Vastaajista 62 % oli samaa tai osittain samaa mieltä siitä, että kunnan tulisi tukea kolmatta sektoria vuokranalennuksilla.

Vastaajista 71 % oli täysin tai osittain eri mieltä siitä, että kunnan tulisi tukea kolmatta sektoria antamalla käyttöön kunnan työntekijäresursseja.

Naiset suhtautuivat keskimäärin miehiä positiivisemmin jokaiseen väittämään kolmannen sektorin tukemisesta ($p=0,001-0,002$).

Kokoomuslaiset suhtautuivat sosiaalidemokraatteja positiivisemmin väittämään, jonka mukaan kunnan tulisi tukea kolmatta sektoria jakamalla tietoa ($p=0,008$).

Korkeakoulututkinnon suorittaneet suhtautuivat peruskoulun käyneitä positiivisemmin kunnan kolmannen sektoriin tukemiin avustuksiin ($p=0,001$).

Korkeakoulututkinnon suorittaneet suhtautuivat peruskoulun käyneitä positiivisemmin kunnan kolmannen sektoriin tukemiseen antamalla käyttöön tiloja ($p=0,001$).

Korkeakoulututkinnon suorittaneet suhtautuivat peruskoulun käyneitä positiivisemmin kunnan kolmannen sektoriin tukemiseen jakamalla tietoa ($p=0,001$). Vastaajien iällä, kotikunnan koolla, työnantajalla, luottamushenkilökokemuksella tai järjestökokemuksella ei ollut tilastollista merkitsevyyttä vastauksiin.

7.10 Kuntien ja kolmannen sektorin yhteistyön mahdollisuudet

Seuraavassa taulukossa (taulukko 10.) on esitelty vastaajien vastaukset kuntien ja kolmannen sektorin yhteistyön mahdollisuuksiin liittyviin kysymyksiin prosenttijakaumana.

Taulukko 10. Kuntien ja kolmannen sektorin yhteistyön mahdollisuudet.

	Samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä	En osaa sanoa	Yhteensä (N=275-280)
	%	%	%	%	%	%
Kolmannen sektorin yhteistyön avulla voidaan laajentaa palvelutarjontaa	43%	46%	8%	2%	1%	100%
Kolmannen sektorin yhteistyön avulla lisätään palvelujen saatavuutta	42%	46%	9%	3%	1%	100%
Kolmannen sektorin yhteistyön avulla saavutetaan kustannussäästöjä	31%	43%	16%	8%	2%	100%
Ilman kolmatta sektoria ei jatkossa voida enää tuottaa nykyisen laatuista palveluja	24%	44%	19%	10%	3%	100%
Kolmas sektori tulee jatkossa paikkaamaan kunnan henkilöstöpulaa	21%	53%	15%	9%	2%	100%
Kolmannen sektorin yhteistyön avulla lisätään palvelujen laatua	21%	43%	23%	9%	4%	100%
Kolmannen sektorin yhteistyön avulla voidaan lisätä kunnan omien työntekijöiden osaamista	16%	46%	22%	10%	5%	100%

Kunnan vapaaehtoisten palvelutehtävien lisääntyminen johtaa niiden lakisääteistämisen asteittaiseen kasvuun	7%	35%	34%	12%	12%	100%
---	----	-----	-----	-----	-----	------

Vastaajista 89 % oli samaa tai osittain samaa mieltä siitä, että kolmannen sektorin yhteistyön avulla voidaan laajentaa palvelutarjontaa. 88 % oli samaa tai osittain samaa mieltä siitä, että kolmannen sektorin yhteistyön avulla lisätään palvelujen saatavuutta. Vastaajista 74 % oli samaa tai osittain samaa mieltä siitä, että kolmannen sektorin yhteistyön avulla saavutetaan kustannussäästöjä.

Vastaajista 68 % oli samaa tai osittain samaa mieltä siitä, että ilman kolmatta sektoria ei jatkossa voida enää tuottaa nykyisen laatuista palveluja. Vastaajista 74 % oli samaa tai osittain samaa mieltä siitä, että kolmas sektori tulee jatkossa paikkaamaan kunnan henkilöstöpulaa.

Eniten hajontaa tuli väittämään, että kunnan vapaaehtoisten palvelutehtävien lisääntyminen johtaa niiden lakisääteistämisen asteittaiseen kasvuun. Tähän väittämään myös en osaa sanoa –vastauksia oli 12 %.

Kokoomuslaiset ja vihreät suhtautuivat sosiaalidemokraatteja ja vasemmistoa positiivisemmin väittämään, että kolmas sektori tulee jatkossa paikkaamaan kunnan henkilöstöpulaa ($p=0,001$).

Kokoomuslaiset, keskustalaiset, vihreät ja muut puolueet (muu puolue) suhtautuivat sosiaalidemokraatteja ja vasemmistoa positiivisemmin väittämään, että kolmannen sektorin yhteistyön avulla saavutetaan kustannussäästöjä ($p=0,001$).

Vasemmistoliittolaiset suhtautuivat kokoomusta, keskustaa, vihreitä ja muita puolueita (muu puolue) negatiivisemmin väittämään, että kolmannen sektorin yhteistyön avulla lisätään palvelujen saatavuutta ($p=0,001$). Kokoomuslaiset suhtautuivat sosiaalidemokraatteja, perussuomalaisia ja vasemmistoa positiivi-

semmin väittämään, että kolmannen sektorin yhteistyön avulla lisätään palvelujen saatavuutta ($p=0,001$).

Kokoomuslaiset ja keskusta suhtautuivat sosiaalidemokraatteja ja vasemmistoa positiivisemmin väittämään, että kolmannen sektorin yhteistyön avulla lisätään palveluiden laatua ($p=0,001$). Keskustalaiset suhtautuivat vasemmistoa positiivisemmin väittämään, että kolmannen sektorin yhteistyön avulla lisätään palveluiden laatua ($p=0,001$).

Kokoomuslaiset ja keskustalaiset suhtautuivat sosiaalidemokraatteja ja vasemmistoa positiivisemmin väittämään, että kolmannen sektorin yhteistyön avulla voidaan laajentaa palvelutarjontaa ($p=0,001$). Vihreät ja muut puolueet (muu puolue) suhtautuivat vasemmistoa positiivisemmin väittämään, että kolmannen sektorin yhteistyön avulla voidaan laajentaa palvelutarjontaa ($p=0,001$).

Kokoomuslaiset, keskustalaiset ja vihreät suhtautuivat sosiaalidemokraatteja ja vasemmistoa positiivisemmin väittämään, että ilman kolmatta sektoria ei jatkossa voida enää tuottaa nykyisen laatuista palveluja ($p=0,001$). Muut puolueet (muu puolue) suhtautuivat vasemmistoa positiivisemmin väittämään, että ilman kolmatta sektoria ei jatkossa voida enää tuottaa nykyisen laatuista palveluja ($p=0,001$).

Korkeakoulututkinnon suorittaneet kokivat peruskoulun ja keski-asteen suorittaneita enemmän, että kolmas sektori tulee jatkossa paikkaamaan kunnan henkilöstöpulaa ($p=0,001$).

Korkeakoulututkinnon suorittaneet kokivat peruskoulun ja keski-asteen suorittaneita enemmän, että kolmannen sektorin yhteistyön avulla saavutetaan kustannussäästöjä, lisätään palvelujen saatavuutta, lisätään palvelujen laatua ja voidaan laajentaa palvelutarjontaa ($p=0,001$).

Korkeakoulututkinnon suorittaneet kokivat peruskoulun suorittaneita enemmän, että kolmannen sektorin yhteistyön avulla voidaan lisätä kunnan omien työntekijöiden osaamista ($p=0,002$).

Korkeakoulututkinnon suorittaneet kokivat peruskoulun ja keski-asteen suorittaneita enemmän, että ilman kolmatta sektoria ei jatkossa voida enää tuottaa nykyisen laatuista palveluja ($p=0,001$).

Vastaajien iällä, sukupuolella, kotikunnan koolla, työnantajalla, luottamushenkilökokemuksella tai järjestökokemuksella ei ollut tilastollista merkitsevyyttä vastauksiin.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Kun suuret ikäluokat jäävät eläkkeelle, huoltosuhde heikkenee ja sitä kautta kuntien talous ja palvelutuotanto on aiempaa suurempien haasteiden edessä. Se edellyttää kunnilta uusia palvelumuotoja ja uusia ajatustapoja miettiä sitä, miten asukkaille voidaan jatkossa tarvittavia palveluita tarjota. Pohdittavaksi tulee myös entistä useammin se, kuka, miten ja missä palveluita tuottaa. Kuntien järjestämisvastuusta huolimatta palveluita voidaan hankkia esimerkiksi yrityksiltä, muilta kunnilta tai kolmannelta sektorilta.

Kolmannen sektorin rooli osana palveluiden järjestäjiä on kasvanut jatkuvasti. Patentti- ja rekisterihallituksen mukaan yhdistysrekisterissä on jo noin 135 000 yhdistystä. Kunnat tekevät vapaaehtoissektorin kanssa jo nyt yhä tiiviimpää yhteistyötä ja tukevat sektoria mm. avustuksin. Yhteistyö erilaisten järjestöjen kanssa on koko ajan entisestään tiivistymässä ja siksi aihe on ajankohtainen.

Kuntien toimintaa ohjaa voimakkaasti poliittinen päätöksenteko. Toiminnassaan kunnan on kuitenkin noudatettava demokratian periaatteita ja sääntöjä. Kunnan ylin päättävä elin on valtuusto, jonka jäsenet valitaan neljän vuoden välein järjestettävillä yleisillä ja yhtäläisillä kuntavaaleilla. Valtuusto valitsee jäsenet kunnanhallitukseen, jonka tehtävänä on valmistella valtuuston päätökset ja panna ne myös täytäntöön. Valtuusto valitsee myös kuntaan lautakunnat, jotka johtavat julkisten palveluiden tuottamista kunnassa.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää kunnanvaltuutettujen mielipiteitä siitä, mikä on kolmannen sektorin merkitys ja rooli osana kuntien ikääntyvien hyvinvointipalvelun tuottajien verkostoa. Tavoitteena oli selvittää, suhtaudutaanko kolmannen sektorin roolin vahvistumiseen positiivisesti vai negatiivisesti ja millä eri tavoin yhteistyötä kunnan ja kolmannen sektorin välillä voidaan toteuttaa ja kehittää. Osana opinnäytetyötä toteutettiin kyselytutkimus eri kokoisten kuntien kunnanvaltuutetuille. Kysely lähetettiin 2 125 valtuutetulle 42 eri kooiseen kuntaan. Vastauksia kyselyyn tuli yhteensä 280 eli vastausprosentiksi tuli 13,2 %. Kysely toteutettiin vuoden 2012 kunnallisvaalien jälkeen. Tällä var-

mistettiin se, että vaalikiireet eivät häiritse vastaajia ja toisaalta se, että vaalit ja niiden mahdolliset teemat eivät vaikuttaisi vastauksiin. Kyselyssä oli taustatietojen kyselyn lisäksi 59 monivalintakysymystä ja kolme vapaata vastauskenttää. Vapaat vastaukset pyrittiin jättämään tarkoituksellisesti vähemmälle, jotta aineiston käsiteltävyys ja analysointi tukisivat mahdollisimman hyvin tutkimuksen tavoiteasetantaa. Monivalintakysymysten osalta riskinä on, että kyselyn loppua kohden kysymyksiin paneutuminen vähenee ja se saattaa vaikuttaa joihinkin vastauksiin. Lisäksi monivalintakysymykset ovat aina joissain määrin tulkinnanvaraisia ja uskon että kysymyksissä oli mukana sellaisia, joista vastaajat olisivat halunneet keskustella vielä enemmänkin eri ulottuvuuksista. Likert-asteikon kysely pakottaa vastaavan tekemään perusoletukset kysymyksen viitekehystä itse eikä esimerkiksi tarkastelun aikajännettä voi vastatessaan valita. Tämä saattaa vaikuttaa joidenkin vastaajien vastauksiin.

Kyselyn tuloksissa kolmanteen sektoriin ja sen roolin vahvistumiseen suhtauduttiin yleisesti positiivisesti ja vastaajat kokivat ns. monituottajamallin hyvänä asiana. Kolmannen sektorin palveluiden hyödyntämisen katsottiin myös vaikuttavan positiivisesti palvelun laatuun ja niiden katsottiin toimivan joustavasti lähellä ihmistä. Myös kolmannen sektorin eri tukimuotoihin suhtauduttiin pääosin positiivisesti, mutta kunnan resurssien antamiseen kolmannen sektorin käyttöön suhtauduttiin varauksellisemmin. Vapaissa vastauksissa nousivat voimakkaasti esille kolmannen sektorin tukimahdollisuudet sosiaaliseen kanssakäymiseen ja harrastustoimintaan.

Vastaajien demografisista tekijöistä eniten vaikuttivat vastaajan puoluekanta, sukupuoli ja koulutustaso. Vastaajan iällä, kotikunnan koolla, työnantajalla tai luottamushenkilökokemuksella ei juurikaan ollut tilastollista merkitsevyyttä vastauksiin.

Vastaajien edustaman puolueen vaikutukset vastauksiin noudattelivat melko lailla perinteisten oikeisto- ja vasemmistopuolueiden linjakajoa. Kokoomuslaiset suhtautuivat keskustan ohella keskimäärin sosiaalidemokraatteja ja vasemmistoliittolaisia positiivisemmin ns. monituottajamalliin ja julkisen sektorin palveluiden tuotannon avaamiseen. Perussuomalaisten vastaajien vastaukset eivät ti-

lastollisesti merkitsevästi juurikaan erottuneet. Osasyynä tähän saattaa vaikuttaa se, että kyselyn toteuttaminen sijoittui ajallisesti hyvin lähelle perussuomalaisten ensimmäistä ns. suurta vaalivoittoa, jonka myötä puolueen organisoituminen ja linjaukset ovat olleet vielä rakennusvaiheessa.

Naiset suhtautuivat keskimäärin miehiä positiivisemmin kolmanteen sektoriin. Erityisesti kolmannen sektorin tukemiseen naiset suhtautuivat tilastollisesti merkitsevästi miehiä positiivisemmin.

Myös koulutuksella oli tilastollista merkitsevyyttä. Korkeakoulututkinnon suorittaneet suhtautuivat keskimäärin positiivisemmin kolmanteen sektoriin ja sen yhteistyömahdollisuuksiin kuin peruskoulun tai toisen asteen suorittaneet.

Tutkimuksessa keskityttiin kunnanvaltuutettujen näkökulmaan, koska kunnallisessa demokratiassa luottamushenkilöt viime kädessä tekevät strategiset päätökset palvelujen toteuttamisesta ja niiden muodoista. Etukäteen oli huolena, että kyselyyn ei saada riittävästi vastauksia. Siksi kysely piti yrittää lähettää mahdollisimman monelle. Kyselyitä tulee luottamushenkilöille useita ja niihin vastaaminen vaatii aina paneutumista ja aikaa. Vastauksia tuli kuitenkin 280 kappaletta, joten siinä mielessä tavoite oli onnistunut. Vastauksia tuli melko tasaisesti sekä suuremmista (yli 50 000 asukasta) että pienemmistä (alle 50 000 asukasta) kunnista.

Kyselyn vastausten perusteella voidaan todeta, että luottamushenkilöillä on valmiuksia tiivistää kuntien ja kolmannen sektorin välistä yhteistyötä. Kolmannen sektorin toimintaa pidetään positiivisena ja nähdään että yhteistyön avulla saadaan järjestettyä parempia palveluja kansalaisille. Vastaajista 74 % oli samaa tai osittain samaa mieltä siitä, että kolmas sektori tulee jatkossa paikkaamaan kunnan henkilöstöpulaa. Vastaajista 68 % oli samaa tai osittain samaa mieltä siitä, että ilman kolmatta sektoria ei jatkossa voida enää tuottaa nykyisen laatuista palveluja. Tämä kuvastaa, että kunnanvaltuutetut paitsi suhtautuvat kolmanteen sektoriin positiivisesti, niin myös uskovat kunnan yhteistyön sen kanssa laajentuvan. Vastauksista voisi myös päätellä, että kunnanvaltuutetut

eivät näe kolmannen sektorin yhteistyön laajentumiselle myöskään vaihtoehtoja.

Jatkotutkimuksena olisi mahdollista toteuttaa vastaavanlainen kysely hyvinvointitoimialojen johdolle ja valmisteleville virkamiehille. Kunnallisessa päätöksenteossa tehdään päätöksiä valmistelusta. Valmistelu voi joissain tapauksissa tapahtua hyvinkin tiukasti luottamushenkilöiden ohjauksessa tai valmistelijoilla voi vastaavasti olla itsellään paljon vapauksia. Luottamushenkilöiden ajankäyttö on haasteellista ja asioihin perehtyminen voi olla asiamäärän ja ajanpuutteen vuoksi hankalaa. Virkamiesnäkökulma voisi tuoda mielenkiintoisen vertailukohteen luottamushenkilöiden näkökulmaan. Viranhaltijat ovat oman toimialansa ammattilaisia ja he ovat myös perehtyneet kunnan ulkopuolisiin toimijoihin ja heidän toimintakenttäänsä.

LÄHTEET

Allardt, Erik. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Helsinki: WSOY.

Cederlöf, Petri. 2010. Kolmannella lähteellä. Hyvinvointipalveluja kulttuurin, liikunnan ja nuorisotyön aloilta. Kolmas lähde –koordinaatiohanke 2010. Viitattu 2.10.2012.

http://www.kolmaslahde.fi/images/stories/kolmannella_lahteella_julkaisu.pdf

Haveri, Arto, Stenvall, Jari & Majoinen, Kaija. 2001. Kunnallisen itsehallinnon peruskivet. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Heikkinen, Petri. 2010. Kolmannella lähteellä. Hyvinvointipalveluja kulttuurin, liikunnan ja nuorisotyön aloilta. Kolmas lähde –koordinaatiohanke 2010. Viitattu 2.10.2012.

http://www.kolmaslahde.fi/images/stories/kolmannella_lahteella_julkaisu.pdf

Hiltunen, Leena. 2009. Validiteetti ja reliabiliteetti. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 22.3.2015.

http://www.mit.jyu.fi/ope/kurssit/Graduryhma/PDFt/validius_ ja_reliabiliteetti.pdf

Häkkinen, Hannele & Holma, Tupu. 2004. Ehkäisevä kotikäynti – tuki vanhuksen kotona selviytymiselle. Valtakunnallisen kehittämishankkeen tulokset ja kokemukset. Helsinki: Kuntaliitto.

Ikonen, Raimo. 2010. Kolmas sektori hyvinvointipalvelujen tuottajana: haasteet ja uudet mahdollisuudet. Kolmas sektori: palveluita vai muita. Viitattu 3.3.2015.

<http://www.kilpailuvirasto.fi/tiedostot/kolmas-sektori-ikonen-12-4.pdf>

Jeronen, Eeva. 2009. Palvelutoiminnan pelisäännöt järjestötyössä. Helsinki: OK-opintokeskus.

Jokinen, Juhani. 2010. Kolmas sektori hyvinvointipalvelujen tuottajana: haasteet ja uudet mahdollisuudet. Avaussanat. Viitattu 3.3.2015.

<http://www.kilpailuvirasto.fi/tiedostot/kolmas-sektori-jokinen-12-4.pdf>

Järjestöbarometri 2014. Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveystajärjestöistä. Helsinki: SOSTE Suomen sosiaali- ja terveys ry.

Kajanoja Jouko 2011. Hyvinvoinnin ymmärtämisen suuntaukset. Hyvinvointitutkimuksen workshop 9-10.3.2011. Pieksamäki. Viitattu 15.3.2015.

<https://www.uef.fi/documents/1196685/1315505/esitys+Jouko+Kajanoja.pdf/e84fd244-dd97-44cf-870e-1b42377e37c7>

Kettunen, Pertti. 2003. Kuntien eloonjäämisen taito. Kunnallisalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut, nro 35. Vammala: Kunnallisalan kehittämissäätiö.

Kietäväinen, Timo. 2010. Kolmas sektori hyvinvointipalvelujen tuottajana: haasteet ja uudet mahdollisuudet. Viitattu 3.3.2015.

<http://www.kilpailuvirasto.fi/tiedostot/kolmas-sektori-kietavainen-12-4.pdf>

Kirkon vanhustyön strategia 2015. Viitattu 7.3.2015.

[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/DF0ABA2ACB69098AC225770A0037182B/\\$FILE/kirkonvanhustyonstrategia.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/DF0ABA2ACB69098AC225770A0037182B/$FILE/kirkonvanhustyonstrategia.pdf)

Kivelä, Susanna. 2000. Näkemyksiä kuntademokratian ja kuntajohtamisen tulevaisuudesta. Helsinki: Suomen Kuntaliitto, Acta nro 128.

Koivisto Nelli; Lehtonen Kai; Pasanen-Willberg Riitta; Ruusuvirta Minna; Saukkonen Pasi; Tolvanen Pirita & Veikkolainen Arsi. 2010. Kolmannella lähteellä. Kolmas lähde- hankkeen julkaisu, Kokos palvelut.

- Koivisto, Nelli ym. (toim.) 2010. Kolmannella lähteellä. Hyvinvointipalveluja kulttuurin, liikunnan ja nuorisotyön aloilta. Kolmas lähde –koordinaatiohanke 2010. Viitattu 2.10.2012.
http://www.kolmaslahde.fi/images/stories/kolmannella_lahteella_julkaisu.pdf
- Konttinen, Esa. 2015. Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali. Kolmas sektori. Viitattu 3.3.2015.
<http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/kolmas-sektori>
- Kunnat ja kunnallishallinto. 2015. Julkishallinnon verkkopalveluiden portaali. Viitattu 7.3.2015.
http://www.suomi.fi/suomifi/suomi/valtio_ja_kunnat/kunnat_ja_kunnallishallinto/index.html
- Kuntaliitto. 2009. Keskiössä kuntalainen – Suomen Kuntaliiton demokratiapoliittinen asiakirja.
- Kuntaliitto. 2015. Valtuuston tehtävät. Viitattu 7.3.2015.
<http://www.kunnat.net/fi/palvelualueet/demokratia/demokratia/Valtuustotoiminta/Sivut/default.aspx>
- Kuvaja, Sari. 2014. Kansalaisyhteiskunta.fi. Markkinointiosaamista järjestöihin. Viitattu 4.3.2015.
http://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/jarjesto_ja_yhdistystoiminta/markkinointiosaamista_jarjestoihin
- Lahtiluoma, Sami & Turunen, Raimo. 2011. Kunta ja seurankunta – vuorovaikutusta ja yhteistyötä. Helsinki: Kuntaliitto.
- Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvluista 28.12.2012/980.
- Lundström, Ilona. 2011. Kuntien palveluhankintojen muutos. Helsinki: Kuntaliitto.
- Majoinen, Kaija. 2001. Mitä virkaa valtuustolla? Kuntalailla säädetyn valtuuston perustehtävän monitahoarviointi. Helsinki:Suomen Kuntaliitto, Acta-väitöskirjasarja 2/2001.
- Mokka, Roope & Neuvonen, Aleks. 2006. Yksilön ääni – Hyvinvointivaltio yhteisöjen ajalla. Sitran raportteja. Helsinki: Sitra.
- Mäki-Lohiluoma, Kari-Pekka. 2011. Kuntien vastuu hyvinvoinnista korostuu. Hyvä Suomi 2020 – seminaari. Viitattu 19.6.2012
<http://www.kunnat.net/fi/tietopankit/uutisia/2011/Sivut/kuntien-vastuu-hyvinvoinnista-korostuu.aspx>
- Möttönen, Sakari % Niemelä, Jorma. 2005. Kunta ja kolmas sektori. Keuruu: Otava.
- Patentti- ja rekisterihallitus. 2015. Viitattu 3.3.2015.
<http://www.prh.fi/fi/yhdistysrekisteri.html>
- Pihlaja, Ritva. 2011. Palvelujen järjestämisen haasteet ja elinvoiman vahvistaminen, näkökulmana kolmas sektori. Kuntajohtajapäivät 2011.
- Puska, Pekka. 2014. Väestön liikunnan edistäminen – valistusta vai politiikkaa. Liikunta & Tiede.
- Rajaniemi, Jere. 2011. Näkökulmia ikääntyneiden ihmisten arkeen. Ikäinstituutti: Vanhuksen hyvä arki, diaesitys, Lahti 2.2.2011. Viitattu 7.3.2015.
[http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/D22A31FF4E742060C225782D002513E7/\\$file/Rajaniemi_N%C3%A4k%C3%B6kulmia%20ik%C3%A4%C3%A4ntyneiden%20ihmisten%20arkeen_2.11.pdf](http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/D22A31FF4E742060C225782D002513E7/$file/Rajaniemi_N%C3%A4k%C3%B6kulmia%20ik%C3%A4%C3%A4ntyneiden%20ihmisten%20arkeen_2.11.pdf)

Ruusuvirta, Minna & Saukkonen, Pasi. 2010. Kolmannella lähteellä. Hyvinvointipalveluja kulttuurin, liikunnan ja nuorisotyön aloilta. Kolmas lähde –koordinaatiohanke 2010. Viitattu 2.10.2012.

http://www.kolmaslahde.fi/images/stories/kolmannella_lahteella_julkaisu.pdf

Sisäasiainministeriön julkaisuja 4/2010. Järjestöt mukaan turvallisuussuunnitteluun. 2010. Helsinki: Sisäasiainministeriö.

Susiluoma, Heikki. Valtion, kuntien, yritysten ja kolmannen sektorin uudet yhteistyömuodot ja –alueet maaseudulla. Kansalaisjärjestöteemaryhmä, maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä.

Särkelä, Riitta; Siltaniemi, Aki; Rouvinen-Wilenius, Päivi; Parviainen, Heikki & Ahola, Eija. 2014. Hyvinvointitalous. Helsinki: Suomen sosiaali- ja terveys ry SOSTE.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. 2014. Elämänlaatu. Viitattu 27.4.2015.

<https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointipolitiikka/elinolot-ja-hyvinvointi/elamanlaatu>

Virnes, Eevaliisa, Sahala, Heli, Majoinen, Kaija & Laukkanen, Heidi. 2006. Ikäpolitiikka kunnissa. Strategia johtamisen tukena. Helsinki: Kuntaliitto.

Wright, Georg Henrik von. 1972. The varieties of Goodness. Fourth impression. Routledge & Kenagan Paul : The Humanities Press, London.

Tutkimuksen kyselylomake

1. Kunta ja kolmas sektori

	samaa mieltä	osittain samaa mieltä	osittain eri mieltä	täysin eri mieltä	EN OSAA SANOA
Tunnen hyvin oman kuntani alueella toimivia järjestöjä					
Oman kuntani vaikutusalueella toimii riittävä määrä hyvinvointipalveluihin liittyviä järjestöjä					
Luottamushenkilöt voivat vaikuttaa kunnan kolmannen sektorin palvelutuotannon lisääntymiseen					
Luottamushenkilöt voivat vaikuttaa kunnan kolmannen sektorin palvelutuotannon vähentämiseen					
Koen kolmannen sektorin roolin vahvistumisen positiivisena asiana					
Kolmas sektori toimii kuntaa lähempänä ihmisiä					
Kolmas sektori lisää lähidemokratiaa					
Palvelun laatu on tärkeämpää kuin se kuka palvelun tuottaa					

2. Kuntien ja kolmannen sektorin yhteistyön tulevaisuus

	samaa mieltä	osittain samaa mieltä	osittain eri mieltä	täysin eri mieltä	EN OSAA SANOA
On hyvä asia, että palvelun tuottajia on useita ja kannatan ns. monituottajamallia					
Kolmas sektori voi tuottaa myös kunnan lakisääteisiä palveluja					
Kolmas sektori voi tuottaa kunnalle vain ei lakisääteisiä palveluja					
Kolmannen sektorin palvelutuotannon suurimmat mahdollisuudet liittyvät ikääntyvien tarvitsemiin palveluihin					
Kunnan itse tuottamien palveluiden laatua on helpompi valvoa kuin ulkopuolisen tuottaman palvelun					
Luottamushenkilöiden vaikutusmahdollisuudet vähenevät järjestötyön merkityksen kasvaessa					
Virkamiehillä on luottamushenkilöitä enemmän valtaa vaikuttaa kolmannen sektorin palveluiden käyttämiseen					
Järjestötyön merkityksen kasvu johtaa kunnan omien toimintojen vähentämiseen					
Järjestöpohjainen palvelujen tuottaminen tulisi perustua vastikkeettomaan vapaaehtoistyöhön					
Järjestötyön ja yritystoiminnan rajat ovat hämärtyneissä					
Järjestötoiminnan jatkuvuus on kunnan omaa toimintaa epävarmempaa					
Järjestöissä ei ole riittävästi osaavaa työvoimaa					
Kunnan palvelujen tuottaminen on enemmän julkisen sektorin ja yritysten tehtävä kuin järjestöjen					
Kunnalla pitää olla kyky vastata peruspalveluista mutta palvelun kysynnän lisääntymistä voidaan hoitaa kolmannen sektorin palvelujen avulla					
Kunta pystyy jatkossa toimimaan ilman järjestöjen työpanosta					

3. Voidaanko seuraavia palveluita tuottaa kuntalaisille kolmannen sektorin toimesta vai tuleeko palvelut tuottaa kunnan omana työnä?

	kolmas sektori voi tuottaa kokonaan itse- näisesti	kolmas sektori voi tuottaa osit- tain itsenäisesti	kolmas sektori voi tuottaa yhteistyössä kunnan kanssa	vain kunta voi tuottaa	EN OSAA SANOA
päivätoiminta					
kotiapu					
siivouspalvelut					
liikuntapalvelut					
päivittäisten asioiden hoitaminen					
kauppapalvelut					
saattajapalvelut					
pesu- ja saunapalvelut					
ystäväpalvelu					
kulttuuripalvelut (esim. teatterissakäynti)					
ravitsemusneuvonta					
asumispalvelut					
päihdetyö					
sosiaalipalvelut					
terveyspalvelut					
vammaispalvelut					
ateriapalvelut					

4. Mitä muita palveluita kolmas sektori voisi tuottaa asukkaille joko kokonaan, osittain tai yhteistyössä kunnan kanssa?

Avoim vastaus

5. Miten kolmannen sektorin palveluiden hyödyntäminen vaikuttaa palvelun laatuun?

Avoim vastaus

6. Mitä sellaista tietotaitoa kolmannelta sektorilta löytyy, jota kunnalla itsellään ei ole?

Avoim vastaus

7. Päätöksenteko

	samaa mieltä	osittain samaa mieltä	osittain eri mieltä	täysin eri mieltä	EN OSAA SANOA
Kolmannen sektorin palvelutuotannon hyödyntämisen laajuudesta ei ole tällä hetkellä kunnassani poliittista yksimielisyyttä					
Omat näkemykseni kolmannelta sektorilta ovat linjassa edustamani puolueen näkemysten kanssa					
Päätökset yhteistyöstä kolmannen sektorin kanssa ovat ennemminkin ideologisia kuin käytännöllisiä					
Olen useammin vastustanut kuin kannattanut kunnan palvelun tuottamista ulkopuolisella palveluntarjoajalla					
Olen jäävänyt itseni asiassa, jossa on päätetty palveluiden hankinnasta kolmannelta sektorilta					
Jääviiskysymykset ovat helposti tunnistettavissa tilanteissa, joissa päätetään palveluiden hankkimisesta kolmannelta sektorilta					

8. Kolmannen sektorin tukemisen muodot

	samaa mieltä	osittain samaa mieltä	osittain eri mieltä	täysin eri mieltä	EN OSAA SANOA
Kunnan tulisi tukea kolmatta sektoria vuokranalennuksilla					
Kunnan tulisi tukea kolmatta sektoria suorilla avustuksilla					
Kunnan tulisi tukea kolmatta sektoria antamalla käyttöön tiloja					
Kunnan tulisi tukea kolmatta sektoria antamalla käyttöön kunnan työntekijäresursseja					
Kunnan tulisi tukea kolmatta sektoria jakamalla tietoa					

9. Kuntien ja kolmannen sektorin yhteistyön mahdollisuudet

	samaa mieltä	osittain samaa mieltä	osittain eri mieltä	täysin eri mieltä	EN OSAA SANOA
Kolmas sektori tulee jatkossa paikkaamaan kunnan henkilöstöpulaa					
Kolmannen sektorin yhteistyön avulla saavutetaan kustannussäästöjä					
Kolmannen sektorin yhteistyön avulla lisätään palvelujen saatavuutta					
Kolmannen sektorin yhteistyön avulla lisätään palvelujen laatua					
Kolmannen sektorin yhteistyön avulla voidaan laajentaa palvelutarjontaa					
Kolmannen sektorin yhteistyön avulla voidaan lisätä kunnan omien työntekijöiden osaamista					
Kunnan vapaaehtoisten palvelutehtävien lisääntyminen johtaa niiden lakisääteistämisen asteittaiseen kasvuun					
Ilman kolmatta sektoria ei jatkossa voida enää tuottaa nykyisen laatuista palveluja					

10. Syntymävuotesi (esim. 1961)

11. Sukupuolesi

mies / vaimen

12. Edustamasi puolue

Kokoomus, SDP, Keskusta, Perussuomalaiset, Vihreät, Vasemmistoliitto, RKP, Suomen kristillisdemokraatit, Muu, Sitoutumaton

13. Kuntasi / kaupunkisi

Kunnan nimi

14. Koulutuksesi

Peruskoulu, keski-aste, alempi korkeakoulututkinto, ylempi korkeakoulututkinto, lisenssiaatti / tohtori

15. Ensisijainen työnantajasi

Kunta, kunnan omistama yhtiö, valtio, yksityinen yritys, hyvinvointitoimialan järjestö, eläkejärjestö, muu kolmannen sektorin toimija, säätiö, muu

16. Asutko...

Suuren tai suurehkon kaupungin keskustassa, suuren tai suurehkon kaupungin esikaupunkialueella tai lähiössä, muussa kaupunginosassa, maaseutupaikkakunnan kylässä tai taajamassa, maaseudun haja-asutusalueella.

17. Kokemuksesi kaupunginvaltuutettuna toimimisesta

Alle 4v, 4-12v, 12-20v, yli 20v

18. Jatkatko valtuutettuna tai varavaltuutettuna kaudella 2013-2016

Kyllä, en

19. Kokemuksesi sosiaali-, terveys- ja peruspalvelulautakunnista

Ei kokemusta, alle 4v, 4-12v, 12-20v, yli 20v

20. Kokemuksesi järjestötoiminnasta (ei puolue)

	pitkä kokemus	hieman kokemusta	vähän ko- kemusta	ei kokemus- ta	EN OSAA SANOA
kokemus jonkin järjestön johtotehtävistä					
kokemus jonkin järjestön luottamustehtävistä					
kokemus jonkin järjestön jäsenyydestä					
Yhteensä					

21. Sana on vapaa

Arvoisa valtuutettu

Tässä tutkimuksessa selvitetään luottamushenkilöiden mielipiteitä kolmannen sektorin merkityksestä kuntien palveluntuottajana. Kysely lähetetään eri kaupunkien valtuutetuille.

Tutkimuksen onnistumiseksi on tärkeää, että asiaan eri tavoin suhtautuvat vastaavat kyselyyn. Kyselyn sähköpostiosoitteet on poimittu kuntien ja kaupunkien internetsivuilta.

Kaikkia vastauksia käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti. Aineisto käsitellään tilastollisin menetelmin, eikä yksittäisen henkilön vastauksia voi erottaa raportista.

Kyselyyn vastanneille toimitetaan kyselyn päätyttyä yhteenveto vastauksista, joita vastaajat saavat hyödyntää vapaasti omassa luottamushenkilötoiminnassaan.

Vastausten raportointi valmistuu kevään 2013 aikana osana YAMK-opinnäytetyön tutkimusraporttia.

Pyydän Teitä vastaamaan kyselyyn viimeistään 16.12.2012 mennessä.

Lisätietoja: Rami Aaltonen, puh. 044 907 2127, rami.aaltonen@turku.fi

Yhteistyöstä etukäteen kiittäen!

Eila Jylhä
koulutuspäällikkö
Bioalat ja liiketalous
Turun ammattikorkeakoulu

Rami Aaltonen
yrittäjyyden ja liiketoimintaosaamisen
ylempi (amk) koulutusohjelma

Kyselylomakkeeseen pääset klikkaamalla alla olevasta linkistä.

[LINKKI](#)